ÜZDIK QALAM

“MENTOR” ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

№36 (9) 2025

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫ

REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL METHODOLOGICAL JOURNAL

WWW.MENTOR-EDU.COM

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ ЕРЕЖЕСІ

Мақсаты:

Педагогтердің ғылыми-танымдық әлеуетін дамыту. Басылымы Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қою туралы №KZ49VPY00083149 куәлігі 2023 жылы 04 желтоқсанында берілген, құжатқа сәйкес 2024 жылдан бастап шығарылады.

Кезеңдік басылым: 1 жылда 24 рет, қазақ, орыс және ағылшын тілінде жарық көреді. Журналда Қазақстан Республикасының арнайы және жоғары оқу орындары, мектепке дейінгі ұйым, ЖББОМ педагогтерінің шетелдік ғалымдар, ғылыми-зерттеу мекемелерінің ғалымдары орындайтын (орындаған) іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулердің, эксперименттік әзірлемелердің нәтижелері, сондай-ақ ғылымиақпараттық материалдар және т.б. жарияланады.

ЖАУАПТЫЛАР:

Бас редактор:
Нурбергенова Сауле Турмаганбетовна
Бас редактордың орынбасары:
Давлеткалиева Елизавета Султановна
Редакция алқасы:
Кадирова Зина Кадиркызы
Сулекенова Гульжан Утесиновна
Рысбекова Айнур Маратовна
Муханбедин Аружан Айбаркызы
Меншік иесі: «Mentor» әдістемелік орталығы (Ақтөбе қаласы)

Редакцияның мекен-жайы: Индексі-030000
Ақтөбе қаласы, А.Молдагулова даңғылы 66/2
Авторлар қолжазбасы, суреттер өңделмейді және кері қайтарылмайды.
Журналда жарияланған материалдары көшіріп немесе өңдеп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты алынып, сілтеме жасалуы міндетті.
Журналға жинақтарыңызды kalam2025@mail.ru, почта арқылы жіберулеріңізге болады.

МАЗМҰНЫ

Аребаева Ақмарал Бисенбаева..... 3
Асаналиева Куланар Асаналиевна..... 5
Асанова Инкар Маликовна..... 7
Байғазы Айгерім Аққозықызы..... 10
Байділдақызы Ақнұр..... 12
Балапашева Жумагул Рахметовна..... 15
Бақтиярова Гүлжайнар Қайратқызы..... 17
Бопебаева Асем Айтбековна..... 20
Гапбасова Индира Муканбетсадыковна... 23
Губайдуллина Сандугаш Тлегеновна..... 26
Данекерова Данагуль Шораевна..... 28
Джанбауова Дидар Жумабековна..... 31
Дуйисова Клара Еркинова..... 33
Ескалиева Динара Кабдрахимовна..... 36
Есетова Майрамгул Орынбасаровна..... 39
Жанузакова Жаннур Амановна..... 41
Кененбаева Гулдана Бериковна..... 43
Кляус Оксана Анатольевна..... 46
Макенов Ержан Кайратулы..... 48
Батанова Назира Жұмакадровна..... 51
Мырзадилова Әсем Сәлікқызы..... 53
Наукенова Асель Салимкереевна..... 55
Наурзалина Асел Талгатовна..... 58
Наурызбаева Кенжегул Нурлыбайевна..... 60
Нурмагамбетова Назымгуль Муратовна. 62
Сагинаева Гулсезим Амангельдиевна..... 65
Сатимбеков Кайнар Базарович..... 67
Тайжанова Айнагүл Тынымбайқызы..... 70
Унгербаева Алия Тлеукабыловна..... 72
Утегалиева Жанат Хабидоллаевна..... 75
Утегенова Эльмира Нагашибаевна..... 77
Хасенова Дина Сырымовна..... 80
Шегебаева Гульмаржан Конысбаевна..... 82

ТӘРБИЕШІНІҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІ-БАЛА БОЛАШАҒЫНЫҢ КЕПІЛІ

Аребаева Ақмарал Бисенбаева,
«Алан» бөбекжайбалабақшасының тәрбиешісі

Қоғамның болашағы – оның ұрпағы, яғни бүгінгі балалар. Баланың тұлға болып қалыптасуы, оның өмірге деген көзқарасы, білімге, еңбекке және адамгершілік құндылықтарға деген ұстанымы балабақшадағы алғашқы тәрбиешінің кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты. Әсіресе жас ұрпақтың алғашқы педагогы – тәрбиеші – баланың жан-жақты дамуы мен тәрбиесінде маңызды рөл атқарады. Сондықтан тәрбиешінің кәсіби шеберлігі баланың болашағын анықтайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады. Осы мақалада тәрбиешінің кәсіби шеберлігінің мәні, оның құрамдас бөліктері, баланың дамуына әсері, қазіргі педагогикалық ортадағы қиындықтар мен оларды шешу жолдары қарастырылады.

1. Тәрбиешінің кәсіби шеберлігінің анықтамасы мен мәні

Кәсіби шеберлік дегеніміз – педагогтың кәсіби қызметінде табысты жұмыс істеу үшін қажет білім, дағдылар, құзыреттер және жеке тұлғалық қасиеттерінің үйлесімі. Бұл тұжырымдама бірнеше бағытта қарастырылады: теориялық білімнің болуы, тәжірибелік дағдылардың жетілуі, педагогикалық технологияларды меңгеру, психологиялық дайындығы және шығармашылық қабілеттері. Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі баланың дамуына бағытталған педагогикалық іс-әрекеттердің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Кәсіби шеберлік – педагогтың үнемі өзін-өзі жетілдіруі, білімін жаңартып отыруы, өзінің тәжірибесін тиімді ұйымдастыруы мен балалармен тиімді қарым-қатынас орнатуы. Сондықтан кәсіби шеберлік – бұл динамикалық, үздіксіз дамып отыратын құбылыс.

2. Кәсіби шеберліктің құрамдас бөліктері

Теориялық білім

Тәрбиеші өзінің кәсіби қызметінде педагогика, психология, баланың жас ерекшеліктері туралы терең білімге ие болуы қажет. Бұл білім оның тәрбие мен оқыту үрдісін ғылыми негізде ұйымдастыруына мүмкіндік береді. Мысалы, баланың жас ерекшеліктерін, оның даму сатыларын білу тәрбиешінің дұрыс әдістемелерді таңдауы үшін маңызды.

Тәжірибелік дағдылар

Білімді практикаға тиімді қолдана білу – кәсіби шеберліктің маңызды бөлігі. Тәрбиеші күнделікті жұмысында балалармен қарым-қатынас орнатып, олардың даму деңгейін бақылап, соған сәйкес тәрбиелік әрекеттерді ұйымдастыра білуі керек. Ойын, оқу, еңбек және шығармашылық іс-әрекеттерін тиімді үйлестіру – тәжірибелік шеберліктің көрінісі.

Психологиялық дайындығы

Тәрбиеші баланың психологиялық ерекшеліктерін түсініп, оның жеке қажеттіліктерін ескере білуі тиіс. Бұл педагогқа әр баланың мінез-құлқына, эмоционалдық күйіне сәйкес келетін тәрбие тәсілдерін таңдауға көмектеседі. Психологиялық тұрақтылық пен эмоционалды төзімділік тәрбиешінің күйзелістен сақтануына және балалармен оң қарым-қатынас орнатуына ықпал етеді.

Жеке тұлғалық қасиеттері

Педагогтың адамгершілік қасиеттері – адалдық, шыдамдылық, әділдік, жауапкершілік – оның кәсіби шеберлігінің негізі. Балаларға деген шынайы сүйіспеншілік пен жанашырлық

тәрбиешінің жұмыс сапасын арттырады және балалардың сенімін туғызады.

Шығармашылық қабілеттері

Тәрбиеші шығармашылықпен жұмыс істей білуі қажет. Жаңа тәсілдер мен идеяларды қолдану, педагогикалық инновацияларды енгізу, әр баланың жеке ерекшеліктеріне қарай икемделу – кәсіби шеберлікті жетілдіретін маңызды факторлар.

3. Тәрбиешінің кәсіби шеберлігінің баланың дамуына әсері

Баланың жан-жақты дамуы – оның интеллектісін, эмоцияларын, әлеуметтік дағдыларын қамтитын кешенді процесс. Бұл процесс балабақшадағы тәрбиешінің кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты.

Интеллектуалдық даму

Кәсіби тәрбиеші балалардың зейінін, есте сақтау қабілетін, ойлау деңгейін дамытуға бағытталған түрлі әдістерді қолданады. Мысалы, ойынды оқыту құралы ретінде тиімді пайдалану арқылы баланың шығармашылық қабілетін арттырады. Бұл баланың болашақта оқуына және өмірге деген көзқарасына оң әсерін тигізеді.

Әлеуметтік-эмоционалдық даму

Балалар өзара қарым-қатынас орнату дағдыларын үйренеді, эмоцияларын бақылап, түсінуді меңгереді. Бұл тәрбиешінің балаға деген жеке көзқарасы мен педагогикалық тәсілдеріне байланысты. Қиын жағдайда кәсіби педагог баланы қолдап, оның өзін-өзі бағалауын қалыптастырады.

Дене дамуы мен еңбек дағдылары

Тәрбиеші баланың дене дамуын, моторикасын жетілдіру үшін түрлі спорттық ойындар мен еңбек іс-әрекеттерін ұйымдастырады. Бұл баланың жалпы денсаулығын жақсартып, еңбекке деген қызығушылығын арттырады.

4. Қазіргі педагогикалық ортадағы қиындықтар мен оларды шешу жолдары

Қазіргі заман тәрбиешілерінің алдында бірнеше күрделі мәселе тұр. Ең алдымен педагогикалық кадрлардың жетіспеушілігі және педагогтардың әлеуметтік мәртебесінің төмендігі маңызды мәселе. Бұл педагогтардың мотивациясын төмендетіп, кәсіби деңгейін ұстап тұруды қиындатады.

Сонымен қатар материалдық жағдайлардың шектеулігі, білім беру ресурстарының жетіспеушілігі тәрбиешілердің жұмысын қиындатады. Қиын жағдайда педагогтың шығармашылығы мен кәсіби шеберлігі төмендеуі мүмкін.

Осы қиындықтарды шешу үшін мемлекет пен білім беру мекемелері келесі бағыттарда жұмыс істеуі тиіс:

- Педагогтардың еңбекақысын көтеру, әлеуметтік қолдау көрсету;
- Кәсіби даму бағдарламаларын кеңейту, тренингтер мен семинарларды ұйымдастыру;
- Қазіргі заманға сай әдістемелік құралдар мен оқыту технологияларын енгізу;
- Педагогтар қауымдастықтарын дамыту және тәжірибе алмасуды ынталандыру;
- Психологиялық қолдау мен кәсіби күйзелісті төмендету шараларын ұйымдастыру.

5. Тәрбиешінің кәсіби дамуын қолдау мен жетілдірудің маңызы

Тәрбиешінің кәсіби дамуы – оның жұмыс сапасын арттырудың негізгі шарты. Ол өз білімін жаңартып, тәжірибесін байытып, педагогикалық инновацияларды меңгеруі тиіс. Бұл мақсатта кәсіби қайта даярлау курстары, үздіксіз білім беру бағдарламалары өте маңызды.

Кәсіби даму барысында тәрбиеші өзін-өзі талдау, кәсіби рефлексия жүргізу арқылы өз жұмысын жетілдіреді. Педагогикалық конференциялар мен семинарларға қатысу, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу оның кәсіби деңгейін арттырады.

Сонымен қатар, педагогтардың психологиялық денсаулығын сақтау және қолдау жүйесін дамыту олардың жұмысқа деген ынтасын, кәсіби тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі – бала тәрбиесінде және оның жан-жақты дамуына ықпал ететін негізгі фактор. Кәсіби деңгейі жоғары тәрбиеші балалардың

интеллектуалдық, әлеуметтік, эмоционалдық және дене дамуына қажетті жағдайларды жасайды. Кәсіби шеберлік білім мен тәжірибенің, жеке тұлғалық қасиеттер мен шығармашылықтың үйлесімі болып табылады. Қазіргі заманғы педагогика талаптарына сай тәрбиешінің кәсіби дамуы мен әлеуметтік қолдауы – қоғамның болашағын қалыптастырудағы маңызды шарт.

Мемлекет пен білім беру саласы тәрбиешілердің кәсіби шеберлігін жетілдіруге басымдық беруі тиіс. Тек осылай ғана біз келешек ұрпақтың тәрбиелі, білімді, жан-жақты дамыған азамат болып өсуіне мүмкіндік жасай аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Айтжанова, Г. Қ. (2018). Педагогикалық шеберлік теориясы мен практикасы. Алматы: «Білім» баспасы.

2. Бектемісова, Ж. С., & Омарова, А. Н. (2020). Баланың жан-жақты дамуы мен тәрбиесінде тәрбиешінің рөлі. Педагогика және психология, 4(2), 45-52.

3. Жұмабаев, М. С. (2019). Тәрбиешінің кәсіби дамуы және оның маңызы. Қазақстан педагогика журналы, 3(1), 15-22.

4. Мұхамедханова, Ә. Т. (2021). Кәсіби шеберлік – педагог мамандығының басты өлшемі. Білім инновациялары, 5(3), 77-84.

5. Омарова, Л. Б. (2019). Тәрбиешінің психологиялық дайындығы және кәсіби құзыреттілігі. Педагогикалық зерттеулер, 6(4), 120-128.

6. Рахметов, С. Қ. (2018). Тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру жолдары. Алматы: «Қазақ университеті» баспасы.

7. Сейітова, Г. Ж. (2022). Тәрбиешінің кәсіби өсуі мен инновациялық тәжірибесі. Білім және даму, 7(1), 35-42.

ХОР ШЫҒАРМАЛАРЫН ОРЫНДАУДАҒЫ САХЫНА МӘДЕНИЕТІ

Асаналиева Куланар Асаналиевна
Алматы қаласы, «Күләш Байсеитова атындағы дарынды балаларға арналған Республикалық мамандырылған музыка орта мектеп-интернаты»
Республикалық Мемлекеттік Мекемесінің мұғалімі

Музыка – адамзат мәдениетінің ең көркем әрі жан дүниесіне әсер ететін өнер түрі. Оның ішінде хор өнері ерекше орын алады. Хор – көптеген дауыс ұжымдарының үйлесімді бірігуі, бұл өнер адам жанын терең толғандырып, эмоцияларды шынайы жеткізуге септігін тигізеді. Алайда хор өнерінде тек дауыстың техникалық шеберлігі мен музыкалық дайындық жеткіліксіз. Мұнда орындаушылардың ішкі мәдениеті, жауапкершілігі, шығармашылыққа деген құрметі, яғни «сақына мәдениеті» ұғымы аса маңызды болып келеді. Сахына мәдениеті – бұл орындаушының кәсіби міндетін саналы түрде қабылдауы, музыкалық шығарманың мазмұнын терең түсінуі және оны жоғары деңгейде жеткізу үшін талап етілетін мінез-құлық пен әрекет ережелерінің жиынтығы. Хор өнерінде бұл ұғым – топтың үйлесімділігі мен шығармашылық жетістігіне негіз болады. Осы мақалада біз хор шығармаларын орындаудағы сақына мәдениетінің мәні мен маңызын, оның құрамдас бөліктерін, сондай-ақ бұл мәдениетті қалыптастырудың жолдарын жан-жақты қарастырамыз.

Сахына мәдениеті ұғымы – орындаушының музыкалық шығарманы

дұрыс түсінуі мен орындау барысындағы жауапкершілігі, өзін-өзі ұстай білуі мен сахнадағы мәдениетінің көрінісі. Хор өнерінде әрбір орындаушының өзіне жүктелген міндеттерді толық түсініп, оларды адал орындауы маңызды. Бұл ұжымдық өнердің ең басты ерекшелігі – бірлескен үйлесімділік пен синергия. Мұнда әрбір дауыстың таза, анық және уақытында орындалуы талап етіледі. Сонымен қатар, әрбір хоршы топтың бір бөлшегі екенін түсініп, өзара құрмет пен сенім атмосферасын сақтауы тиіс.

Музыкалық шығарманың мәтінін түсіну – хоршы үшін ең бірінші маңызды міндеттердің бірі. Әрбір шығарма белгілі бір тарихи кезеңде, белгілі бір мәдени контекстте жасалған. Оны түсіну орындаудың шынайылығын арттырады. Мысалы, шіркеу әндерін орындаудағы рухани сезім мен музыкаға деген құрмет – бұл өнердің негізі. Ал заманауи шығармаларда белгілі бір әлеуметтік мәселелер немесе автордың жеке философиясы көрініс табады. Сондықтан хоршы әрбір шығарманың мазмұнын жан-жақты зерттеп, оны өз жүрегіне жақын қабылдауы керек. Мұндай түсінік орындауға ерекше мән береді және тыңдаушылардың жүрегіне жетуін жеңілдетеді.

Техникалық жағынан да сақына мәдениеті зор мәнге ие. Дұрыс демалу, таза дыбыс шығару, интонацияны сақтау – бұл хоршының кәсіби шеберлігінің негізі. Сахнада әрбір дауыстың мінсіз үйлесімі қажет, себебі кез келген қатені тыңдаушы бірден сезеді. Осы себепті әрбір хоршы үнемі өзін жетілдіріп, музыкалық сауатын арттыра отырып, техникалық дайындыққа да ерекше көңіл бөлуі керек. Сондай-ақ, хоршының дыбыс ауқымын, тембрін сақтау да маңызды. Қате орындалған немесе жараспайтын ноталар орындаудың сапасын төмендетеді және топтың жалпы дыбыс бірлігін бұзады.

Хор орындаушыларының бір-бірімен қарым-қатынасы мен үйлесімі де сақына мәдениетінің маңызды бөлігі. Хордағы әрбір мүшенің өзіндік дауысы бар, бірақ бұл жеке дауыстың ерекшелігі топтың жалпы музыкалық тұтастығын бұзбауы тиіс. Сондықтан хоршылар бір-бірінің дауыстарын мұқият тыңдап, сәйкес ырғағы мен темпін сақтауға тырысуы қажет. Топтық үйлесімділік – бұл өзара сенім мен құрмет негізінде қалыптасады. Егер бір орындаушы өзінше әрекет етсе немесе шығарманың жалпы ритмін бұзса, топтық шығармашылықтың мәні жоғалады. Сондықтан әрбір хоршы топтың бір бөлігі екенін ұғынуы және бұл ұғымды ұдайы санада ұстап отыруы керек.

Сахнадағы мәдениет – хор өнеріндегі сақына мәдениетінің көрінісі. Бұл жерде орындаушының сыртқы көрінісі, киім үлгісі, сахнаға шығу әдебі, дирижерге деген құрметі, сахнада өзін ұстауы маңызды. Мысалы, сахнада телефонды өшіру, орындау алдында тыныштық сақтау, дирижердің қимылдарын мұқият бақылау – бұлардың бәрі орындау барысындағы тәртіп пен мәдениетті көрсетеді. Бұл көрерменге жақсы әсер қалдырады және орындаушыға деген құрметтің белгісі болып табылады. Сонымен қатар, сахна мәдениеті әрдайым абыройлы және сенімді болуды талап етеді. Бұл сахнадағы сенімділік тыңдаушыларға да беріледі және олардың шығармашылыққа деген сенімін арттырады.

Сақына мәдениетінің ең басты әсері – шығармашылық сапаның артуында көрінеді. Жауапкершілік сезімі бар орындаушы өзінің орындау деңгейін үнемі жақсартып отырады. Ол тек жеке дауысы үшін емес, топ үшін де жұмыс істейді. Өзара құрмет пен сенім атмосферасы топ мүшелерінің шығармашылық әлеуетін толық ашуға ықпал етеді. Бұл кезде орындайтын шығарманың мәні тыңдаушыға толық жеткізіледі. Осылайша, сақына мәдениеті хор өнерінің рухани және эстетикалық деңгейін көтереді.

Хор өнеріндегі сақына мәдениеті дәстүрлі талаптармен қатар заманауи өзгерістерді де ескеруі тиіс. Қазіргі таңда хорлар классикалық шығармалардан бөлек заманауи, эксперименталды туындыларды да орындайды. Сондықтан орындаушылардың жаңа стильдерге

икемделуі, әртүрлі музыкалық бағыттар мен технологияларды игеруі – бұл мәдениеттің дамуының бір бөлігі. Заманауи хорларда сахнадағы мінез-құлық, киім үлгісі де өзгеріске ұшырап, жаңа үрдістерге сай бейімделуде. Дегенмен, орындау әдебі мен шығармашылыққа деген құрмет сияқты негізгі элементтер сақталады.

Сақына мәдениетін қалыптастыруға бағытталған жұмыстар өте маңызды. Бұл үрдіс әрбір хоршының кәсіби дамуы мен жеке қасиеттерін жетілдіруден басталады. Курстар, шеберлік сабақтары, музыкалық семинарлар хоршылардың біліктілігін арттырып, олардың орындау мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Репетициялар да үлкен мәнге ие. Репетиция – бұл тек ән айту орны емес, музыкалық мәтінді талқылап, бір-бірін тыңдап, орындау әдебін үйрену сәті. Мұнда команда мүшелері арасында өзара түсіністік пен құрмет орнайды, бұл кейінгі сахнадағы мінез-құлыққа әсер етеді. Сонымен қатар, мәдени шаралар мен фестивальдерге қатысу хоршылардың тәжірибесін арттырып, олардың шығармашылық деңгейін көтереді. Мұндай іс-шаралар орындаушылар арасында ынтымақтастықты дамытып, музыкалық мәдениеттің байлығын тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Хор шығармаларын орындаудағы сақына мәдениеті – бұл орындаушылардың техникалық шеберлігі мен музыкалық дайындығынан бөлек, олардың ішкі мәдениеті, жауапкершілігі және шығармашылыққа деген құрметі. Сақына мәдениеті орындаушылардың өз міндеттерін саналы түрде қабылдап, шығармашылық топтың бірлігі мен үйлесімділігін сақтауға мүмкіндік береді. Бұл мәдениет тыңдаушыға әсерлі әрі сапалы өнер көрсетуге жол ашады. Хор өнерінің жоғары деңгейде дамуы үшін сақына мәдениетін қалыптастыруға ерекше назар аудару қажет. Ол үшін кәсіби дайындықты жетілдіру, репетиция үрдісін ұйымдастыру, сахнадағы мінез-құлық пен орындау әдебін сақтау маңызды рөл атқарады. Осылайша, сақына мәдениеті – хор шығармаларын орындаудың табысты әрі мәнді болуының негізгі кепілі болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Ахметова, Г. Қ. (2018). Хор өнері және оның дамуы. Алматы: Музыкалық баспасөз.

2. Бейсенова, А. Т. (2015). Музыкалық орындау мәдениеті: теория және практика. Нұр-Сұлтан: Ғылым.

3. Ермекбаев, М. Б. (2020). Қазақ ұлттық хорының тарихы және қазіргі жағдайы. Алматы: Қазақ университеті баспасы.

4. Қасымова, Л. С. (2016). Музыкалық әдебиет және орындау мәдениеті. Алматы: Шығыс-Батыс.

5. Петрова, Н. В. (2017). Основы хорового искусства. Москва: Музыка.

КӨРНЕКІ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНЫП, БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМЫН АРТТЫРУ

Асанова Инкар Маликовна,
№3 Алға қазақ орта мектебі КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Бүгінгі білім беру үдерісінде оқушылардың танымдық дамуын қамтамасыз ету – білім сапасының маңызды құрамдас бөлігі. Әсіресе бастауыш сынып кезеңінде баланың танымы мен ойлау қабілеттерін дамытуға ерекше назар аудару қажет. Бұл жас аралығында балалардың қабылдау қабілеті өте жоғары, олар әлемді өздері байқап, түсінуге құштар. Оқушыларға берілетін ақпаратты тек сөзбен

жеткізу олардың материалды толық меңгеруіне жеткіліксіз болуы мүмкін. Осы орайда көрнекі құралдар оқу үдерісін жеңілдетіп, балалардың сабаққа деген қызығушылығын арттыратын маңызды педагогикалық құрал ретінде ерекше орын алады. Көрнекі құралдар визуалды ақпарат арқылы оқушылардың түсінуін жылдамдатып, оқу материалын терең меңгеруге ықпал етеді. Олар оқушының танымдық белсенділігін арттырып, есте сақтау қабілетін жақсартады, сондай-ақ оқыту процесін қызықты әрі интерактивті етеді.

Көрнекі құралдар – бұл оқу процесінде ақпаратты визуалды түрде көрсетуге арналған түрлі заттар мен материалдар. Олар оқушылардың назарын аударып, жаңа ақпаратты қабылдау мен оны есте сақтауды жеңілдетеді. Бұл құралдарға суреттер, сызбалар, графиктер, карталар, макеттер мен модельдер, фото және видеоматериалдар, сондай-ақ электрондық презентациялар мен интерактивті тақталар жатады. Көрнекі құралдардың түрлері оқу мақсаттары мен мазмұнына қарай таңдалады. Натуралистік құралдар нақты заттар мен табиғи материалдарды қамтиды, олар балаларға оқу материалын тәжірибе жүзінде зерттеуге мүмкіндік береді. Графикалық құралдар, мысалы, сызбалар, кестелер, схемалар абстрактілі ұғымдарды нақтылайды. Фото және видеоматериалдар оқушының танымына нақты мысалдар мен көріністер қосады, сондықтан олар оқу процесін жандандырады. Модельдер мен макеттер күрделі заттарды көлемді және қолмен ұстап үйренуге мүмкіндік береді. Электрондық құралдар оқыту әдістерін жаңартып, интерактивтілікті қамтамасыз етеді, бұл әсіресе қазіргі заманғы білім беру технологияларында үлкен рөл атқарады.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, көрнекі құралдар балалардың қабылдауын белсендіреді, өйткені бастауыш сынып оқушылары үшін ақпаратты ең алдымен көзбен қабылдау жеңіл және тиімді. Көрнекілік арқылы берілген ақпарат олардың есте сақтау қабілетін арттырады, себебі визуалды мәліметтер миға тез әрі анық түседі. Сонымен қатар, көрнекі құралдар балалардың танымдық қызығушылығын оятып, олардың сабаққа деген ынтасын күшейтеді. Олар абстрактілі ұғымдарды нақтылайды және логикалық ойлаудың дамуына ықпал етеді. Бұл, әсіресе, жаңа материалды меңгеру барысында аса маңызды, себебі бастауыш сынып оқушылары көбінесе нақты тәжірибе мен көрнекі мысалдар арқылы білім алады.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық ерекшеліктеріне тоқталсақ, бұл кезеңде балалардың ойлау қабілеті нақты және көрнекі деңгейде дамиды. Олар заттар мен құбылыстарды өздері байқап, қолмен ұстап зерттеуге құмар. Бұл жас ерекшелігі оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, әрі көрнекі құралдар арқылы білім алу процесін жеңілдетеді. Балалардың қабылдау ерекшеліктерін ескеру – оқу материалының сапалы әрі тиімді болуын қамтамасыз етеді. Оқушыларға ақпарат визуалды түрде ұсынылғанда олар тезірек түсінеді және оны сақтайды. Сондықтан бастауыш сыныпта көрнекі құралдарды қолдану баланың танымын арттыруда аса маңызды. Танымды ынталандыру балалардың оқу процесіне деген қызығушылығын, ізденімпаздығын арттырады. Бұл баланың өздігінен білім алуына, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Көрнекі құралдар осы ынтаны ояту мен дамытудағы ең тиімді әдістердің бірі болып табылады.

Көрнекі құралдарды пайдалану әдістері педагогикалық тәжірибеде кеңінен қолданылады және олардың әртүрлі тәсілдері бар. Тақырыпты түсіндіру кезінде иллюстрациялар мен сызбаларды пайдалану материалды жүйелі әрі түсінікті етеді. Ойын түріндегі жұмыстар балалардың белсенділігін арттырып, оқу процесін қызықты етеді. Интерактивті құралдар, мысалы, викториналар мен сұрақ-жауап ойындары, танымды тереңдетуге көмектеседі. Модельдеу мен макеттер арқылы күрделі және абстрактілі ұғымдарды нақты көрсетуге болады, бұл оқушылардың материалды терең түсінуіне септігін тигізеді. Видеоматериалдар мен

слайд-презентациялар заманауи технологияларды пайдалану арқылы оқу материалын көрнекі әрі тартымды етеді. Көрнекі құралдар тек қана оқытудың көркемдігі мен қызықтылығын арттырып қана қоймай, сонымен қатар оқу процесінің нәтижелілігін жоғарылатады. Мысалы, математика сабағында сызбалар мен нақты заттарды қолдану балаларға есептерді тез түсінуге көмектеседі. Әдебиет сабағында иллюстрациялар мен бейнефрагменттер мәтінге қызығушылықты арттырады, ал табиғаттану сабағында өсімдіктер мен жануарлардың макеттері мен суреттері балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Педагогтарға көрнекі құралдарды тиімді пайдалану бойынша бірнеше ұсыныс айтуға болады. Біріншіден, көрнекі құралдарды әр сабақта жүйелі және мақсатты түрде қолдану керек. Бұл оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын тұрақты арттырады. Екіншіден, құралдарды оқушылардың жас ерекшелігі мен тақырып мазмұнына сәйкес таңдау маңызды. Бұл оқу материалын тиімді меңгеруге септігін тигізеді. Үшіншіден, көрнекіліктерді қолдану барысында оқушыларды белсенді түрде қатыстыру қажет. Мысалы, сұрақтар қою, пікірталас ұйымдастыру, топтық жұмыстар жүргізу балалардың танымдық белсенділігін арттырады. Төртіншіден, қазіргі заман талабына сай интерактивті технологияларды енгізу арқылы оқыту әдістерін жаңарту қажет. Бұл заманауи құралдар білім беру сапасын арттырып, оқу процесін тиімді етеді.

Жалпы алғанда, көрнекі құралдар бастауыш сынып оқушыларының танымдық деңгейін көтеруге зор мүмкіндік береді. Олар оқу процесін жеңілдетіп, жаңа материалды тез және терең меңгеруге ықпал етеді. Балалардың танымдық ерекшеліктерін ескере отырып, көрнекі құралдарды жүйелі және мақсатты қолдану білім сапасын арттырады, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын күшейтеді. Болашақта көрнекі құралдардың тиімділігін одан әрі арттыру үшін жаңа технологияларды енгізу, заманауи педагогикалық әдістерді қолдану және мұғалімдердің кәсіби шеберлігін жетілдіру бағытында зерттеулер жүргізу маңызды.

Көрнекі құралдар бастауыш сынып оқушыларының танымдық дамуына айрықша үлес қосатын, білім беру процесінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс. Педагогикалық тәжірибеде оларды тиімді пайдалану арқылы оқушылардың оқу жетістіктерін арттыруға және олардың танымдық қызығушылығын қалыптастыруға болады. Бұл – білім беру сапасын жақсартудың маңызды жолы.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Кенжебаева, Л. Ә. (2019). Оқытудағы инновациялық технологиялар. Алматы: Фолиант.

2. Нұрмаханов, Е. Р. (2021). Педагогика және психология: теория мен практика. Алматы: ҚазҰУ баспасы.

3. Сәбитова, Д. Ә. (2016). Бастауыш сыныптардағы көрнекі құралдардың қолданылуы. Алматы: Білім.

4. Тұрсынов, Н. Б. (2015). Психологиялық-педагогикалық негіздер. Алматы: КазПедҒылым.

5. Хусаинов, Б. Р. (2018). Оқушылардың танымын дамыту әдістері. Алматы: Атамұра.

6. Шәріпова, Ж. К. (2022). Интерактивті оқыту және көрнекілік. Нұр-Сұлтан: Жастар.

7. Эрдэнова, З. М. (2017). Педагогикалық технологиялар және білім беру. Алматы: Жазушы.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘЖІРИБЕСІ

Байғазы Айгерім Аққозықызы,
Ақтөбе облысы, Мұғалжар ауданы,
Елек негізгі орта мектебінің
биология пәні мұғалімі

Биология — тірі организмдердің құрылымы мен қызметін зерттейтін, олардың өмірлік процестері мен қоршаған ортамен өзара әрекеттесуін зерттейтін маңызды ғылыми сала. Қазіргі білім беру жүйесінде биология пәнінің маңызы артып келеді, себебі ол оқушыларды табиғатқа, экологияға, адам денсаулығына қатысты мәселелерге бейімдеп, ғылыми таным қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл жағдай биология сабағында тек теориялық материалды үйретумен шектелмей, оқушылардың белсенді ойлауын, шығармашылық ізденісін талап ететін педагогикалық әдістерді қолдануды қажет етеді.

Проблемалық оқыту — білім беру процесінде оқушылардың өз бетімен мәселені анықтап, оны шешу жолдарын іздеу арқылы танымдық әрекетін ұйымдастыру әдісі. Бұл әдіс оқушылардың сыни ойлауын дамытып, ақпаратты тек қабылдаушы емес, зерттеуші ретінде қабылдауына ықпал етеді. Биология сабағында проблемалық оқыту әдісін қолдану пәннің күрделі, көпқырлы мазмұнын меңгеруде, ғылыми әдістерді игеруде және экологиялық сауаттылықты қалыптастыруда тиімді болып табылады.

Проблемалық оқыту — оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған оқыту әдісі, оның негізі мәселелерді шешу және шығармашылық ізденіс арқылы білім алуды көздейді. Бұл әдістің негізін қалаушылардың бірі — американдық философ және педагог Джон Дьюи. Ол оқытуды белсенді тәжірибе мен ой жүгіртуді талап ететін процесс ретінде қарастырды. Дьюидің пікірінше, білім алу — бұл оқушының проблемалық жағдайларға тап болып, оларды шешу барысында жаңа білім мен дағдыларды игеруі.

Психологияда проблемалық оқыту идеясын қолдаған ғалымдардың бірі — Лев Выготский. Оның «даму аймағы» теориясы оқушының қазіргі даму деңгейі мен әлеуетті даму деңгейі арасындағы аралықты көрсетеді. Проблемалық оқыту осы аралықты тиімді пайдаланып, оқушыны жаңа білім мен дағдыларға жетелеуге мүмкіндік береді.

Конструктивистік теорияға сәйкес, білім — оқушының өз тәжірибесі мен танымдық әрекеті негізінде құралатын құбылыс. Мұғалімнің рөлі — бағыттаушы және қолдаушы ретінде әрекет ету. Проблемалық оқытуда мұғалім оқушыға дайын жауаптар бермейді, оның орнына ойлануға, талдауға, зерттеуге жағдай жасайды.

Проблемалық оқытудың тиімділігі оқушының танымдық мотивациясының артуына, ойлау дағдыларының дамуына және өзін-өзі реттеу қабілетінің қалыптасуына негізделеді. Бұл әдіс оқушыларды белсенді ізденіске итермелейді, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Биология пәнінде проблемалық оқыту ерекше маңызға ие, себебі бұл пән табиғаттағы күрделі жүйелер мен заңдылықтарды түсінуді талап етеді. Проблемалық әдіс арқылы оқушылар тек теорияны жаттап қоймай, өз бетінше зерттеу жүргізуді үйренеді, ғылыми әдістерді меңгереді және алған білімдерін практикалық жағдайларда қолдана біледі.

Биология — тірі табиғат туралы терең білімді қажет ететін пән. Оның мазмұны организмдердің құрылымы, қызметі, дамуы және олардың қоршаған ортамен өзара

әрекеттесуін зерттеуді қамтиды. Бұл пәнде көптеген күрделі ұғымдар мен заңдылықтар бар, оларды оқушыларға түсінікті және есте қаларлық етіп жеткізу педагог үшін қиындық тудырады. Сондықтан биология сабағында проблемалық оқытуды қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, білім сапасын жоғарылатуға мүмкіндік береді.

Бұндай әдіс оқушыларды тек ақпаратты қабылдаушы ретінде қарастырмай, оларды өз бетімен ойлау мен ізденуге итермелейді. Бұл әдіс арқылы оқушылар биологиялық құбылыстар мен процестердің мәнін терең түсініп, ғылыми әдістерді қолданып, тәжірибелік зерттеулер жүргізеді. Сонымен қатар, проблемалық оқыту оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді, себебі олар берілген мәселені талдап, оған әртүрлі шешімдер ұсынады.

Биология сабағында проблемалық оқытудың тағы бір маңызды аспектісі — оқушылардың пәнге деген қызығушылығының артуы. Өйткені, проблемалық тапсырмалар нақты өмірлік жағдайлар мен өзекті экологиялық, денсаулық сақтау мәселелеріне негізделгендіктен, оқушылардың білімге деген құлшынысы күшейеді. Мысалы, экология тақырыбында жергілікті табиғат ресурстарының ластану себептерін зерттеу, генетикада тұқымқуалаушылық заңдылықтарын талдау сияқты практикалық тапсырмалар оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырады және олардың ойлау дағдыларын жетілдіреді.

Сонымен қатар, проблемалық оқыту оқушылардың коммуникациялық қабілеттерін де дамытуға мүмкіндік береді. Топтық жұмыстар, пікірталастар мен жобалар арқылы оқушылар өз ойларын дәлелдеп, басқа пікірлерді тыңдай білуге үйренеді. Бұл да биология сабағында білім алудың сапасын арттырады.

Қорыта айтқанда, биология сабағында проблемалық оқытуды қолдану оқушылардың танымдық іс-әрекетін белсендіре отырып, олардың ғылыми көзқарасын қалыптастырады. Бұл әдіс оқушыларға биологиялық білімді терең меңгеруге, өз бетінше зерттеу жүргізуге және алынған білімді нақты өмірлік жағдайларда тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Биология сабағында проблемалық оқытуды тиімді жүзеге асыру үшін мұғалім әртүрлі әдістемелік тәсілдерді қолдануы қажет. Бұл тәсілдер оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың зерттеушілік дағдыларын дамытады.

1. Мәселелік сұрақтар қою. Проблемалық оқытудың алғашқы қадамы — оқушыларға шешімін іздейтін күрделі сұрақтар қою. Бұл сұрақтар алдын ала дайын жауаптары жоқ, ойлануға және зерттеуге ынталандыратын болуы тиіс. Мысалы, “Неліктен кейбір өсімдіктер құрғақшылыққа төзімді, ал басқалары төзімсіз?” немесе “Адам денесіндегі иммундық жүйенің қалай жұмыс істейтінін түсіндіріңіз” деген сұрақтар оқушыларды терең ойлауға итермелейді.

2. Топтық жұмыс. Топтық жұмыс проблемалық оқытудың маңызды элементі. Оқушыларды бірнеше топқа бөліп, әр топқа зерттеу мәселесін беруге болады. Топтық талқылау оқушылардың өзара пікір алмасуына, түрлі көзқарастарды тыңдауға және бірлесіп шешім қабылдауға жағдай жасайды. Бұл әдіс коммуникация мен ынтымақтастық дағдыларын дамытады.

3. Лабораториялық тәжірибелер. Биология пәнінің ерекшелігіне байланысты тәжірибелік жұмыс маңызды орын алады. Оқушылар гипотезаларын лабораториялық зерттеулер арқылы тексереді. Мысалы, өсімдіктердің фотосинтез жылдамдығына әсер ететін факторларды зерттеу, немесе микроорганизмдердің өсуін бақылау тәжірибелері оқушылардың ғылыми зерттеу дағдыларын дамытады.

4. Пікірталас және дебат. Проблемалық оқыту барысында биологиялық мәселелер бойынша пікірталастар ұйымдастыру оқушылардың

өз ойларын дәлелдеп, қарсы пікірлерді тыңдап, сын тұрғысынан ойлауға үйренуіне көмектеседі. Мысалы, генетикалық модификацияланған организмдердің пайдалылығы мен қауіптілігі туралы дебаттар өткізуге болады.

5. Жобалық жұмыстар. Ұзақ мерзімді жобалық жұмыстар оқушыларға терең зерттеу жүргізуге мүмкіндік береді. Жоба барысында оқушылар ақпарат жинап, талдап, қорытынды жасайды және нәтижесін сынып алдында қорғайды. Бұл әдіс оқушылардың өздігінен жұмыс істеу дағдыларын дамытады.

6. Проблемалық ситуацияларды модельдеу. Оқушыларға нақты өмірлік немесе ғылыми жағдайларды модельдеу ұсынылады. Мысалы, экологиялық апат салдарын болжау, немесе популяцияның динамикасын есептеу. Бұл тәсіл оқушылардың теориялық білімдерін практикада қолдануын қамтамасыз етеді.

Осы әдістемелік тәсілдерді қолдану барысында мұғалім оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, әрқайсысының танымдық белсенділігін ынталандыруы тиіс. Сондай-ақ, кері байланыс пен бағалауды тиімді ұйымдастыру проблемалық оқытудың нәтижелілігін арттырады.

Сонымен қатар, қазіргі қоғамда экологиялық және биомедицина салаларындағы өзекті мәселелерді шешуде биология пәнінің ролі артып отыр. Осыған байланысты оқушыларды экологиялық сауатты, ғылыми тұрғыдан ойлайтын тұлға ретінде тәрбиелеу маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Проблемалық оқыту осы міндетті шешудің тиімді жолы ретінде қарастырылады.

Болашақта биология сабағында проблемалық оқытудың әдістемелік құралдарын жетілдіру, жаңа технологияларды енгізу және оқыту мазмұнын өмірлік тәжірибемен ұштастыру арқылы білім беру сапасын арттыруға болады. Мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру, әдістемелік семинарлар мен тренингтер өткізу де маңызды.

Биология сабағында проблемалық оқытуды кеңінен қолдану оқушылардың білімін тереңдетіп, олардың ғылыми зерттеу және шығармашылық қабілеттерін дамытып, қазіргі заман талабына сай білім беру жүйесін жетілдіруге зор үлес қосады.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Дьюи, Дж. (2015). Тәжірибе және білім. Мәскеу: Педагогика.

2. Жұмаділова, Ж. С. (2019). Проблемалық оқыту әдістері. Алматы: Аруна.

3. Қайратов, Б. С. (2020). Биология пәнін оқыту әдістемесі. Алматы: Білім орталығы.

4. Нұртаза, Е. Т. (2017). Биология сабағында инновациялық әдістер. Алматы: Білім баспасы.

5. Сейітова, Л. А. (2018). Оқытудағы конструктивизм теориясы. Алматы: Ғылым.

6. Төреқұлова, А. М. (2021). Заманауи білім беру технологиялары. Нұр-Сұлтан: Қазақ университеті.

БАЛАБАҚШАДА БАЛАНЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУЫН ҚОЛДАУ ӘДІСТЕРІ

Байділдақызы Ақнұр,
Ақтөбе қаласы, № 30 «Ұрпақ»
бөбекжай балабақшасының тәрбиешісі

Балабақша – баланың тұлға болып қалыптасуының маңызды кезеңі. Бұл шағын өмір орнында балалар тек танымдық қабілеттерін ғана емес, сондай-ақ эмоционалдық және әлеуметтік дағдыларын да дамытады. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде эмоционалдық және әлеуметтік даму баланың жалпы дамуының ажырамас бөлігі ретінде қарастырылады. Себебі, эмоционалды сау бала өзін және қоршаған

ортаны жақсы түсінеді, өз сезімдерін реттей алады, ал әлеуметтік даму оның қоршаған адамдармен қарым-қатынасын үйлестіруге мүмкіндік береді.

Балабақшадағы педагогтар балалардың осы екі бағыттағы дамуына жауапты тұлға ретінде маңызды рөл атқарады. Олар балаларға эмоцияларын дұрыс түсінуге, қиын жағдайларда өзін-өзі басқаруға және топ ішінде ынтымақтастық орнатуға көмектеседі. Сондықтан да баланың эмоционалдық және әлеуметтік дамуын қолдауға бағытталған әдістерді меңгеру әрі қолдану – балабақша педагогтарының басты міндеттерінің бірі.

Осы мақалада баланың эмоционалдық және әлеуметтік дамуының теориялық негіздері қарастырылады, балабақшадағы педагогикалық әдістер талданып, іс-тәжірибелік ұсыныстар берілетін болады. Бұл мәселе өзекті әрі маңызды, себебі баланың дамуының осы екі қыры оның өмір бойы табысты әрі бақытты болуына ықпал етеді.

1. Эмоционалдық даму және оның маңызы

Эмоционалдық даму — баланың өз сезімдерін түсіну, қабылдау және реттеу процесі. Бұл даму адамның тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуында негізгі орын алады. Эмоция — адамның ішкі жағдайын білдіретін психологиялық құбылыс, ол адамға қоршаған ортаға жауап беруге мүмкіндік береді.

Балаларда эмоциялардың әртүрлі түрлері болады: қуаныш, қайғы, қорқыныш, ашу, сүйіспеншілік, үміт және т.б. Әрбір бала осы эмоцияларды басқаларға қарағанда өз деңгейінде сезінеді және білдіреді. Эмоционалдық даму баланың ішкі дүниесін байыта отырып, оның әлеуметтік қарым-қатынасына да әсер етеді.

Баланың эмоционалды дамуының маңызды аспектісі — эмоцияларды басқару. Бұл балаға өз сезімдерін тиімді пайдаланып, қиын жағдайларда тұрақтылық сақтауға көмектеседі. Мысалы, баланың ашуын баса білуі немесе қорқынышын жеңе білуі оның қоршаған ортамен үйлесімді қарым-қатынас орнатуына ықпал етеді.

Сонымен қатар, эмоционалдық даму баланың өзін-өзі тануына, өзіне деген сенімінің артуына себепші болады. Бұл қасиеттер жасөспірімдік және ересек кезеңдерінде де оның өмір сапасын жақсартады.

2. Әлеуметтік даму және оның ерекшеліктері

Әлеуметтік даму — баланың қоршаған адамдармен тиімді қарым-қатынасқа қабілеттілігі мен дағдыларын игеру процесі. Бұл даму барысында бала өзгелердің эмоциясын түсініп, ортақ мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істеуді үйренеді.

Балалардың әлеуметтік дағдыларына қарым-қатынас жасау, ынтымақтастық, эмпатия (басқалардың сезімін түсіну), басқаларды қабылдау және топтық ережелерді ұстану кіреді. Бұл дағдылар баланың мектепте және кейінгі өмірінде табысты болуына негіз болады.

Әлеуметтік даму балабақшада топ ішінде жүреді. Бұл кезеңде бала басқа балалармен ойнай отырып, достасып, түрлі рөлдерді қабылдайды, дауласып, келісімге келеді. Мұндай тәжірибе оның әлеуметтік қабілеттерін дамытады.

Сонымен қатар, әлеуметтік даму баланың өзін қоғамдағы жеке тұлға ретінде қабылдауына ықпал етеді. Бұл баланың жауапкершілігін, өзін-өзі бақылауын және қоғамға пайдалы әрекет етуін қалыптастырады.

3. Эмоционалдық және әлеуметтік дамуды қолдау әдістері

Педагогтың рөлі және баламен қарым-қатынасы

Балабақшада педагог балалардың эмоционалдық және әлеуметтік дамуының негізгі қолдаушысы болып табылады. Педагогтың жылы, сенімді қарым-қатынасы баланың өз сезімдерін еркін білдіруіне мүмкіндік береді. Сондай-ақ педагогтың үлгісі — бала үшін маңызды, себебі балалар өзінен үлкендердің әрекетін қайталайды.

Педагог балаларға эмоцияларын түсінуді үйретіп, әртүрлі жағдайларда сезімдерін басқаруға көмектесуі тиіс. Мысалы, ашуланғанда тыныштану әдістерін көрсету, қорқыныш туындағанда қолдау білдіру – мұның бәрі педагогтың маңызды міндеті.

Эмоционалды интеллектіні дамыту әдістері

Эмоционалды интеллект балаға өз сезімдерін және басқалардың сезімін түсінуге көмектеседі. Бұл дағдыларды дамытуға арналған арнайы жаттығулар, ойындар және әңгімелесу әдістері бар.

Мысалы, педагог балаларға әртүрлі эмоцияларды сурет арқылы көрсетуін сұрап, оларды атауға үйретеді. Сондай-ақ рөлдік ойындар арқылы балалар түрлі эмоцияларды сезініп, оларды басқаруды үйренеді.

Ойын арқылы эмоционалдық және әлеуметтік дағдыларды дамыту

Ойын – балалардың дамуының ең тиімді әдістерінің бірі. Ойын барысында бала өз сезімдерін еркін білдіреді, басқа балалармен араласып, әлеуметтік дағдыларын дамытады.

Топтық ойындарда балалар өзара келісімге келуге, кезек күтуге, басқа ойыншылардың сезімін ескеруге үйренеді. Сонымен қатар, ойын арқылы балалар конфликтілерді шешу дағдыларын меңгереді.

Топтық және жеке жұмыс түрлері

Эмоционалдық және әлеуметтік дамуды қолдау үшін педагогтар топтық және жеке жұмыс түрлерін үйлестіріп қолданады. Топтық жұмыстарда балалар ортақ мақсатқа жетуді үйренеді, ал жеке жұмыстарда педагог балаға оның жеке қажеттіліктеріне қарай көмек көрсетеді.

Мысалы, кейбір балаларға эмоционалды жағдайлардан шығуға жеке кеңес беру қажет болуы мүмкін, ал кейбір топтық жаттығулар арқылы топтың бірлігін арттыруға болады.

Қиын эмоцияларды басқаруды үйрету тәсілдері

Балабақшада балалар көбіне ашу, қорқыныш сияқты қиын эмоцияларды бастан кешіреді. Педагогтар балаларға осындай эмоцияларды қалай тануға және басқарып, жағымды әрекеттер жасауға үйретуі қажет.

Бұл үшін тыныс алу жаттығуларын, релаксация әдістерін, позитивті диалогтарды қолдануға болады. Сондай-ақ қиын эмоцияларды ашық талқылауға мүмкіндік беру маңызды.

4. Балабақшадағы іс-тәжірибелік ұсыныстар

Эмоционалдық жағдайды қалыптастыру

Балабақшадағы эмоционалдық орта жылы, қолдаушы және қауіпсіз болуы тиіс. Педагогтар балалардың өздерін еркін және сенімді сезінуіне жағдай жасайды. Бұл үшін топтық ережелер, сыпайылық және сыйластық принциптері нақты белгіленеді.

Қиын жағдайларда педагогтың қолдау көрсету әдістері

Қиын жағдайларда педагог баланың сезімін ескеріп, оны қолдап, түсіністікпен қарауы қажет. Педагогтың сабырлылығы мен жанашырлығы балалардың сенімін арттырады.

Отбасы мен балабақшаның ынтымақтастығы

Баланың эмоционалдық және әлеуметтік дамуы тек балабақшада ғана емес, отбасында да қолдау табуы тиіс. Сондықтан балабақша педагогтары ата-аналармен тығыз байланыс орнатып, балалардың дамуы туралы ақпарат алмасуы қажет. Отбасы мен балабақшаның бірлескен жұмысы балалардың тұрақты әрі үйлесімді дамуына ықпал етеді.

Балалардың эмоционалдық және әлеуметтік дамуы олардың жалпы тұлға болып қалыптасуының негізгі негіздерінің бірі болып табылады. Балабақшада бұл бағыттағы жұмыстар балаларға өз эмоцияларын түсінуге, басқаруға және қоршаған ортамен үйлесімді қарым-қатынас орнатуға көмектеседі. Педагогтардың кәсіби дайындығы мен әдістемелік қолдауы балалардың өмір сапасын арттыруға бағытталған маңызды фактор болып табылады.

Сондықтан, балабақшада эмоционалдық және әлеуметтік дамуды қолдау жүйелі әрі кәсіби тұрғыдан ұйымдастырылуы тиіс. Бұл балалардың өмір бойы табысты әрі бақытты болуына, қоғамға бейімделуіне, өзіне және басқаларға деген сенімінің артуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Абылкасымова, Г. Т. (2015). Баланың әлеуметтік дамуы және тәрбиесі. Алматы: Білім баспасы.

2. Асанов, Е. Б. (2018). Эмоциональный интеллект ребенка: теория и практика развития. Нур-Султан: Мектеп.

3. Ермекова, М. Н. (2019). Тәрбие және дамыту әдістемелері балабақшада. Алматы: ҚазҰПУ баспасы.

4. Мәмбетова, А. К. (2017). Балалардың әлеуметтік және эмоционалдық дамуы: теориялық негіздер. Алматы: Ұлттық ғылым академиясы.

5. Төлегенова, Ә. Ж. (2020). Балабақшадағы педагогика және психология. Алматы: Білім.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕЙІНІН ДАМЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Балапашева Жумагул Рахметовна,
Ақтөбе қаласы № 38 қазақ орта мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі

Қазіргі білім беру жүйесі білім мен тәрбие берудің жаңа сапасын қалыптастыруға бағытталған. Бұл бағыттың басты мақсаты – оқушылардың танымдық қабілеттерін, соның ішінде зейінін дамыту болып табылады. Зейін – адамның белгілі бір нәрсеге назар аударуы, оны ұзақ уақыт бойы сақтай алу қабілеті. Бұл психикалық процесс оқу мен шығармашылықтың негізін құрайды. Әсіресе бастауыш сыныпта балалардың зейінін дамыту аса маңызды, себебі бұл кезеңде олар оқуға негіз қалаушы дағдыларды меңгереді. Зейінді дамыту балаға жаңа ақпаратты тез және тиімді меңгеруге мүмкіндік береді, сонымен қатар өздігінен жұмыс істеу қабілетін арттырады. Сондықтан педагогтар мен ата-аналар балалардың назарын дамытуға ерекше көңіл бөледі.

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының зейінін дамыту мәселелері, оның психологиялық негіздері, жас ерекшеліктеріне сәйкес тиімді әдістемелер мен технологиялар қарастырылады. Зейіннің түрлері, оның оқу процесіндегі маңызына тоқталып, мұғалімдердің рөлі мен оқыту әдістері талданады. Сонымен қатар зейінді дамытудағы заманауи технологияларды қолдану мүмкіндіктері мен ата-аналардың үлесі де қарастырылады.

Зейін – адам психикасындағы маңызды танымдық процесс. Оның көмегімен адам сыртқы ортадан маңызды ақпаратты бөліп алып, соларға назар аударады. Зейіннің бірнеше түрі бар. Еріксіз зейін сыртқы ортадан келетін күшті әсерлерге автоматты түрде бағытталады. Мысалы, қатты шу, кенеттен қозғалыс балалардың назарын бірден аударады. Еріксіз зейін – адамның қоршаған ортаны танып-білуінің негізі. Ерікпен басқарылатын немесе ерікті зейін – адамның саналы түрде назарын белгілі бір объектіге немесе тапсырмаға бағыттау қабілеті. Бастауыш сынып оқушыларының оқу процесінде ерікті зейіннің дамуы аса маңызды, себебі ол олардың сабаққа деген шоғырлануын арттырады.

Зейіннің тұрақтылығы – назарды ұзақ уақыт сақтай алу қабілеті – оқушының білім алу тиімділігіне тікелей әсер етеді. Ерекше назар аударатын тұсы, баланың зейіні кейбір нәрселерге ерекше бағытталуы мүмкін, ал кейде ол тез шашырауы мүмкін. Бұл

қасиеттер жасына, даму деңгейіне және эмоционалдық жағдайына байланысты.

Зейін басқа танымдық процестермен тығыз байланысты. Қабылдау кезінде адам назар аударатын нәрселерді қабылдайды, есте сақтау үшін сол ақпаратқа назарын ұзақ уақытқа шоғырландырады. Ойлау процесі де зейінге негізделген. Егер бала назарын тапсырмаға шоғырландыра алмаса, онда оны түсіну мен шешу қиынға соғады.

Оқу үрдісінде зейіннің рөлі зор. Балалар сабаққа назарын аударса, олар жаңа материалды түсініп, есте сақтай алады. Зейіннің дамуы олардың оқу мотивациясын арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Сондықтан мұғалімдердің басты мақсаты – оқушылардың зейінін дамытуға жағдай жасау.

Балалардың психикалық дамуы кезең-кезеңімен жүреді. Бастауыш сыныптағы оқушылар 6-11 жас аралығында болады. Бұл кезеңде олардың зейіні қарқынды дамиды. Мысалы, 6-7 жастағы бала назарын тек 10-15 минутқа дейін шоғырландыра алады. Бұл уақытпен сабақтың ұзақтығын сәйкестендіру керек. Сонымен қатар балалардың назарын ауыстыратын сыртқы факторлар көп болады. Сондықтан сабақ барысын ұйымдастыруда үзілістерді тиімді пайдалану қажет.

Балалардың зейінінің тұрақтылығы мен бағытталуы жасымен өзгереді. Алғашқы сыныптарда балалар көбінесе еріксіз зейінге ие, яғни олардың назарын сыртқы дыбыс пен қозғалатын нәрселер оңай аударады. Сондықтан мұғалімдер оларды оқу тапсырмасына тарту үшін ойындарды, қызықты әдістерді пайдаланады. Кейінгі сыныптарда балалардың ерікті зейіні дамып, олар өздігінен оқу материалын қабылдауға қабілетті болады.

Сонымен қатар балалардың зейінінің тұрақтылығы эмоционалдық жағдайына байланысты өзгеруі мүмкін. Шаршау, мазасыздық, ашу-ыза балалардың назарын түсіреді. Сондықтан психологиялық жайлы атмосфера құру өте маңызды.

Зейінді дамытуға бағытталған әдістер көп және олар баланың жас ерекшелігіне, сабақтың мазмұнына байланысты таңдалады. Ойын әдістері – бастауыш сынып оқушыларының зейінін дамытудың ең тиімді жолы. Ойын балаларға қызық әрі белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Мұғалімдер «Нұсқауды орында» сияқты ойындар, тез жауап беру жарыстары, мәтінге байланысты тапсырмалар қолданады. Бұл ойындар баланың назарын шоғырландырады, есте сақтау қабілетін арттырады.

Көрнекі құралдар балалардың зейінін аударуға көмектеседі. Суреттер, сызбалар, видео материалдар оқу материалын түсінуге жеңілдік береді. Мұғалімдер сабақта слайдтар, интерактивті тақталарды пайдалана отырып, балалардың зейінін тиімді басқарады.

Арнайы жаттығулар да зейінді дамытудың маңызды бөлігі. Мысалы, мәтіннен негізгі сөздерді табу, сөйлемдегі қателерді анықтау, қысқаша мазмұнын айту сияқты тапсырмалар баланың зейінін жаттықтырады. Топтық жұмыстар да назарды шоғырландыруға септігін тигізеді.

Психологиялық әдістерді қолдану да маңызды. Мұғалімдердің балаларға жағымды көзқарасы, оларды мақтау мен қолдау сөздері олардың оқуына ынталандырады. Сабақ барысында үзілістер жасау зейіннің қалпына келуіне ықпал етеді.

Технологиялық даму оқушылардың зейінін дамытуға жаңа мүмкіндіктер ашты. Интерактивті тақталар, компьютерлік ойындар, мобильді қосымшалар сабақ процесін қызықты әрі тиімді етеді. Осы технологиялар арқылы мұғалім балалардың назарын ұстап тұруға, зейінін дамытуға мүмкіндік алады.

Мысалы, арнайы логикалық ойындар, викториналар, танымдық тапсырмалар балалардың танымдық белсенділігін арттырады. Технологияларды қолдану балалардың танымдық дағдыларын дамытуда тиімді, алайда олардың уақытын шектеу маңызды.

Мұғалім – балалардың зейінін дамытуда жетекші тұлға. Ол сабақтың мазмұнын, әдіс-тәсілін, материалды балалардың жас ерекшелігіне сәйкес дұрыс

ұйымдастыруы тиіс. Сабақта әртүрлі әдістерді қолдану, мотивацияны арттыру, қолдау көрсету зейінді дамытуға мүмкіндік береді.

Ата-аналар да баланың зейінін дамытуға белсенді қатысуы керек. Үйде тыныш орта жасау, оқу тапсырмаларын орындауда көмек көрсету, балалармен бірге ойындар ойнау олардың назарын дамытуға септігін тигізеді.

Зейіннің дамуы бастауыш сынып оқушыларының оқу жетістігін арттыруда маңызды рөл атқарады. Зейінді дамыту ойын әдістері, көрнекі материалдар, арнайы жаттығулар, психологиялық қолдау және технологияларды кешенді түрде қолдануды талап етеді. Мұғалімдердің кәсіби шеберлігі мен шығармашылығы, сондай-ақ ата-аналардың қолдауы оқу процесін тиімді етіп, балалардың білімін тереңдетеді. Сондықтан бастауыш сыныпта балалардың зейінін жүйелі түрде дамыту білім беру жүйесінің басты міндеті болуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Айтқалина, Ж.Ж. (2018). Педагогика және психология негіздері. Алматы: «Білім» баспасы.

2. Баймуханова, А.Ж. (2020). Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қабілеттерін дамыту әдістемесі. Педагогика және психология журнал, 3(45), 56-62.

3. Жақсылықова, Г.С. (2019). Зейіннің психологиялық ерекшеліктері және оны дамыту жолдары. Психология және педагогика зерттеулері, 1(12), 78-85.

4. Мұқашева, А.Т. (2021). Ойын технологияларын пайдалану арқылы зейінін дамыту. Білім және тәрбие, 4(27), 33-41.

5. Нұртазина, С.Б. (2016). Балалардың зейінін дамытуға арналған психологиялық әдістер. Алматы: «Ғылым» баспасы.

6. Сейітова, Ә.А. (2022). Бастауыш сынып оқушыларының зейінін дамытудағы мұғалімнің рөлі. Педагогикалық зерттеулер, 2(9), 45-53.

7. Шәріпова, Н.К. (2019). Зейін және оның танымдық процестердегі маңызы. Психология және педагогика, 3(18), 60-68.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДА СӨЗДІК ҚОРДЫ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Бақтиярова Гүлжайнар Қайратқызы,
Ақтөбе облысы, Шалқар ауданы,
«Ақтоғай ЖОББМ» КММ-нің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Қазақ тілі — қазақ халқының рухани және мәдени мұрасының негізі, ұлттың тілдік бірегейлігін сақтаушы құрал. Тілдің байлығы мен көркемдігі сөздік қордың деңгейімен тығыз байланысты. Сөздік қор — тілдің құнарлы, дамығандығын көрсететін маңызды көрсеткіштердің бірі. Әсіресе, қазақ тілі мен әдебиетін оқыту барысында оқушылардың сөздік қорын дамыту – оқу үрдісінің ең маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Себебі, бай және дұрыс дамыған сөздік қор оқушылардың тілдік құзыреттілігін, ойлау қабілетін, әдеби шығармаларды түсіну деңгейін арттырады.

Сөздік қорды дамыту — тіл үйренудің ең негізгі аспектілерінің бірі. Тіл — қарым-қатынас құралы ғана емес, сондай-ақ адамның дүниетанымын, мәдениетін және өзіндік ойлау жүйесін білдіретін күрделі феномен. Сондықтан сөздік қорды дамыту барысында тек сөздің мағынасын жаттап қана қоймай, оның мәнін, қолданылу саласын, синонимдері мен антонимдерін, стилистикалық ерекшеліктерін де меңгеру қажет.

Қазақ тілінің қазіргі дамуы, оның қоғамдық өмірдегі маңызы мен қолдану аясының кеңеюі жаңа талаптарды тудырады. Жастарды тілді сауатты қолдануға, әдеби шығармаларды терең түсінуге үйрету үшін сөздік қорды дамыту әдістерін жетілдіру өзекті мәселе болып отыр. Бұл тұрғыда әдістемелік ізденістер мен педагогикалық тәжірибелер үлкен маңызға ие.

Сөздік қор — адамның белгілі бір тілдегі сөздер жиынтығы ғана емес, сонымен қатар оның мәдени және тарихи ерекшеліктерін білдіретін тілдік байлық. Қазақ тілінің сөздік қоры оның тарихымен, табиғатымен, мәдениетімен, салт-дәстүрімен тығыз байланысты. Мысалы, қазақ тілінде табиғатқа, мал шаруашылығына, тұрмыс-тіршілікке қатысты көптеген ерекше сөздер бар, олар басқа тілдерде жоқ болуы мүмкін. Сол себепті сөздік қордың дамуы тек тілдің емес, ұлттық сана мен мәдениеттің дамуына да әсер етеді.

Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда сөздік қорды дамыту оқушылардың жалпы тілдік мәдениетін қалыптастыруда маңызды. Тілдік дағдылардың негізгі үш түрі – тыңдау, сөйлеу және жазу – сөздік қордың деңгейіне тікелей байланысты. Егер оқушының сөздік қоры бай болса, ол тілдік материалды жақсы қабылдайды, өз ойын сауатты жеткізе алады, әдеби шығармаларды терең түсінеді. Сонымен қатар, сөздік қордың кеңеюі оқушылардың шығармашылық қабілетін арттырып, оларды әдебиетті өз бетімен зерттеуге ынталандырады.

Қазақ тілінде сөздік қордың дамуы ұлттық бірегейлікті сақтаудың, тілдің өркендеуінің негізгі факторы. XXI ғасырда қазақ тілі мемлекеттік тіл ретінде кеңінен қолданыс тауып, оның сөздік қорын дамыту міндеті ерекше өзекті. Сондықтан оқыту барысында сөздік қорды тиімді дамыту әдістерін қолдану – тілдің болашағын қамтамасыз етудің негізі болып табылады.

Сөздік қорды дамытуда қолданылатын әдістер мен тәсілдер көп, олар оқушылардың жас ерекшелігіне, тілдік деңгейіне сәйкес таңдалады. Әдістердің әрқайсысының өз ерекшеліктері мен тиімділігі бар. Төменде олардың кейбірін толықтыра отырып түсіндіреміз.

Жаңа сөздерді түсіндіру және жаттау әдісі

Бұл әдіс — дәстүрлі, бірақ өте маңызды. Мұғалім жаңа сөзді оқушыларға түсіндіріп, оның мағынасын, қолданылу контекстін көрсетеді. Мысалы, «жарқын» сөзін түсіндіруде «жарық», «сәулелі», «жарқыраған» синонимдері мен «қараңғы» антонимі көрсетіледі. Оқушыларға бұл сөздерді сөйлемдерде қолдану тапсырмасы беріледі. Бұл әдістің тиімділігі — сөздердің семантикалық байланыстарын түсінуге көмектеседі.

Сонымен қатар, жаңа сөздерді жаттау процесі біртіндеп кеңейтіледі. Бірінші кезеңде сөздің тек мағынасы, кейінірек синонимдері, антонимдері, сөз тіркестері мен тұрақты сөздер зерттеледі. Бұл оқушылардың тілдік ойлауын дамытып, сөздің жан-жақты меңгерілуіне ықпал етеді.

Мәтінмен жұмыс әдісі

Мәтін — тіл үйренудің негізгі құралы. Әдеби мәтіндерді оқу, талдау, жаңа сөздерді анықтау оқушылардың сөздік қорын байытады. Мысалы, Мұқағали Мақатаевтың өлеңін талдау кезінде өлеңде қолданылған архаизмдер мен метафоралық сөздер оқушыларға түсіндіріліп, олардың мағыналық ерекшеліктері ашылады.

Мәтінмен жұмыс барысында оқушыларға мәтіндегі жаңа сөздерді анықтап, олардың мағыналарын контекстен шығарып алу ұсынылады. Бұл әдіс оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытып, сөздің мағынасына тереңірек үңілуге мүмкіндік береді. Сонымен бірге, мәтінді талдау кезінде оқушылар сөздердің синонимдері мен антонимдерін тауып, оларды сөйлемдерде қолдануды үйренеді.

Сөздік ойындар мен жаттығулар

Ойын әдістері оқыту процесін қызықты әрі тиімді етеді. Мысалы, «Сөз құрау» ойынында оқушылар белгілі бір түбірден жаңа сөздер жасау арқылы сөздік қорын кеңейтеді. «Синоним-антоним»

ойыны оқушыларға сөздердің мағыналық байланыстарын терең түсінуге көмектеседі.

Сөздік ойындар оқушылардың есте сақтау қабілетін жақсартып, белсенділігін арттырады. Сонымен қатар, олар топтық және жеке жұмысты үйлестіре отырып, коммуникациялық дағдыларды дамытады.

Топтық және жұптық жұмыс әдісі

Топтық жұмыс тіл үйренудің коммуникативтік әдістерінің бірі ретінде оқушылардың сөздік қорын дамытуға үлкен ықпал етеді. Мысалы, топтарға бөлініп, жаңа сөздерді талқылау, олардың мағыналарын бірлесіп анықтау, диалог құру тапсырмалары беріледі.

Бұл әдіс оқушыларды еркін сөйлесуге, пікір алмасуға үйретеді. Топтық жұмыста әр оқушы жаңа сөздерді қолдану тәжірибесін жинақтайды, бұл сөздік қорды терең меңгеруге септігін тигізеді.

Мәтін жазу және шығармашылық тапсырмалар

Шығармашылық тапсырмалар оқушылардың тілдік қорын практикалық тұрғыдан қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушыларға жаңа сөздерді қолданып әңгіме, эссе немесе шағын шығарма жазу тапсырмасы беріледі. Бұл оқушылардың сөздік қорын кеңейтіп қана қоймай, олардың ойлау қабілетін, логикасын дамытады.

Шығармашылық жұмыстар арқылы оқушылар сөздердің контекстте дұрыс қолданылуын үйренеді, бұл сөздік қорды бекіту мен кеңейтудің тиімді жолы болып табылады.

Сөздік дәптер жүргізу әдісі

Сөздік дәптер — оқушылардың жаңа үйренген сөздерін жазып отыратын арнайы дәптер. Бұл әдіс оқушыларға сөздерді жүйелі түрде меңгеруге, қайталап отыруға мүмкіндік береді. Мұғалімдер сөздік дәптерге үнемі назар аударып, оның мазмұнын тексереді.

Сөздік дәптер жүргізу әдісі оқушылардың өздігінен білім алуын дамытып, олардың тілге деген ынтасын арттырады.

3. Сөздік қорды дамытудағы технологиялық және инновациялық тәсілдер

Қазіргі заманғы білім беру технологиялары қазақ тілі мен әдебиетін оқытудағы сөздік қорды дамыту үрдісін жеңілдетіп, тиімді етеді. Технологиялардың көмегімен оқушылардың қызығушылығы артып, білім алуға ынтасы күшейеді.

• Интерактивті оқыту құралдары

Мультимедиялық презентациялар, интерактивті тақталар, мобильді қосымшалар арқылы оқушылар сөздерді визуалды және аудиалды түрде қабылдайды. Бұл әдіс әсіресе бастауыш сынып оқушыларына және сөздіктерін кеңейтуде тиімді.

Мысалы, қазақ тілін үйретуге арналған «Bilimland», «Zhana Til» сияқты қосымшаларда жаңа сөздерді жаттау үшін ойындар, тесттер мен бейнероликтер ұсынылады. Бұл оқушылардың белсенділігін арттырып, есте сақтау қабілетін жақсартады.

• Интернет-ресурстарды қолдану

Интернет арқылы оқушылар жаңа сөздерді табиғи тілдік ортада үйренеді. Олар қазақ тіліндегі мақалалар, блогтар, аудиоматериалдар, видеосабақтармен таныса алады. Бұл тыңдау және оқу дағдыларын жетілдіреді.

Сонымен қатар, онлайн тесттер мен викториналар сөздік қорды бекітуге көмектеседі. Мысалы, Kahoot, Quizlet секілді платформаларда қазақ тіліне арналған сөздік жаттығулар бар.

• Видео және аудио материалдарды пайдалану

Қазақ тіліндегі аудио- және видеоматериалдар, мысалы, радио бағдарламалары, подкасттар, мультфильмдер, сөздік қорды байытуда маңызды рөл атқарады. Олар оқушыларға сөздерді дұрыс айтылуымен, екпінімен үйренуге мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда сөздік қорды дамыту – оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдірудің негізгі

бағыттарының бірі. Сөздік қордың байлығы оқушылардың тілдік және әдеби шығармашылық қабілеттерін арттырып, олардың ойлау деңгейін, мәдени құзыреттілігін дамытады. Осылайша, бай және дұрыс дамыған сөздік қор – оқушының тілдік жетістігінің кепілі.

Жаңа сөздерді үйрету, мәтінмен жұмыс істеу, ойындар, топтық жұмыс, шығармашылық тапсырмалар арқылы оқушылардың сөздік қорын жүйелі дамытуға болады. Сонымен қатар, қазіргі технологиялар мен интернет ресурстарын пайдалану оқушылардың тіл үйренуге деген ынтасын арттырады.

Педагогтар осы әдістерді жүйелі түрде қолдана отырып, оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыруға, ұлттық тілдің мәртебесін көтеруге ықпал ете алады. Қазақ тілін меңгеру – ұлттық сананы қалыптастырудағы маңызды фактор, сондықтан сөздік қорды дамытуға бағытталған жұмыстар үздіксіз және мақсатты түрде жүргізілуі қажет.

Осы мақалада қарастырылған әдістер мен тәсілдер қазақ тілін және әдебиетін оқыту сапасын арттырып, оқушылардың тілдік мүмкіндіктерін толық ашуға септігін тигізетініне сенімдімін. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытудағы сөздік қорды дамыту әдістерін жетілдіру – тілдің тірегі әрі ұлттың болашағы.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ахметова, Г. С. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. — Алматы: Білім, 2018. — 256 бет.

2. Баймұқанов, Т. Тіл және оның функциялары. — Алматы: Қазақ университеті баспасы, 2016. — 198 бет.

3. Дүйсенова, Ж. Ә. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытудағы инновациялық әдістер. — Нұр-Сұлтан: Ғылым, 2020. — 312 бет.

4. Ермекова, М. Сөздік қорды дамыту әдістері. — Алматы: Мектеп, 2019. — 175 бет.

5. Жақсылықова, А. Қазақ тілі және әдебиеті сабақтарында сөздік жұмысын ұйымдастыру. — Алматы: Білім, 2017. — 220 бет.

6. Сұлтанбекова, А. Тілдік құзыреттілікті дамыту жолдары. — Алматы: Ғылым, 2019.

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Бопебаева Асем Айтбековна,
Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласы
Шығыс Қазақстан облысы,ИӨскемен қаласы
бойынша білім беру бөлімінің
«Оралхан Бөкей атындағы № 44 лицейі» КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Қазіргі білім беру жүйесінде оқыту үрдісін тиімді әрі қызықты ету мәселесі ерекше маңызға ие болып отыр. Әсіресе бастауыш сыныпта оқушының танымдық қабілеттерін дамыту, оқу процесіне деген қызығушылығын арттыру және шығармашылық әлеуетін қалыптастыру үлкен жауапкершілікті талап етеді. Бұл кезеңде баланың жаңа білімді өз бетімен игеруі, өзін-өзі жетілдіруі ойын арқылы жүзеге асырылғанда, оқу тиімділігі айтарлықтай жоғарылайды. Сондықтан педагогикалық тәжірибеде ойын технологияларын пайдалану әдістемесі кеңінен қолданыла бастады.

Ойын – баланың жеке тұлға ретінде дамуының негізгі және табиғи құралы. Ол баланың психологиялық, әлеуметтік және интеллектуалдық ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылған әрекеттер жиынтығы болып табылады. Ойынның оқыту процесіне енген сәтінен бастап, баланың пәнге деген қызығушылығы артады, оқу материалын түсіну жеңілдейді және есте сақтау қабілеті жақсарады. Сонымен қатар, ойын арқылы балалардың

топта жұмыс жасау, өз ойын ашық жеткізу, бір-бірімен ынтымақтастық орнату қабілеттері дамиды. Бұл өз кезегінде олардың коммуникативтік дағдыларының қалыптасуына септігін тигізеді.

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне байланысты олардың назар аудару уақыты шектеулі, сондықтан дәстүрлі әдістермен ғана білім беру олардың қызығушылығын сақтап қалуға қиындық туғызады. Ал ойын технологиялары осы мәселені шешудің тиімді жолдарының бірі ретінде қарастырылады. Бұл технологиялар оқытуды жан-жақты, интерактивті етіп, оқушылардың белсенділігін арттырады, сондай-ақ білім беру мазмұнын жетілдіруге мүмкіндік береді. Олар сабақ барысын жеңілдетіп, оқушыларға материалды меңгеруде мотивация береді.

Ойын технологиялары – білім беру процесінде оқушылардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған арнайы ұйымдастырылған әрекеттер жүйесі. Бұл технологияның басты мақсаты – оқыту процесін қызықты әрі тиімді ету, оқушылардың белсенділігін арттыру арқылы олардың білімін тереңдету және дағдыларын қалыптастыру. Мұндай технологияны пайдалану арқылы оқушы тек пассивті қабылдаушы ғана емес, белсенді зерттеушіге, шығармашыл тұлғаға айналады.

Педагогикада ойынның маңыздылығы ерте кезеңнен бері мойындалған. Ойын – баланың дүниетанымының негізгі құралы, оның әлеуметтік және тұлғалық дамуының негізі. Аталған технологиялар оқыту барысында балалардың өзіндік тәжірибесі мен білімін қалыптастыруға, пәндік материалды оңай меңгеруге мүмкіндік береді. Ойынның ішкі мотивацияны оятуы оқыту үрдісін жан-жақты әрі нәтижелі етеді.

Ойын технологияларының маңызы төмендегідей негізгі аспектілерде көрініс табады: мотивацияны арттыру, яғни ойын барысында оқушылар пәнге деген қызығушылықтары оянады, оқу үрдісіне белсенді қатысады. Бұл әсіресе бастауыш сынып оқушылары үшін өте маңызды, себебі олардың назар аудару уақыты шектеулі. Эмоционалдық жағынан жеңілдік те маңызды – ойын ортасында оқушыларда қорқыныш немесе мазасыздық сезімі төмендейді, олар өздерін еркін және сенімді сезінеді. Сонымен қатар, әлеуметтік дағдыларды дамыту – топтық ойындар арқылы балалар өзара қарым-қатынас жасап, топта жұмыс істеуді үйренеді, өз ойын ашық жеткізе білуге дағдыланады. Танымдық қызметті жетілдіру – ойын тапсырмалары логикалық ойлауды, шығармашылықты, есте сақтау қабілетін дамытады. Ақырында, білімді практикалық қолдану – теориялық материалды ойын арқылы тәжірибеде қолдану оқушыларға білімді терең меңгеруге көмектеседі.

Ойын технологиялары дәстүрлі оқыту әдістерінен өзгешелігі – олар белсенді оқу үдерісіне негізделеді. Мұнда мұғалім ақпарат берушіден көмекшіге, ал оқушы ақпаратты қабылдаушыдан белсенді зерттеушіге айналады. Осы процесс барысында балалар өз бетінше шешім қабылдап, оқу мақсаттарын жүзеге асырады, бұл олардың өздік белсенділігін арттырады.

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқу үдерісінде ойын технологияларын тиімді қолдану педагогикалық шеберлікті талап етеді. Бұл кезеңде балалардың ойлау қабілеті мен тілдік дағдылары дамып, олардың эмоционалдық әлемі ерекше сезімтал болады. Сондықтан мұғалім ойын түрлерін, мазмұнын және формаларын дұрыс таңдап, оны оқу мақсатымен үйлестіре білуі қажет. Ойынның мазмұны оқушының жасына сәйкес, түсінікті және қызықты болуы маңызды.

Ойын технологияларын қолданудың негізгі әдістемелік қағидаларына жасты ескеру жатады. Мысалы, 1-2 сынып оқушыларына қарапайым, визуалды және нақты әрекеттерге негізделген ойындар ұсынылады, ал 3-4 сыныпта ойлау қабілеті дамығандықтан күрделірек, логикалық ойындар қолданылады. Сонымен қатар,

ойын мен оқу мазмұнының үйлесімділігі сақталуы тиіс. Ойын міндеттері сабақтың оқу мақсатына сәйкес келуі керек. Топтық және жеке жұмыс формаларын үйлестіру де маңызды, себебі топтық ойындар балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытса, жеке ойындар оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу қабілетін арттырады. Оқушылардың белсенділігін ынталандыруға баса мән беріледі. Мұғалім әр оқушының ойынға қатысуын қамтамасыз етіп, олардың жетістіктерін мадақтауы тиіс. Ойын түрлері мен тапсырмалары сабақ барысында біртіндеп күрделене түседі, бұл оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Ойын технологияларының түрлері әртүрлі. Рөлдік ойындар балаларға нақты жағдайларды, кейіпкерлерді сомдап, өзара қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді, бұл әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды дамытуға септігін тигізеді. Құрылымдық ойындар логикалық тапсырмалар мен пазлдар арқылы ойлау қабілетін жетілдіреді. Интерактивті ойындар компьютерлік бағдарламалар мен мультимедиялық құралдарды пайдаланып, оқу процесін жаңартады. Дидактикалық ойындар пәндік материалды меңгеруге арналған, мысалы, сөзжұмбақтар, викториналар, сұрақ-жауап ойындары сияқты.

Ойын технологияларын сабақта қолдану үшін мұғалім алдын ала жоспар құрып, ойынның мақсатын, түрін және ережесін нақты анықтауы тиіс. Ойын барысында оқушылардың іс-әрекетін бақылап, қажет кезде түзету енгізу маңызды. Мұғалім ойынның мақсаты мен оқу мақсатының бір-біріне сәйкес болуына ерекше назар аударады. Бұл оқушылардың оқу нәтижесін арттыруға ықпал етеді.

Ойын технологияларының оқу нәтижесіне әсері көпқырлы. Зерттеулер көрсеткендей, ойын арқылы оқытылған оқушылардың білімді меңгеру деңгейі, дағдылары мен құзыреттері дәстүрлі әдістермен оқығандарға қарағанда жоғары болады. Бұл ақпаратты жақсы меңгеру және есте сақтау, шығармашылық қабілеттерін дамыту, қиындықтарды жеңу дағдыларының қалыптасуы, топта жұмыс істеу қабілеттерінің артуы және оқу мотивациясының көтерілуімен түсіндіріледі. Ойындар оқушыларды белсендіруге, пәнге деген қызығушылықты арттыруға бағытталғандықтан, олардың үздіксіз білім алуына жағдай жасайды. Сонымен қатар, ойын технологиялары балалардың өзін-өзі басқару, жауапкершілік және өзара сыйластық сияқты тұлғалық қасиеттерін дамытады.

Практикалық тұрғыда ойын технологияларын қолдану үшін мұғалімге бірнеше ұсыныстар бар. Сабақтың әр кезеңінде ойын элементтерін енгізу тиімді. Мысалы, кіріспеде рөлдік ойындар қолданылса, негізгі бөлімде викторина, қорытындыда ойындар арқылы білімді қайталау ұйымдастырылады. Ойындарды сабақ мазмұнына сай таңдау қажет. Қазақ тілі сабағында сөзжұмбақтар мен сөздік ойындар, математикада сандық және логикалық ойындар тиімді. Топтық және жұптық жұмыстарды үйлестіру балалардың өзара әрекетін дамытып, ынтымақтастыққа үйретеді. Ойын ережесі қарапайым әрі түсінікті болуы тиіс, оқушылар оны тез үйренуі керек. Мұғалім әр оқушының ойынға қатысуын қадағалап, жетістіктерін мадақтауы қажет. Заманауи технологияларды пайдалану, мысалы, компьютерлік және мультимедиялық ойындар оқу процесін қызықты әрі нәтижелі етеді.

Мысалы, қазақ тілі сабағында «Сөзжұмбақ шешу» ойыны арқылы оқушылар жаңа сөздерді меңгеріп, оларды дұрыс жазуды үйренеді. Математикада «Сандық пазлдар» логикалық ойлауды дамытады. Тарих сабағында рөлдік ойындар оқушыларға тарихи оқиғаларды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Мұғалімдерге ойын әдістерін меңгеру үшін арнайы тренингтер мен семинарлар өткізу қажет, бұл оларға жаңа әдістерді үйренуге және тәжірибе алмасуға көмектеседі.

Қорытындылай келе, оқу үдерісінде ойын технологияларын қолдану бастауыш сынып оқушыларын білім алуға

қызықтырудың, олардың танымдық қабілеттерін дамытудағы маңызды педагогикалық әдіс екенін атап өтуге болады. Ойын арқылы балалар өздерін еркін сезініп, оқу материалын жеңіл меңгереді, шығармашылық пен сыни ойлау дағдылары қалыптасады. Сонымен қатар, ойын технологиялары балалардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіріп, оларды топта тиімді жұмыс істеуге үйретеді. Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, ойын әдістерін қолдану оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, білім сапасын жоғарылатады. Сондықтан мұғалімдер ойын технологияларын тиімді пайдалану арқылы сабақтарын жаңартып, оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етуі қажет. Осы мақалада ойын технологияларының теориялық негіздері мен практикалық қолдану жолдары қарастырылды. Алдағы уақытта бұл бағыттағы зерттеулер мен тәжірибелер білім беру сапасын одан әрі жақсартуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Ахметова, Г. Т. (2018). Бастауыш сыныпта ойын технологияларын қолдану әдістемесі. Алматы: Білім-Инновация.

2. Бекетова, А. Ж., & Турсунова, М. С. (2020). Педагогика және психология негіздері. Нұр-Сұлтан: Лицей.

3. Жұмабаев, М. К. (2019). Ойын арқылы оқыту: теория мен практика. Алматы: Қазақ университеті баспасы.

4. Мусина, Ф. Р. (2021). Ойын технологияларының бастауыш сыныптағы оқыту үрдісіне ықпалы. Журнал «Білім және Ғылым», №4, 45-52 беттер.

5. Сұлтанов, А. Қ. (2022). Педагогикалық инновациялар: ойын технологиялары. Алматы: Білім күні.

6. Шаяхметова, Б. М. (2020). Бастауыш сыныпта оқу мотивациясын арттырудағы ойын технологияларының рөлі. Қазақстан педагогика журналы, №3, 31-38 беттер

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Гапбасова Индира Муканбетсадыковна,
Ақтөбе қаласы № 17 гимназияның
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Қазіргі заман – білім мен ақпарат ғасыры. Ғылыми-техникалық прогресс, цифрландыру, жаһандану сияқты құбылыстар адамның тек біліммен ғана емес, алған білімін өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана алу қабілетімен де қаруланууы қажеттігін дәлелдеп отыр. Сондықтан Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты дамыту басты міндеттердің бірі ретінде айқындалған. Бұл бағыт – жаңартылған білім беру мазмұнының өзегіне айналып, оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудағы негізгі өлшемдердің бірі ретінде қарастырылып отыр.

Функционалдық сауаттылық – оқушының алған білімін күнделікті өмірде, нақты жағдайларда қолдана білу қабілеті. Яғни, бұл – оқушының ақпаратты түсінуі, оны талдауы, бағалауы және өз ойын дұрыс жеткізе алуы. Қазақ тілі сабағы – бұл дағдыларды дамытуға барынша мүмкіндік беретін пән. Себебі тіл – ойлаудың, қарым-қатынастың, мәдениеттің, дүниетанымның құралы.

Бұл мақалада қазақ тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың жолдары, тиімді

әдіс-тәсілдер мен заманауи технологияларды қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Мақсат – пән мұғалімдеріне әдістемелік тұрғыдан нақты бағыт-бағдар беру, практикалық ұсыныстар ұсыну.

Функционалдық сауаттылық ұғымы алғаш рет халықаралық білім сапасын бағалау бағдарламалары – PISA, TIMSS, PIRLS арқылы кең танылды. Бұл зерттеулер оқушылардың тек пәндік білімін ғана емес, сол білімді өмірде қолдану қабілетін, шынайы проблемаларды шешу дағдыларын бағалауға бағытталған. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, оқушылардың функционалдық сауаттылығы төмен елдерде еңбек нарығында сұранысқа ие мамандарды даярлау қиындай түседі.

Функционалдық сауаттылық бірнеше негізгі компоненттерден тұрады:

- оқу және жазу сауаттылығы;
- сөйлеу және тыңдалым дағдылары;
- ақпаратты талдау және өңдеу қабілеті;
- сын тұрғысынан ойлау;
- коммуникативтік құзыреттілік;
- өмірлік жағдаятта тілдік білімді қолдану білігі.

Осы дағдыларды дамытуда қазақ тілі пәнінің орны ерекше. Себебі тіл – тұлғаның танымдық, коммуникативтік және әлеуметтік белсенділігінің негізі.

Қазақ тілі пәні оқушыға тілдік заңдылықтарды үйретумен шектелмейді. Ол оқушының тұлғалық дамуына, ойлау мәдениетінің қалыптасуына, пікір айту, өз көзқарасын дәлелдей білу қабілетінің артуына ықпал етеді. Мәселен, оқушы мәтінді оқып, түсініп қана қоймай, оны талдап, өмірмен байланыстырып, өз ойын айтуға дағдылануы тиіс. Бұл – функционалдық сауаттылықтың көрінісі.

Жаңартылған білім беру мазмұнында қазақ тілі пәнінің мақсаты – оқушылардың тілдік дағдыларын, соның ішінде тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым дағдыларын қалыптастыру. Бұл төрт дағды өзара байланыста жүзеге асады және олар оқушының функционалдық сауаттылығының негізін құрайды.

Функционалдық сауаттылықты дамыту жолдары

1. Сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолдану

Сыни тұрғыдан ойлау – оқушының ойлау, сұрақ қою, жауап іздеу, дәлелдеу, салыстыру, қорытынды жасау дағдысын дамытатын әдіс. Бұл технология оқушыларды шаблон ойлаудан арылтып, дербес ойлауға, өз көзқарасын ашық айтуға, дәлелдеуге үйретеді.

Мысалы, "Қоғамдағы тіл мәдениеті" тақырыбында оқушыларға пікірталас ұйымдастыру арқылы олар тек теорияны меңгеріп қана қоймай, күнделікті өмірде туындайтын тілдік мәселелер туралы өз ойларын ортаға салып, оларды шешудің жолдарын ұсына алады.

2. Жағдаяттық тапсырмалар мен рөлдік ойындар

Функционалдық сауаттылықты дамытуда оқушыны шынайы өмірлік жағдаяттарға түсіру аса маңызды. Мұндай тапсырмалар оқушының сөйлесім әрекетін белсендіреді, әлеуметтік рөлдерді меңгеруге, тілдік қарым-қатынасқа еркін араласуға жағдай жасайды.

Мысалы, "Дүкенде сауда жасау", "Мемлекеттік мекемеде өтініш жазу", "Жұмысқа қабылдану сұхбаты" сияқты жағдаяттық тапсырмалар оқушылардың тілдік білімін нақты өмірлік контексте қолдану қабілетін дамытады.

3. Мәтінмен жұмыс істеудің тиімді әдістері

Мәтін – тілді үйретудің негізгі құралы. Мәтінмен жұмыс оқушының оқылым, тыңдалым, жазылым дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Мәтінді үш деңгейде меңгерту тәсілі нәтижелі болып есептеледі:

- бірінші деңгей – мәтінді түсіну, мазмұнын айту, негізгі ойды анықтау;
- екінші деңгей – мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру, тілдік ерекшеліктерді табу;

• үшінші деңгей – мәтінге байланысты өз көзқарасын білдіру, өмірмен байланыстыру.

Бұл тәсіл оқушылардың мәтінмен терең жұмыс жасауына, ақпаратты өңдеуге, анализ жасауға, қорытынды шығаруға бейімдейді.

4. Пәнаралық интеграция

Қазақ тілі сабағында басқа пәндермен байланыс орнату оқушының ой-өрісін кеңейтіп, тілдік материалды әртүрлі салада қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, әдебиет, тарих, география пәндерімен бірлескен тапсырмалар оқушылардың тілдік қорын байытып, функционалдық сауаттылығын арттырады.

Мысалы, қазақ хандары туралы мәтін талдап, оның негізінде шағын эссе жазу немесе постер жасау – пәндік білім мен тілдік дағдыны ұштастырады.

5. Цифрлық ресурстарды пайдалану

Бүгінгі оқушы – цифрлық дәуірдің түлегі. Сондықтан сабақ барысында түрлі онлайн платформалар мен құралдарды қолдану оқушының қызығушылығын оятып, білімін практикамен ұштастыруға мүмкіндік береді.

Мысалы:

• Quizziz, Kahoot – тест, сауалнама, ойын арқылы білімді бекіту;

• Padlet – онлайн постер, эссе, пікір алмасу;

• Google Docs – бірлесе жазу, түзету;

• ChatGPT – тілдік құрылымдарды пысықтау, үлгі мәтіндер жасау.

Мұндай құралдар оқушының білімін қолдануға, сыни ойлауына, өз көзқарасын жеткізуге мүмкіндік береді.

6. Шығармашылық тапсырмалар

Функционалдық сауаттылықты арттырудың бір жолы – оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту. Мысалы, оқушыға жарнама мәтінін құрастыру, әлеуметтік желідегі постқа жауап жазу, шағын хабарландыру дайындау сияқты тапсырмалар беруге болады. Бұл тапсырмалар оқушыны еркін ойлауға, нақты аудиторияға арнап жазуға үйретеді.

Қазақ тілі пәні – тек тілдік білімді меңгертетін пән ғана емес, сонымен қатар оқушының тұлғалық қасиеттерін, ойлау мәдениетін, өмірлік дағдыларын қалыптастыратын маңызды бағыт. Осы пән аясында функционалдық сауаттылықты дамыту – білім беру жүйесінің басым мақсаттарының бірі.

Оқушының функционалдық сауаттылығын арттыру үшін мұғалім жаңашыл болуға, оқыту әдістемесін үнемі жетілдіріп отыруға тиіс. Сабақ барысында оқушыны тек ережені жаттатумен шектемей, оны қолдануға бағыттау керек. Нағыз нәтижелі оқу – оқушы өз білімін өмірлік жағдаяттарда еркін қолдана алғанда ғана іске асады.

Сондықтан мұғалімдердің алдына қойылатын негізгі міндет – әрбір сабақта оқушының функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану. Бұл – қазіргі заманның, қазіргі мектептің басты талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әлімжанов Д., Жанпейісова М., Қайырова А. Функционалдық сауаттылықты дамыту жолдары // «Білім – Образование» журналы. – 2017. – №4. – Б. 22–27.

2. Қабдолова З. Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың сөйлеу әрекетін дамыту әдістері // «Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы. – 2020. – №2. – Б. 15–19.

3. Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. Жаңартылған білім беру мазмұны: әдістемелік ұсынымдар. – Астана: ҰБА, 2017.

4. Мұхамедиярова С. Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда қолданылатын тиімді тәсілдер // «Ұлағат» журналы. – 2021. – №3. – Б. 45–49.

5. Сарыбекова Ш. Қазақ тілі сабақтарында жобалық оқытуды қолдану ерекшеліктері // «Білім берудегі инновациялар» журналы. – 2022. – №1. – Б. 33–38.

6. Мақатаева А. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында цифрлық ресурстарды қолдану арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту // «Заманауи білім беру» журналы. – 2022. – №5. – Б. 12–17.

БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН САУЫҚТЫРУ ЖӘНЕ ДАМЫТУШЫ ЖАТТЫҒУЛАР ӘДІСТЕМЕСІ

Губайдуллина Сандугаш Тлегеновна,
«Алан» бөбекжай балабақшасының тәрбиешісі

Балабақша кезеңі — баланың өміріндегі ең маңызды даму сатысы. Бұл кезеңде бала физикалық, психологиялық, әлеуметтік және интеллектуалдық тұрғыдан қарқынды өсіп, өмірінің негізі қаланады. Осыған байланысты, баланың денсаулығын нығайту және оның дамуына ықпал ету мақсатында сауықтыру және дамытушы жаттығуларды жүйелі түрде ұйымдастыру қажет. Балаларға арналған жаттығулардың әдістемесі олардың жас ерекшеліктерін, дамуының ерекшеліктерін ескере отырып құрылады. Бұл мақалада сауықтыру және дамытушы жаттығулардың теориялық негіздері, оларды дұрыс ұйымдастыру және баланың жан-жақты дамуына тигізетін әсері қарастырылады.

Баланың денсаулығы — оның жақсы көңіл-күйі мен өмірлік белсенділігінің кепілі. Денсаулықтың негізі — бұлшық ет және қозғалыс аппаратының дұрыс дамуы, жүрек-қан тамырлары мен тыныс алу жүйесінің тұрақты жұмыс істеуі. Бала кезеңінде дене белсенділігі баланың физикалық күйін ғана емес, сонымен қатар оның психикалық дамуын да қалыптастырады. Сондықтан сауықтыру жаттығуларының баланың күнделікті тәрбие процесіндегі маңызы зор.

Сонымен қатар, дамытушы жаттығулар баланың моторлық қабілеттерін жетілдірумен қатар, оның когнитивті функцияларын да дамытуға бағытталады. Жаттығулар арқылы балалар өз денесін жақсы таниды, қозғалыстардың үйлесімділігін, жылдамдығын, дәлдігін арттырады, сондай-ақ зейінін, есте сақтау қабілетін, ойлау белсенділігін дамытады. Бұл тұрғыдан қарағанда, сауықтыру мен дамытушы жаттығулар баланың өмірінің барлық саласын қамтиды.

Балаларға арналған сауықтыру жаттығулары — бұл олардың физикалық денсаулығын нығайтуға бағытталған кешенді шаралар жиынтығы. Жаттығулар баланың бұлшық еттерін шынықтырып, қаңқа жүйесінің қалыпты дамуына ықпал етеді. Әрбір бала дене жаттығулары арқылы өзінің қозғалыс белсенділігін арттырады, жүрек пен өкпенің жұмысын жақсартады. Мысалы, серуендеу, жеңіл жүгіру, ойын түріндегі қозғалыстар – мұның бәрі баланың дене дайындығын жақсартатын сауықтыру әдістеріне жатады. Сонымен бірге, дұрыс тыныс алу жаттығулары баланың өкпесінің көлемін арттырып, тыныс алу жүйесінің қызметін қалыпқа келтіреді.

Сауықтыру жаттығуларының ерекшелігі – оларды ойынға айналдыру. Балалар үшін ойын — ең тиімді әдіс, өйткені ойын арқылы олар эмоционалды және физикалық тұрғыдан еркін болады, жаттығуларды қызықты әрі жеңіл қабылдайды. Мысалы, «Аңшы мен аң», «Қоян мен түлкі» сияқты ойындарда балалар жүгіреді, секіреді, түрлі қозғалыстар орындайды, бұл олардың дене белсенділігін арттырады. Мұндай жаттығулар баланың төзімділігін, ептілігін, жылдамдығын дамытады.

Дамытушы жаттығулар — бұл баланың моторлық дағдыларын, тепе-теңдігін, үйлесімділігін, сондай-ақ ойлау қабілетін дамытуға бағытталған кешенді әдістер. Баланың қозғалыс белсенділігі мен моторикасы оның жалпы дамуына тікелей әсер етеді. Қол-аяқ үйлесімділігін дамыту үшін түрлі пластикалық жаттығулар,

қолмен жұмыс істеу (мысалы, сазбен ойнау, конструктормен жинау) қолданылады. Тепе-теңдік пен дене бақылауын жақсарту үшін баланс тақталарында жаттығулар жасау, бір аяқты тұру, жүру жаттығулары пайдаланылады.

Дамытушы жаттығулардың тағы бір маңызды жағы — олардың когнитивті дамуға әсері. Мысалы, түрлі бағытта қозғалу, ережелерді сақтай отырып жаттығуларды орындау, қозғалыс алгоритмін есте сақтау баланың зейінін және есте сақтау қабілетін арттырады. Сондай-ақ, топтық жаттығулар балалардың әлеуметтік дағдыларын, ынтымақтастық қабілетін дамытуға көмектеседі.

Балалардың жас ерекшеліктерін ескеру әдістемелік тұрғыдан аса маңызды. 3-4 жастағы балаларға арналған жаттығулар қарапайым, ойын түрінде болады, көп уақытты қозғалысқа арнауға болмайды, өйткені олардың зейіні мен төзімділігі шектеулі. Бұл жас кезеңінде қарапайым жүгіру, секіру, теңгерімді сақтау, қарапайым қол қозғалыстары тиімді. 5-6 жастағы балаларға жаттығулар күрделене түседі: олар қозғалыс үйлесімділігін жетілдіру, жылдамдық пен ептілікті арттыру мақсатында күрделі тапсырмаларды орындай алады. Бұл кезеңде жаттығуларға логикалық элементтер қосылады, мысалы, қозғалысты белгілі бір ретпен орындау, белгілі ережелерге сәйкес әрекет ету.

Жаттығулардың баланың денсаулығы мен дамуына әсері көпқырлы. Біріншіден, жүйелі дене шынықтыру балалардың бұлшық ет пен сүйек жүйесінің қалыпты дамуын қамтамасыз етеді. Бұл әсіресе қазіргі кезде балалардың көп уақытын отыра отырып өткізуімен байланысты болатын сколиоз, тұрпайы қалып сияқты мәселелердің алдын алады. Екіншіден, физикалық белсенділік жүрек-қан тамырлары жүйесінің жұмысына оң әсер етеді, бұл баланың жалпы төзімділігін және ауруларға қарсы тұру қабілетін арттырады. Үшіншіден, белсенді қозғалыстар баланың психоэмоционалды жағдайын жақсартып, стрессті жеңілдетеді, көңіл-күйін көтереді.

Төртіншіден, дамытушы жаттығулар балалардың моторикасын жетілдіріп, өз бетімен әрекет ету қабілетін арттырады. Бұл олардың оқуға, сөйлеуге, әлеуметтік қарым-қатынасқа оң әсерін тигізеді. Сонымен қатар, топтық жаттығулар арқылы балалар бір-бірімен тіл табысады, өз эмоцияларын басқаруды үйренеді.

Балабақша тәрбиешілері мен әдіскерлерге арналған практикалық ұсыныстарға тоқталсақ, ең алдымен жаттығуларды балалардың жасы мен дене дайындығына сәйкес таңдау маңызды. Жаттығу кезінде қауіпсіздік техникасын қатаң сақтау қажет, әсіресе секіру, тепе-теңдік жаттығулары кезінде. Жаттығуларды ойын элементтерімен байыту, музыкалық сүйемелдеу қосу балалардың ынтасын арттырады. Тәрбиешілер жаттығуларды өткізу барысында балалардың көңіл-күйін үнемі бақылап, әрқайсының жеке ерекшеліктерін ескеріп, қолдау көрсетуі тиіс.

Мысалы, балаларға арналған танымал сауықтыру жаттығуларының бірі — «Аю мен бал». Бұл ойында бала аң аулаушы болады, әртүрлі қозғалыстар арқылы аулайды. Бұл ойын барысында балалар жүгіреді, секіреді, иіліп, тепе-теңдікті сақтайды. Осындай ойын түріндегі жаттығулар балаларға жеңіл әрі қызықты бола отырып, олардың физикалық дайындығын арттырады.

Дамытушы жаттығуларға мысал ретінде, қол моторикасын дамытатын саздан фигура жасау жаттығуларын келтіруге болады. Бұл жаттығу балалардың саусақтарының икемділігін арттырып, шығармашылық қабілетін дамытады. Сонымен қатар, әртүрлі конструкторлармен жұмыс жасау да моторика мен логиканы дамытады.

Балалардың қозғалысын және дамуын бақылау үшін тәрбиешілер арнайы күнделік жүргізіп, нәтижелерді талдай алады. Бұл әдістеме балалардың дамуын жүйелі түрде

қадағалап, қажет болған жағдайда түзетулер енгізуге мүмкіндік береді.

Балаларға арналған сауықтыру және дамытушы жаттығулар балабақша тәрбиесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Жүйелі түрде жүргізілген жаттығулар баланың дене және психикалық денсаулығын нығайтып, оның жан-жақты дамуына жағдай жасайды. Әдістемелік тұрғыдан дұрыс ұйымдастырылған жаттығулар балалардың жас ерекшеліктерін, қабілеттерін, қызығушылығын ескере отырып өткізіледі. Бұл олардың өмірге деген құлшынысын арттырып, болашақта салауатты әрі белсенді азамат болып қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан балабақша тәрбиешілері мен әдіскерлері сауықтыру және дамытушы жаттығулардың тиімді әдістерін үнемі жетілдіріп отыруы тиіс.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Ахметов, Т. Қ. (2015). Баланың физикалық тәрбиесі негіздері. Алматы: Білім баспасы.

2. Баймұқанова, Г. С. (2018). Балабақшадағы дене тәрбиесі әдістемесі. Нұр-Сұлтан: Фолиант.

3. Дәулетова, Ж. К., & Смагулова, А. Е. (2020). Балаларға арналған ойындар мен жаттығулар. Алматы: Рауан.

4. Ермекбаев, Н. Т. (2017). Балалардың моторикасын дамыту әдістемесі. Алматы: ҚазҰУ баспасы.

5. Қожахметова, А. М. (2019). Балабақшадағы денсаулық сақтау және дамыту бағдарламалары. Нұр-Сұлтан: Лидер.

6. Сәдуақасова, М. Қ. (2021). Балалардың психофизикалық дамуы және дене тәрбиесі. Шымкент: Оқу баспасы.

7. Ұзақова, Б. Ж. (2018). Балаларға арналған сауықтыру жаттығулары. Алматы: Фолиант.

БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ САБАҚТЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Данекерова Данагуль Шораевна,
Ақтөбе облысы, Шалқар қаласы
«1мектеп-гимназия» КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Білім беру – қоғам дамуының негізгі тірегі. Әрбір мемлекеттің болашағы сол елдің білім деңгейіне байланысты қалыптасады. Осы ретте білім беру жүйесінің алғашқы сатысы болып саналатын бастауыш мектептің орны ерекше. Бастауыш сынып – оқушының мектептегі алғашқы қадамдарын жасайтын, тұлға ретінде қалыптасудың негізін қалайтын маңызды кезең. Бұл деңгейде оқушыларда білім алуға деген қызығушылық, өз бетімен жұмыс істеу дағдылары, логикалық ойлау қабілеті, қарым-қатынас мәдениеті мен танымдық белсенділік дамиды.

Бастауыш сынып оқушыларына білім беруде ең негізгі тұлға – мұғалім. Оның сабақты ұйымдастыру шеберлігі, оқушылармен қарым-қатынасы, әдіс-тәсілдерді дұрыс таңдауы, оқу үдерісін тиімді жоспарлай білуі оқыту сапасына тікелей әсер етеді. Сабақ – мұғалім мен оқушы арасындағы басты өзара әрекет алаңы болғандықтан, оны тиімді ұйымдастыру білім беру сапасын арттырудың ең маңызды шарттарының бірі болып табылады.

Осы мақалада бастауыш сынып мұғалімінің сабақты тиімді ұйымдастыру жолдары жан-жақты қарастырылады. Атап айтқанда, сабақтың психологиялық-педагогикалық және әдістемелік ұйымдастырылуы, оқу ортасын қалыптастыру, заманауи технологияларды

қолдану, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру, оқу мотивациясын арттыру, бағалау мен кері байланыс механизмдерін енгізу сияқты мәселелер талданады.

Сабақты ұйымдастыру дегеніміз – мұғалімнің оқу мақсаттарын нақтылап, оларды оқушыларға тиімді түрде меңгерту үшін оқу процесінің барлық кезеңдерін жүйелі түрде жоспарлап, жүзеге асыруы. Мұғалім сабақты жоспарлағанда, оқу материалының мазмұнын, оқушылардың дайындық деңгейін, жас ерекшеліктерін, оқу ортасын, қолданылатын әдіс-тәсілдерді, бағалау тәсілдерін және уақыты мен ресурстарын тиімді үйлестіруі қажет.

Сабақ тиімді ұйымдастырылған жағдайда оқушылар белсенді қатысады, қызығушылықпен тыңдайды, шығармашылықпен жұмыс істейді және білімді өз бетінше меңгеруге талпынады. Сонымен қатар, сабақты дұрыс ұйымдастыру оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, оларды топпен жұмыс істеуге, өз ойын еркін айтуға, пікір алмасуға, жауапкершілікпен қарауға үйретеді.

Бастауыш сынып оқушылары – ерекше педагогикалық тәсілді қажет ететін, жасы мен дамуына байланысты эмоциялық және танымдық тұрғыда өте белсенді, бірақ тұрақсыз, зейіні тез ауытқитын топ. Олардың есте сақтау қабілеті көру және қимыл арқылы жақсы дамиды. Сондықтан көрнекілік, ойын арқылы оқыту, тәжірибе мен шынайы өмірмен байланыстыру – оқытуда негізгі орын алуы тиіс.

Сабақ барысында оқушылардың психологиялық жайлылығы қамтамасыз етілуі қажет. Бұл үшін мұғалім жылы қарым-қатынас орнатуы, оқушының жеке басын құрметтеуі, әрбір баланың мүмкіндігіне сенуі керек. Мұғалімнің сөйлеу мәнері, дауыс ырғағы, бет-әлпетінің мейірімділігі, қолдау көрсетуі оқушыға үлкен әсер етеді. Қателік үшін жазғыру емес, бағыттау арқылы түсіндіру қажет.

Сабақтың құрылымы үш негізгі кезеңнен тұрады: кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды. Әрбір кезеңнің өз рөлі мен мақсаты бар.

Кіріспе бөлімде мұғалім оқушылардың назарын жаңа тақырыпқа аударып, қызығушылығын оятады. Бұл кезеңде мотивациялық тапсырмалар, сұрақ-жауап, шолу, бейнебаян көрсету, жұмбақ шешу, әңгімелеу әдістерін қолдануға болады.

Негізгі бөлім – жаңа білімді меңгеру, тапсырмаларды орындау, білімді бекіту кезеңі. Бұл кезеңде мұғалім оқушыларды белсенді оқыту әдістеріне тартуы қажет. Жұптық және топтық жұмыстар, жобалар, рөлдік ойындар, ситуациялық тапсырмалар, логикалық тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын арттырады. Мұғалім бағыт беруші, кеңесші рөлін атқарады.

Қорытынды бөлімде оқушылардың алған білімдері жүйеленіп, сабаққа шолу жасалады. Мұнда бағалау, өзін-өзі бағалау, кері байланыс, рефлексия ұйымдастырылады. Мұғалім үй тапсырмасын береді және түсіндіреді.

Әдіс-тәсілдердің тиімділігі

Бастауыш сынып оқушылары үшін әдіс-тәсілдерді таңдауда олардың жас ерекшелігі мен қызығушылығы басты назарда болуы керек. Оқытуда келесі әдістер тиімді нәтиже береді:

- Ойын әдістері: дидактикалық ойындар арқылы оқушылардың зейіні, ойлау қабілеті артады, есте сақтау қабілеті дамиды.
- Жобалау әдісі: оқушы нақты нәтижеге бағытталып, зерттеу жүргізеді, шығармашылықпен айналысады.
- Сыни ойлау стратегиялары: “ББББ” кестесі, “INSERT”, “Кубизм”, “Түртіп алу”, “Ойлан – жұптас – бөліс”, “Венн диаграммасы” сияқты стратегиялар оқушылардың аналитикалық ойлауын дамытады.
- АКТ қолдану: интерактивті тақта, планшет, видео материалдар, аудио мәтіндер оқушылардың қызығушылығын арттырып, сабақтың көрнекілігін күшейтеді.

• Саралап оқыту: әр оқушының деңгейіне қарай тапсырмалар ұсыну арқылы олардың білім алуына жағдай жасау.

Оқу ортасын тиімді ұйымдастыру

Сабақтың табысты өтуі көбінесе оқу ортасының қалай ұйымдастырылғанына да байланысты. Мұнда бірнеше аспектілер ескеріледі:

• Сыныптағы орындықтар мен үстелдердің дұрыс орналасуы оқушылардың өзара әрекеттесуіне ықпал етеді.

• Сыныптың жарық, таза, жайлы болуы – балалардың сабаққа деген ынтасын арттырады.

• Оқу бұрыштары, пән бойынша көрнекіліктер, қабырғада сызбалар мен оқушылар жұмыстары ілінуі – білім ортасын дамытудың тиімді құралы.

• Қауіпсіздік шаралары, құрал-жабдықтардың дұрыс пайдаланылуы – басты шарт.

Бағалау – оқу процесінің маңызды компоненті. Бастауыш сыныптарда көбінесе қалыптастырушы бағалау қолданылады. Бұл әдіс оқушының жетістігін емес, оның даму жолын көрсетеді. Мұғалім оқушыны “жақсы”, “керемет”, “тағы бір рет ойланып көр”, “жақсырақ болады” дегендей жұмсақ әрі бағыттаушы тілмен бағалауы тиіс.

Өзін-өзі бағалау, жұптық бағалау, “бағдаршам”, “смайликтер” арқылы бағалау, «екі жұлдыз, бір тілек» әдісі оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына мүмкіндік береді.

Кері байланыс мұғалімге сабақты қалай қабылдағанын, не түсініксіз болғанын, не қызықтырғанын анықтауға көмектеседі. Кері байланыстың түрлері: ауызша пікір, жазбаша рефлексия, сурет арқылы көңіл-күй білдіру, “мақтау бұрышы”, “сұрақтар жәшігі”.

Бастауыш сыныпта ата-анамен байланыс ерекше маңызды. Өйткені бала тек мектепте емес, үйде де тәрбиеленеді. Мұғалім мен ата-ананың өзара түсіністігі оқушының оқуына тікелей әсер етеді. Мұғалім ата-аналармен үнемі байланыста болып, бала дамуындағы жетістіктер мен қиындықтар туралы ақпарат беріп отыруы тиіс. Ата-аналарды сынып ішіндегі іс-шараларға тарту, ортақ жобалар жасау – ата-ананың оқу

процесіне белсенді араласуына жол ашады.

Сабақты тиімді ұйымдастыру – мұғалімнің кәсіби біліктілігіне байланысты. Мұғалім үздіксіз ізденісте болып, жаңа әдістемелерді меңгеріп, заманауи технологияларды пайдаланып, тәжірибесін жетілдіріп отыруы керек. Мұғалімнің өзін-өзі дамытуы, рефлексия жүргізуі, оқу үдерісін талдап, жетілдіруі – табысты оқытудың кепілі.

Қорытындылай келе, бастауыш сынып мұғалімі үшін сабақты тиімді ұйымдастыру – оқу процесінің сапасын арттырудағы шешуші фактор. Мұғалім оқу мазмұнын дұрыс жоспарлап, оқушылардың жас ерекшелігі мен қызығушылығын ескеріп, тиімді әдістер мен технологияларды қолданған жағдайда ғана білім сапасы артады. Сабақ оқушының белсенді қатысуына, өз бетінше ойлауына, шығармашылық танытуына жағдай жасауы тиіс.

Сабақты ұйымдастыруда мұғалімнің кәсіби шеберлігі, ынтасы, сүйіспеншілігі үлкен рөл атқарады. Мұғалім тек білім беруші ғана емес, оқушылардың жан дүниесін түсінетін, олардың дамуына жол көрсететін жетекші тұлға болуы керек.

Бастауыш сынып – бұл тек білім берудің алғашқы сатысы ғана емес, бала өмірінің ең нәзік, ең маңызды кезеңі. Сондықтан мұғалім осы кезеңде сапалы білім беріп қана қоймай, баланың бойында ізгі қасиеттерді қалыптастырып, болашаққа деген сенімін оятуы тиіс. Ол үшін әрбір сабақ – жүйелі жоспарланған, әдістемелік тұрғыдан байытылған, эмоционалды және танымдық тұрғыда тартымды ұйымдастырылуы керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбенбаев, С. «Білім беру процесін педагогикалық-психологиялық тұрғыдан ұйымдастыру». – Алматы: Дарын, 2014.

2. Әлімов, А. «Интерактивті әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану». – Алматы: Санат, 2005.

3. Жұмабаева, Г. «Бастауыш сыныпта оқыту процесін ұйымдастыру». // Бастауыш мектеп, №4, 2021.

4. Кенжебеков, Ж. «Сабақ құрылымы мен оны жоспарлау жолдары». – Алматы: Мектеп, 2012.

5. Қабдықайырұлы, Қ. «Бастауыш мектепте оқыту әдістемесі». – Алматы: Рауан, 2006.

6. Қоянбаев, Ж.Б., Қоянбаев, Р.М. «Педагогика». – Алматы: ҚазҰУ, 2012.

ДЕҢГЕЙЛЕП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚОЛДАНУ

Джанбауова Дидар Жумабековна,
Ақтөбе қаласы, № 38 қазақ орта мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі

Бастауыш сынып – баланың өміріндегі алғашқы және ең маңызды оқу кезеңдерінің бірі болып табылады. Бұл кезеңде оқушының оқуға деген қызығушылығы қалыптасады, білімге деген алғашқы қадамдары жасалады. Сондықтан да осы кезеңде оқыту әдістемелері мен технологиялары мұқият таңдалуы тиіс. Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде инновациялық технологиялар белсенді қолданылуда. Олардың бірі – деңгейлеп оқыту технологиясы.

Деңгейлеп оқыту – оқушылардың білім деңгейі мен қабілетіне қарай жеке деңгейде оқу ұйымдастыруды мақсат ететін әдістеме. Бұл технология оқушылардың әр түрлі қабілетін ескере отырып, оқу материалын игеру процесін тиімдірек етеді. Әсіресе бастауыш сыныпта, яғни балалардың оқу негіздерін қалыптастыру кезеңінде, деңгейлеп оқыту технологиясын қолдану олардың оқу мотивациясын арттырып, білім сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Осы мақалада біз деңгейлеп оқыту технологиясының теориялық негіздерін қарастырып, оны бастауыш сыныпта қолданудың әдістемелік жолдарын зерттейміз. Сондай-ақ, деңгейлеп оқытудың артықшылықтары мен қиындықтарын талдап, педагогикалық тәжірибеде оның тиімділігін көрсететін мысалдар келтіреміз.

Деңгейлеп оқыту технологиясы – бұл әрбір оқушының білім деңгейін, қабілеті мен мүмкіндігін ескере отырып, жеке оқу траекториясын ұйымдастыруға бағытталған педагогикалық әдістеме. Бұл тәсіл оқушыларды жалпы топқа бірдей тапсырмалар беруден гөрі, олардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес түрлі деңгейдегі тапсырмалар мен материалдар ұсынуға мүмкіндік береді.

Деңгейлеп оқытудың негізгі мақсаты – әрбір оқушының білім алу мүмкіндігін арттыру және оның оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Мұндай тәсіл оқушының өз қабілетін ескере отырып, өзіндік даму траекториясын құруға, өзіне сенімді болуға ықпал етеді. Сонымен қатар, деңгейлеп оқыту оқушылардың оқу материалын терең меңгеруіне, сыни ойлау қабілеттерінің дамуына, және оқу мотивациясының артуына септігін тигізеді.

Теориялық тұрғыдан деңгейлеп оқыту педагогикада конструктивизм, дифференциация және жеке тұлғаны дамыту идеяларына негізделеді. Конструктивизм бойынша, білімді меңгеру – бұл белсенді іс-әрекет нәтижесі, ол оқушының өз тәжірибесі мен жаңа ақпаратты ұштастыруы арқылы жүзеге асады. Дифференциация принципі әртүрлі оқушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту тәсілдерін бейімдеуді көздейді. Ал жеке тұлғаны дамыту – әрбір оқушының жеке қабілеттерін,

қызығушылықтарын және қажеттіліктерін ескеруді талап етеді.

Бастауыш сынып – оқушының білім мен дағдының негізін қалыптастыратын, оқу үрдісінің алғашқы кезеңі. Осы кезеңде балалардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, олардың білім деңгейіне сай оқу материалын ұсыну аса маңызды. Деңгейлеп оқыту технологиясы осы мақсатты жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Деңгейлеп оқытудың бастауыш сыныптағы негізгі мақсаты – әрбір оқушының жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, оның оқу белсенділігін арттыру, білім сапасын жақсарту және өз бетінше білім алу дағдыларын дамыту. Сонымен қатар, деңгейлеп оқыту балалардың өзіндік сенімін қалыптастырып, оқу процесіне қызығушылығын арттыруға бағытталады.

Осы мақсаттарға жету үшін деңгейлеп оқытудың келесі міндеттері қойылады: оқушылардың білім деңгейін диагностикалау және оның нәтижесіне сәйкес жеке деңгейлерін анықтау; әр деңгейге лайықталған оқу тапсырмаларын әзірлеу және қолдану; оқушылардың оқу үлгерімін үнемі бақылап, түзетулер енгізу; жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып, оқушыларды белсенді ынталандыру; мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты нығайту; оқу үдерісінде ынтымақтастық пен өзара көмек көрсету мәдениетін қалыптастыру.

Деңгейлеп оқыту әдістемесі оқушылардың әртүрлі деңгейдегі білімін ескере отырып, оларға жеке деңгейге сай тапсырмалар мен оқу материалдарын ұсынуды қамтиды. Бұл әдістеме бастауыш сыныпта білім беруді тиімді әрі нәтижелі етуге мүмкіндік береді.

Оның әдістемелік негіздері: диагностика жүргізу, деңгейлерді анықтау, тапсырмаларды бейімдеу, жеке және топтық жұмыс ұйымдастыру және бағалау мен кері байланыс жүйесін қамтамасыз ету.

Бастауыш сыныпта деңгейлеп оқыту оқушының өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады, балалардың оқу материалын терең меңгеруіне ықпал етеді, оқу мотивациясын арттырады және мұғалімге әр деңгейдегі оқушыларды бақылау мен басқару әдістерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Оқушылардың оқу белсенділігін арттыруда деңгейлеп оқыту технологиясы маңызды рөл атқарады. Бұл үшін тапсырмаларды қызықты әрі деңгейлеп беру, өздігінен іздену мен зерттеуді ынталандыру, топтық және жұптық жұмыстарды ұйымдастыру, мадақтау мен мотивация жүйесін енгізу, өз-өзін бағалауды дамыту және сабақта визуалдық, ақпараттық технологияларды пайдалану әдістері қолданылады.

Деңгейлеп оқытудың артықшылықтары көп: жеке ерекшеліктерді ескеру, оқу мотивациясын арттыру, белсенділік пен өз бетімен оқуды дамыту, оқу нәтижелерінің сапасын жақсарту және педагогикалық басқаруды жеңілдету.

Алайда, оның қиындықтары да бар: уақыттың көп кетуі, мұғалімнің кәсіби дайындығының қажеттілігі, оқушылар арасында бөлініс туындау ықтималдығы, материалдарды әзірлеудегі күрделілік және бағалау жүйесінің күрделілігі.

Педагогикалық тәжірибеде деңгейлеп оқыту қазақ тілі мен математика сабақтарында, сондай-ақ ойындар мен интерактивті әдістер арқылы тиімді қолданылады. Мұғалімдер бұл технологияны пайдалану арқылы оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, білім сапасын жоғарылатады.

Деңгейлеп оқыту технологиясы бастауыш сыныпта оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру үрдісін тиімді ұйымдастырудың маңызды әдістерінің бірі болып табылады. Бұл технология оқу мотивациясын арттырып, білім сапасын жақсартады, оқушылардың өз бетімен білім алу дағдыларын дамытады. Деңгейлеп оқыту әдістемесі мұғалімге оқушылардың оқу нәтижелерін объективті бағалауға және әр оқушыға жеке көмек көрсетуге мүмкіндік береді.

Алайда, деңгейлеп оқытудың тиімділігі мұғалімнің кәсіби дайындығына, оқу материалдарын дұрыс дайындауына

және оқушылардың психологиялық жай-күйіне байланысты. Сондықтан да мұғалімдердің әдістемелік шеберлігін арттыру, деңгейлеп оқыту тәжірибесін жетілдіру маңызды.

Болашақта деңгейлеп оқыту технологиясын дамыту және оны бастауыш сыныпта кеңінен қолдану арқылы білім берудің сапасын одан әрі арттыруға болады. Бұл әдістеме оқушылардың жеке қабілеттерін дамытып, білім алуға деген ынтасын нығайтады, нәтижесінде сапалы әрі жан-жақты білім алуға жағдай жасайды.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Бектурова, А. С. (2020). «Деңгейлеп оқыту технологиясының теориялық және әдістемелік аспектілері». *Педагогика және психология,* 3(45), 34-40.

2. Жұмабекова, А. Т. (2017). Жеке тұлғаға бағдарланған оқыту технологиялары. Нұр-Сұлтан: Елорда баспасы.

3. Қайратов, М. К. (2019). «Деңгейлеп оқыту жүйесін бастауыш сыныпта енгізу ерекшеліктері». *Білім инновациялары*, 2(15), 22-29.

4. Мырзахметова, Ш. Р. (2016). Педагогикалық технологиялар және инновациялар. Алматы: Білім орталығы.

5. Нұрғалиева, С. Ж. (2021). «Бастауыш сыныпта деңгейлеп оқытудың тиімділігі». *Педагогикалық зерттеулер журналы*, 4(27), 58-65.

6. Сейтханова, Г. Б. (2015). Оқыту мен білім берудегі инновациялық әдістер. Алматы: Жанат баспасы.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ФИЗИКАЛЫҚ ЭКСПЕРИМЕНТТЕР

Дуйисова Клара Еркинова,
Астана қаласы, №117жалпы орта білім беретін мектеп КММ -нің физика пәні мұғалімі

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту – негізгі міндеттердің бірі болып табылады. Бұл дағдылар оқушыларға ғылыми ойлау қабілетін қалыптастыруға, логикалық және сыни тұрғыдан ойлауға, тәжірибеге негізделген білімді меңгеруге мүмкіндік береді. Физика пәні – зерттеушілік дағдыларды қалыптастыруға аса қолайлы пәндердің бірі. Себебі, физика табиғат заңдарын зерттеумен және тәжірибелік әдістерді қолданумен тығыз байланысты. Мұғалімдер физикалық эксперименттер арқылы оқушыларға тек теориялық білімді жеткізіп қана қоймай, оны өз бетімен тексеруге, жаңа ақпаратты өз тәжірибесінде қолдануға, нәтижелерді талдауға және қорытынды шығаруға үйретуі тиіс.

Зерттеушілік дағдыларды дамыту – бұл оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, білімді терең меңгеруге, сонымен бірге шығармашылық қабілеттерін ашуға мүмкіндік беретін процесс. Физикалық эксперименттер оқушылардың белсенділігін, ынтасын оята отырып, олардың ғылыми ізденістерін бағыттауда маңызды құрал болып табылады. Осы тұрғыда, қазіргі заман талабына сай педагогикалық әдістерді қолдана отырып, зерттеушілік дағдыларды дамытуға бағытталған физикалық эксперименттерді тиімді ұйымдастыру мәселесі өзекті болып отыр.

Бұл мақалада оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға арналған физикалық эксперименттердің педагогикалық мәні, олардың әдістемелік ерекшеліктері, сондай-ақ оқу үрдісінде эксперименттерді тиімді пайдалану жолдары қарастырылады. Сонымен қатар, оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін

арттыруға арналған нақты мысалдар мен тәжірибелік ұсыныстар беріліп, қазіргі білім беру реформалары аясында осы бағыттағы жұмыстардың маңызы талқыланады.

Зерттеушілік дағдылар – бұл оқушының өзіндік ізденіс жүргізу, мәселені анықтау, деректерді жинау және талдау, ғылыми әдістерді қолдану, гипотезалар құру және оларды тәжірибе арқылы тексеру қабілеттері жиынтығы. Білім беру стандартына сәйкес, бұл дағдылар оқушылардың білімін тереңдету және практикалық тұрғыдан меңгеру үшін маңызды болып табылады. Зерттеушілік дағдылар оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ғылыми танымды кеңейтуге ықпал етеді.

Физика пәні – табиғаттағы құбылыстарды түсіндіруге арналған ғылыми пән болғандықтан, зерттеушілік дағдыларды дамыту үшін таптырмас алаң. Физикалық заңдар мен теорияларды тек қана жаттап қана қоймай, оны эксперимент түрінде тексеру оқушылардың ғылымға деген қызығушылығын арттырады, зерттеуге деген ынтасын оятады. Сонымен қатар, зерттеушілік дағдыларды дамыту арқылы оқушылардың логикалық ойлау қабілеті дамып, олар ғылыми әдістің негізін үйренеді.

Физикалық эксперимент – оқушыларға теориялық білімді практикада қолдану мүмкіндігін беретін ең тиімді әдістердің бірі. Эксперимент арқылы оқушылар өз бетімен бақылау, өлшеу, қорытындылау сияқты әрекеттерді орындайды, бұл олардың зерттеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Эксперименттер оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, пәнге деген қызығушылығын оятады.

Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, эксперименттерді дұрыс ұйымдастыру оқушының өзіндік жұмысын ынталандырады, ол өз бетінше шешім қабылдауға, ғылыми көзқараспен қарауға үйренеді. Мұғалімнің рөлі – оқушыларға әдістемелік қолдау көрсету, қажетті бағыт беру, нәтижелерді талдау мен бағалауды ұйымдастыру. Бұл бағытта интерактивті әдістерді, топтық жұмыс түрлерін, зерттеу жобаларын қолдану тиімді болып табылады.

Зерттеушілік бағыттағы эксперименттер классикалық тәжірибелерден өзгеше. Олар оқушының белсенді ізденісін талап етеді, мұғалімнің нақты тапсырмалар мен проблемалық сұрақтар қоюы арқылы жүзеге асады. Мұндай эксперименттерде оқушы тек құрал-жабдықтарды қолдану ғана емес, сонымен қатар, бақылау нәтижесін талдап, салыстырулар жасап, теориямен байланыстыруы керек.

Бұл эксперименттер оқушыларды төмендегідей іс-әрекеттерге жетелейді:

- Зерттеу мақсатын анықтау;
- Гипотеза құру;
- Өлшеу және бақылау жүргізу;
- Мәліметтерді тіркеу және талдау;
- Нәтижелер бойынша қорытынды жасау;
- Қорытындыларды қорғау және баяндау.

Осы бағыттағы эксперименттер әрдайым оқушылардың деңгейіне, олардың дайындық дәрежесіне сай бейімделуі қажет. Қиындық деңгейін біртіндеп арттыра отырып, зерттеушілік дағдылар жүйелі түрде қалыптасады.

Физикалық эксперименттерді ұйымдастыру әдістері

Зерттеушілік дағдыларды дамыту үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдануға болады. Олардың ішіндегі ең тиімділері мыналар:

- Проблемалық оқыту әдісі. Мұғалім оқушыларға шешуді қажет ететін нақты проблемалық жағдайларды ұсынады. Оқушылар өздері эксперимент жүргізу арқылы жауап іздейді.
- Жоба әдісі. Оқушылар белгілі бір тақырып бойынша зерттеу жобасын орындайды, ол барысында бірнеше тәжірибелерді жүргізіп, деректер жинайды, талдайды және қорытынды жасайды.
- Топтық жұмыс. Оқушылар топқа бөлініп, әрқайсысы өз рөлін атқара отырып, бірлесіп зерттеу жүргізеді. Бұл ынтымақтастық қабілеттерін де дамытады.

• Интерактивті эксперименттер. Компьютерлік симуляциялар мен виртуалды зертханаларды қолдану, мұндай әдістер зерттеу үрдісін жеңілдетеді және қызықты етеді.

Зерттеушілік дағдыларды дамытуға арналған нақты физикалық эксперименттер мысалдары

1. Ньютонның екінші заңы тәжірибесі.

Оқушылардың әртүрлі массалар мен күштер қолдана отырып, үдеу мен күш арасындағы байланысты зерттеуі. Бұл тәжірибе гипотеза құру, өлшеу жүргізу және нәтижелерді салыстыруды талап етеді.

2. Оптикадағы сыну заңы.

Лазер сәулесінің сыну бұрышын өлшеу, гипотезаны тексеру, теориялық және тәжірибелік мәндерді салыстыру.

3. Температураның газдар қысымына әсері.

Газ қысымының температураға тәуелділігін анықтау үшін оқушылар тәуелділік графиктерін құрады және физикалық заңдылықтарды түсіндіреді.

4. Электр тізбегіндегі ток пен кернеудің қатынасы.

Оқушылар әртүрлі резисторлармен тәжірибе жасап, Ом заңын зерттейді, өлшеу нәтижелерін есеппен салыстырады.

Осы тәжірибелер барысында оқушылар зерттеу кезеңдерін толық өтеді, өз бетімен қорытынды жасап, оны сынып алдында қорғайды.

Қазақ елінің білім беру жүйесінде соңғы жылдары зерттеушілік және зерттеуге негізделген оқытуға ерекше мән беріледі. Жаңартылған білім беру мазмұны оқушылардың функционалдық сауаттылығын, шығармашылық қабілеттерін арттыруға бағытталған. Осы тұрғыда физика пәні оқытушыларынан зерттеушілік дағдыларды дамытуға бағытталған тәжірибелік жұмыстарды кеңінен қолдану талап етіледі.

Сонымен қатар, мектептерде STEM білім беру бағыттары енгізіліп, физика мен басқа да жаратылыстану пәндері арқылы жобалық жұмыстар жүргізіледі. Бұл оқушылардың ғылыми зерттеулер жүргізуге қызығушылығын арттырып, кәсіби бағдар беруге мүмкіндік береді.

Зерттеушілік дағдыларды дамыту кезінде бірнеше қиындықтар кездеседі. Олардың ішіндегі бастысы – оқушылардың теориялық білімінің жеткіліксіздігі, тәжірибе жүргізуге қажетті құрал-жабдықтардың шектеулігі және уақыт тапшылығы. Мұғалімдерге осы қиындықтарды шешуде тиімді жоспарлау, ресурстарды тиімді пайдалану, компьютерлік технологияларды қолдану көмектеседі.

Сонымен бірге, оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетке деген мотивациясын арттыру үшін тәжірибелерді қызықты әрі мағыналы ету маңызды. Бұл үшін зерттеулердің практикалық маңыздылығын көрсету, нақты өмірлік жағдайлармен байланыстыру қажет.

Қорытындылай келе, оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту – қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты бағыттарының бірі. Физика пәні бұл дағдыларды қалыптастыруға ерекше жағдай жасайды, себебі ол табиғат заңдарын зерттеумен және практикалық жұмыстармен тығыз байланысты. Зерттеушілік бағыттағы физикалық эксперименттер оқушылардың ғылыми ойлау қабілетін арттырып, олардың білімді өз бетімен меңгеруіне мүмкіндік береді.

Эксперименттерді ұйымдастыру кезінде педагогикалық әдістерді дұрыс таңдау, оқушылардың деңгейіне сай тапсырмалар беру, нәтижелерді талдау және қорытынды жасау дағдыларын қалыптастыру маңызды. Қазіргі білім беру реформалары аясында зерттеушілік дағдыларды дамытуға бағытталған тәжірибелерді кеңінен енгізу оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Сонымен, физикалық эксперименттер оқушылардың зерттеушілік әлеуетін ашуда, оларды ғылыми ізденістерге баулуда

таптырмас құрал болып табылады. Мұғалімдердің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік қолдауы арқылы бұл бағыттағы жұмыстардың нәтижелілігін арттыруға болады. Болашақта зерттеушілік дағдыларды дамытуға арналған жаңа технологиялар мен инновациялық тәсілдерді кеңінен қолдану білім сапасын жоғарылатуға зор үлес қосары сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әдістемелік нұсқаулар. Физика пәні бойынша зерттеушілік дағдыларды дамыту. Алматы, 2021. – 56 бет.

2. Бекенов, Т.С. Физика пәнін оқыту әдістемесі. Алматы: Рауан, 2019. – 248 бет.

3. Иванова, Н.В. Развитие исследовательских умений учащихся на уроках физики. Москва: Просвещение, 2018. – 200 с.

4. Қуанышев, Н.Т. Педагогика және әдістеме. Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 312 бет.

5. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Физика пәнінің әдістемелік кешені. Нұр-Сұлтан, 2022. – 78 бет.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Ескалиева Динара Кабдрахимовна,
Ақтөбе облысы, Ырғыз ауданы
ЖШС «Дастан 2016»
«Нұр» бөбекжай балабақшасының тәрбиешісі

Сөйлеу тілі – адамның негізгі қарым-қатынас құралы, ойлау мен сезімін жеткізудің ең маңызды аспектісі болып табылады. Адамның жан-жақты дамуы мен білім алуы үшін сөйлеу тілінің дұрыс қалыптасуы шешуші мәнге ие. Мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту олардың келешекте оқуына, әлеуметтік өмірге бейімделуіне және жалпы тұлға болып қалыптасуына негіз болады. Сондықтан педагогтар мен ата-аналар бұл кезеңде балалардың сөйлеу тілін жетілдіру үшін арнайы әдістер мен тәсілдерді пайдаланады.

Баланың сөйлеу тілі біртіндеп дамып, жас ерекшеліктеріне сай күрделене түседі. 0-ден 6 жасқа дейінгі аралықта бала сөздерді меңгеріп қана қоймай, оларды дұрыс қолдануды үйренеді, сөйлем құрастырады және тілдік ойындарға қатыса бастайды. Бұл процесс кешенді және көп қырлы, психологиялық, физиологиялық және әлеуметтік факторлардың әсерінен өтеді.

Осы мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістері, олардың тиімділігі, жас ерекшеліктеріне сай тәсілдер мен ата-аналармен бірлескен жұмыс тәсілдері қарастырылады. Сонымен қатар, қазіргі заманғы педагогикалық тәжірибе мен логопедиялық түзету әдістері, сондай-ақ инновациялық технологиялардың қолданысы талданады.

Сөйлеу тілі – адамның ойлау және сөйлеу әрекеттерін жүзеге асыратын кешенді процесс. Ол бала өмірінің алғашқы күнінен бастап дамиды және оның жан-жақты психикалық дамуының бір бөлігі болып табылады. Психологияда сөйлеу тілін дамыту когнитивтік даму, әлеуметтік тәжірибе және нейрофизиологиялық өзгерістермен тығыз байланысты қарастырылады.

Мектепке дейінгі жас – баланың тілдік дағдыларды белсенді игеретін кезең. Бұл уақытта ми жүйесі тез дамып, жаңа сөздер мен сөйлемдерді меңгеруге қабілетті болады. Сондай-ақ, бұл кезеңде әлеуметтік қарым-қатынас кеңейіп, бала тілдік ортаның әсеріне аса сезімтал болады. Сондықтан баланың сөйлеу қабілетін дамытуда әлеуметтік орта және педагогикалық қолдау маңызды.

Психолог Л.С. Выготскийдің «зона ближайшего развития» теориясы бойынша, бала өзінің әлеуетін педагогтардың және ересектердің көмегімен тиімді игереді. Бұл теория мектепке дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда қолданылатын әдістердің негізі болып табылады. Яғни, баланың қазіргі даму деңгейін ескере отырып, оны келесі даму деңгейіне жетелеу мақсатында арнайы іс-әрекеттер ұйымдастырылады.

Балалардың сөйлеу тілі дамуы бірнеше сатыдан тұрады. Әрбір сатыда бала жаңа дағдыларға ие болып, сөйлеу қабілеті күрделене түседі. Төменде сөйлеу тілінің негізгі даму кезеңдері қарастырылады.

0-1 жас аралығы

Бұл кезеңде бала дыбыстарды қабылдауды және қайталауды үйренеді. Оның алғашқы дыбыстық реакциялары – көкелейту, жылау, дауыс шығару сияқты әрекеттер болып табылады. Бұл уақыт ішінде бала ана тілінің дыбыстық ерекшеліктерін сезіне бастайды.

1-2 жас аралығы

Баланың алғашқы сөздері пайда болады. Бұл кезеңде баланың сөздік қоры тез өседі, бірақ сөйлем құру әлі де қиын. Әдетте бала бір сөзбен өз қажеттілігін жеткізеді. Мысалы, «мама», «су», «көп» сияқты қарапайым сөздер қолданылады.

2-3 жас аралығы

Сөйлеу тілі қарқынды дамып, бала екі-үш сөзден тұратын тіркестерді қолдана бастайды. Бұл кезеңде грамматикалық құрылымдардың негізі қалыптасады. Бала сұрақтарға жауап беруді, қарапайым әңгімелер айтуға үйренеді.

3-5 жас аралығы

Балалардың сөйлеу қабілеті айтарлықтай жетіледі. Бұл уақытта күрделі сөйлемдерді құрастыру, ертегілер мен әңгімелер айту, пікір білдіру дамиды. Сондай-ақ, баланың сөздік қоры кеңейеді, оның ішінде абстрактілі ұғымдар да игеріледі.

5-6 жас аралығы

Бұл кезең – мектепке дайындық кезеңі. Баланың сөйлеу тілі толық қалыптасады, ол өз ойын анық, логикалық және жүйелі жеткізе алады. Сондай-ақ, баланың артикуляциялық аппараты дамып, дыбыстарды дұрыс айтуға мүмкіндік туады.

Мектепке дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда бірнеше әдіс пен тәсіл қолданылады. Олар балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп, олардың тілдік белсенділігін арттыруға бағытталған.

Балалар заттарды, суреттерді, ойыншықтарды қолданып, жаңа сөздерді меңгереді. Бұл әдіс сөздердің мағынасын визуалды түрде қабылдауға мүмкіндік береді. Мысалы, жаңа сөздерді үйрету кезінде суреттер мен нақты заттарды пайдалану балалардың есте сақтауын және түсінуін жақсартады.

Ойын – бұл баланың сөйлеу қабілетін дамытудағы ең тиімді тәсілдердің бірі. Ойын барысында бала қарым-қатынас орнатады, сұрақтарға жауап береді, жаңа сөздерді қолданады. Тілдік ойындар – сөздік қорды молайту, сөйлем құру дағдыларын дамыту үшін қолданылады.

Балаларға ертегілер мен әңгімелерді тыңдау және оларды өз сөздерімен баяндау тапсырмалары беріледі. Бұл әдіс балалардың логикалық ойлауын дамытуға, тілдік мәдениетін арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар, баланың сөздік қоры мен грамматикалық құрылымдарды меңгеруі дамиды.

Сұрақ-жауап әдісі бұл баланың ойлауын және сөйлеу дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Тәрбиеші балаларға сұрақтар қойып, олардың жауап беруін ынталандырады. Бұл әдіс баланың коммуникативтік дағдыларын арттырады.

Артикуляциялық гимнастика балалардың дыбыстарды дұрыс айтуы үшін арнайы жаттығулар орындалады. Артикуляциялық гимнастика тілдің, еріннің, жақтың бұлшық еттерін нығайтуға және оларды дұрыс басқаруға үйретеді.

Сурет бойынша әңгімелеу балаларға түрлі сюжеттері бар суреттер беріледі. Олар суреттегі оқиғаларды өз сөздерімен

баяндауы тиіс. Бұл әдіс логикалық ойлау мен сөйлеу қабілетін дамытуға бағытталған.

Ата-аналар – баланың тілін дамытудың басты тұлғалары. Үйде балаға ана тілінде жиі сөйлесу, оны тыңдау, кітап оқу және ойындар арқылы тілдік орта құру қажет. Осы әрекеттер баланың сөздік қорын молайтып, сөйлеу дағдыларын жетілдіреді.

Тәрбиешілер мен ата-аналар арасындағы тығыз байланыс баланың сөйлеу қабілетін дамытуға үлкен ықпал етеді. Ата-аналарға балалардың тілін дамытуға арналған әдістер мен жаттығуларды үйрету маңызды. Сонымен қатар, балада сөйлеу кемістіктері байқалған жағдайда ата-аналар мен педагогтар бірлесіп логопед көмегіне жүгінуі керек.

Кейбір балаларда сөйлеу тілінде ақаулар, кемістіктер немесе бұзылыстар болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда логопед мамандардың көмегі қажет. Логопедиялық түзету жұмыстары баладағы дыбыстарды дұрыс айту, сөйлеу мәдениетін жетілдіру, сөйлеу қателерін түзетуге бағытталады.

Логопед жұмысында артикуляциялық гимнастика, дыбыстық талдау, фонематикалық жаттығулар, сөйлеу артикуляциясын дамытуға арналған түрлі ойындар қолданылады. Ерте диагностика және түзету баланың сөйлеу тілінің дамуын елеулі жақсартады.

Қазіргі технологиялық дамудың арқасында мектепке дейінгі балалардың тілін дамытуда мультимедиялық құралдар мен интерактивті ойындар кеңінен пайдаланылады. Планшеттер, компьютерлік бағдарламалар, электронды кітаптар балалардың қызығушылығын арттырып, жаңа сөздерді үйренуге көмектеседі.

Дегенмен, технологияларды қолдануда уақытты шектеу және баланың көзіне зиян келмеуін қадағалау маңызды. Педагогтар мен ата-аналар интерактивті құралдарды жоспарлы түрде пайдаланып, дәстүрлі әдістермен қатар қолдануы тиіс.

Сөйлеу тілін дамытуда әр жас кезеңіне сәйкес әдістерді қолдану тиімді. 3-4 жасар балаларға қарапайым сөздер мен дыбыстарды үйрету басым болса, 5-6 жасар балаларға күрделі сөйлем құрастыру, монологтық сөйлеу, ертегі айтып, пікірін білдіру тапсырмалары беріледі.

Әр бала жеке тұлға болғандықтан, оның сөйлеу тілін дамытуда жеке ерекшеліктерін ескеру қажет. Кейбір балалар тез тіл үйренсе, басқаларына қосымша қолдау керек болуы мүмкін.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту олардың жалпы дамуы мен болашақта табысты оқуына негіз болады. Сөйлеу тілі баланың ойлау, сезім, әлеуметтік қарым-қатынасын қалыптастырады, сондықтан бұл мәселе педагогтар мен ата-аналардың басты назарында болуы тиіс.

Мақалада сөйлеу тілінің дамуының психологиялық негіздері мен жас ерекшеліктері қарастырылды. Сонымен қатар, тиімді әдістер мен тәсілдер, ата-анамен бірлескен жұмыстың маңызы және логопедиялық көмек мәселелері талданды. Қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар балалардың сөйлеу қабілетін дамытуда маңызды құрал болып табылады.

Балалардың сөйлеу тілін дамыту кешенді, жүйелі және жеке тұлғаға бағытталған әрекетті талап етеді. Бұл баланың тұлға болып қалыптасуы мен әлеуметтік ортаға бейімделуіне мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Абдуллина, Р.З. Мектепке дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістемесі. Алматы, 2016.

2. Баймуханова, Г.А. Тіл дамыту: мектепке дейінгі жастағы балаларға арналған әдістемелік нұсқау. Нұр-Сұлтан, 2019.

3. Выготский, Л.С. Психология развития ребенка. Москва, 1984.

4. Ермекбаева, А.Т. Мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу тілін қалыптастыру. Қарағанды, 2020.

5. Зейінова, Б.С. Психология және педагогика негіздері. Алматы, 2018.

6. Кузнецова, Н.В. Логопедия және сөйлеу түзету әдістері. Мәскеу, 2017.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ОРЫС ТІЛІН ОҚЫТУДА КОММУНИКАТИВТІК ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Есетова Майрамгул Орынбасаровна,
Ақтөбе қаласы, № 69 Жалпы білім беретін
орта мектебі КММ-нің орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі түбегейлі өзгерістерге ұшырап, оқытудың мазмұны мен формаларына жаңа талаптар қойылып отыр. Қазақстанның көптілділік саясаты, жаңартылған білім беру бағдарламалары, заман талабына сай құзыретті тұлғаны қалыптастыру – мұның барлығы тілдерді оқыту үдерісіне де ерекше көзқарасты қажет етеді. Осы орайда, орыс тілін оқытуда коммуникативтік тәсіл – оқушылардың шынайы қарым-қатынасқа түсу қабілетін дамытатын, білімді өмірлік тәжірибемен ұштастыратын ең тиімді әдістердің бірі ретінде мойындалуда.

Коммуникативтік тәсіл – бұл тіл үйренушіні тек тілдік біліммен қаруландырып қана қоймай, оны нақты тілдік жағдаяттарда қолдануға үйретететін әдіс. Бұл тәсілдің негізінде адамның тілдік әрекеті жатыр: сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу. Мұнда оқушы тек пассивті тыңдаушы емес, керісінше, тілдік ортада белсенді қатысушыға айналады. Оның бойында тілдік және сөйлеу қабілеттері ғана емес, сонымен қатар сыни ойлау, шығармашылық, бастамашылық, топта жұмыс істеу, пікірін еркін білдіру сияқты маңызды дағдылар дамиды.

Орыс тілі – Қазақстандағы негізгі қатынас тілдерінің бірі. Қазақ мектептеріндегі оқушылар үшін бұл тілді меңгеру – кәсіби, әлеуметтік және мәдени интеграция тұрғысынан аса маңызды. Алайда көптеген оқушы орыс тілін меңгеруде қиындықтарға тап болатыны жасырын емес. Себебі дәстүрлі грамматикалық-аударма әдісі көбінесе тілдік қарым-қатынасқа емес, теориялық білімге бағытталған. Бұл жағдай оқушының қызығушылығын төмендетіп, тілге деген сенімсіздігін арттырады. Осындай жағдайда коммуникативтік тәсілді енгізу – оқытудың тиімділігін арттырудың бірден-бір жолы болып отыр.

Коммуникативтік тәсілдің негізгі мақсаты – оқушыны нақты өмірде кездесетін тілдік жағдаяттарға дайындау. Ол үшін мұғалім сабақта түрлі рөлдік ойындар, пікірталас, жағдаяттық тапсырмалар, жобалық жұмыстар, сұхбат құру, сахналық көріністер, жұптық және топтық жұмыстар сияқты әдістерді қолданады. Бұл тәсілдің басты ерекшелігі – оқушының белсенділігін арттыру арқылы тіл үйренуді мағыналы ету. Яғни, тіл тек мақсат емес, қарым-қатынас құралына айналады.

Мысалы, бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс жасағанда қарапайым тілдік модельдерді қолдана отырып, танысу, амандасу, өз отбасы, достары, мектебі туралы айтуға үйретуге болады. Мұндай сабақтарда «Сен кімсің?», «Менің атым кім?», «Бұл кім?» сияқты сұрақ-жауап формасындағы диалогтар арқылы оқушы өз ойын қарапайым деңгейде жеткізуді үйренеді. Сонымен қатар, суретпен жұмыс, сызбаларды пайдалану, ым-ишара арқылы сөйлеу сияқты визуалды әдістер де коммуникативтік тәсілдің құрамдас бөлігі болып табылады.

Орта буында оқушыларға күрделірек жағдаяттар ұсынылады. Мәселен, «дүкенде сатып алу», «дәріханаға бару», «қонаққа бару», «қоғамдық көлікте сөйлеу» сияқты өмірлік жағдаяттар жасалады. Оқушы бір жағдаятқа еніп, өзі рөлді ойнай отырып, тілдік құрылымдарды практикада қолданады. Мұнда дайын шаблондар ұсынылғанымен, оқушы өз тарапынан шығармашылық танытып, диалогты еркін

құруға мүмкіндік алады. Бұл оның тілдік сенімділігін арттырады.

Жоғары сыныптарда коммуникативтік тәсіл сыни ойлау мен пікір айтуға негізделген. Жаңалықтар талқылау, эссе жазу, тақырыптық пікірталастар ұйымдастыру, презентациялар жасау сияқты тапсырмалар оқушылардың тілдік қабілеттерін жоғары деңгейге шығарады. Мысалы, "Менің болашақ мамандығым", "Қазіргі жастар және әлеуметтік желі", "Қаланың экологиялық проблемалары" деген тақырыптар бойынша пікірталас ұйымдастыру арқылы оқушы өз ойын жүйелі жеткізуге, дәлелдер келтіруге, қарсы пікір айтуға үйренеді. Мұндай тапсырмалар оқушының тек тілдік емес, коммуникативтік, әлеуметтік және мәдени құзыреттіліктерін дамытады.

Сабақта коммуникативтік әдісті қолдану үшін мұғалімнің рөлі де өзгереді. Ол бұрынғыдай тек ақпарат жеткізуші емес, оқушының тілдік әрекетке енуін ұйымдастырушы, кеңесші, серіктес ретінде әрекет етеді. Мұғалім сабақ құрылымын алдын ала жоспарлап, әр тапсырманың тілдік мақсатын нақты анықтауы тиіс. Сонымен қатар, оқушының жас ерекшелігі, тілді меңгеру деңгейі, қызығушылығы ескерілуі қажет.

Коммуникативтік тәсілді жүзеге асыруда дидактикалық материалдар мен ресурстардың да маңызы зор. Қазіргі таңда орыс тілін оқытуға арналған оқулықтар мен оқу құралдары бұл талаптарға сәйкес келіп отыр. Сонымен қатар, мұғалім авторлық тапсырмалар, видео-материалдар, мультимедиялық ресурстар, онлайн-платформаларды (мысалы, Quizlet, Wordwall, Padlet т.б.) пайдалану арқылы сабақты тартымды, әрі тиімді ете алады.

Коммуникативтік тәсілдің тиімділігі оқушының тілдік құзыреттілігінің артуымен өлшенеді. Бұл – тек дұрыс сөйлеу емес, өз ойын еркін жеткізу, тыңдай білу, сұрақ қоя алу, жауап бере алу, диалогқа түсу, өз пікірін қорғау. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушының өзіне деген сенімін арттырып, тіл үйренуге деген мотивациясын жоғарылатады.

Дегенмен, коммуникативтік тәсілді қолдануда бірқатар қиындықтар да кездесуі мүмкін. Мысалы, сыныптағы оқушылар санының көп болуы, тілдік деңгейдің әртүрлілігі, оқушылардың сөйлеуге деген ұяңдығы, мұғалімнің әдістемелік дайындығының жеткіліксіздігі сияқты факторлар әдістің тиімділігіне кедергі келтіруі мүмкін. Мұндай жағдайда мұғалім саралап оқытуды, жұптық және шағын топтарда жұмыс істеуді қолдана отырып, әр оқушыны белсенді қатыстыруға тырысуы тиіс. Сонымен қатар, оқушылардың сөйлеу белсенділігін арттыру үшін жылы, ынтымақтастық орта қалыптастыру – коммуникативтік тәсілдің басты шарты.

Қорытындылай келе, орыс тілін оқытуда коммуникативтік тәсілді қолдану – заманауи талаптарға сай, оқушыны белсенді тілдік ортаға енгізетін, оның тұлғалық және әлеуметтік дағдыларын дамытатын маңызды әдіс. Бұл тәсіл тіл үйренуді жалаң білім емес, өмірлік қажеттілік ретінде қарастырады. Тілді меңгеру барысында оқушы өзінің жеке тәжірибесіне сүйенеді, шынайы жағдаяттарда әрекет етеді, сөйтіп тілдік материалды саналы түрде қабылдайды. Мұндай оқыту нәтижесінде оқушы өз ойын еркін жеткізе алатын, көптілді, мәдениетаралық қарым-қатынасқа қабілетті тұлға ретінде қалыптасады.

Сондықтан орыс тілі пәнінің мұғалімдері өз тәжірибесінде коммуникативтік тәсілді кеңінен қолданып, әр сабақты өмірмен байланыстыра білуі тиіс. Тек сонда ғана тіл үйрену үрдісі мағыналы, қызықты әрі нәтижелі болмақ. Бұл тәсілді тиімді қолдану арқылы біз оқушының тілдік білімін ғана емес, оның болашақ өмірінде табысты болуына қажетті маңызды дағдыларды да қалыптастырамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Ахметжанова, С.Қ. Тілді оқытудың инновациялық технологиялары. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.

2. Асанова, А.Ә. Коммуникативтік әдістің теориялық негіздері. – Алматы: Білім, 2020.

3. Бахманова, Н.Ж. Орыс тілін оқыту әдістемесі: Жоғары оқу орындарына

арналған оқу құралы. – Астана: Фолиант, 2018.

4. Беляев, Б.В. Основы коммуникативной методики обучения иностранным языкам. – Москва: Просвещение, 2021.

5. Касенова, Г.К. Современные подходы к обучению русскому языку в казахских школах. – Павлодар: КЭУ, 2022.

ДИАЛОГ АРҚЫЛЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Жанузакова Жаннур Амановна,
Ақтөбе қаласы, Ш.Құдайбердіұлы атындағы №66 жалпы білім беретін орта мектебінің ағылшын тілі пәні мұғалімі

Бүгінгі жаһандану дәуірінде ағылшын тілі – халықаралық қарым-қатынас пен білім алудың негізгі тіліне айналды. Жаңа технологиялар мен коммуникацияның дамуы әлемнің кез келген нүктесінде ағылшын тілін меңгеруді талап етеді. Сондықтан тіл үйрету әдістемелерін жетілдіру – педагогтардың маңызды міндеттерінің бірі.

Ағылшын тілін оқытуда коммуникативтік әдістер, оның ішінде диалогтық әдіс, үлкен маңызға ие. Диалог – бұл екі немесе одан да көп адамның арасындағы тікелей тілдесу процесі, ол тілдік дағдылардың кешенді дамуын қамтамасыз етеді. Диалог арқылы оқыту оқушылардың шынайы қарым-қатынас жағдайларында тіл үйренуін ұйымдастырып, олардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырады.

Бұл мақалада диалог арқылы ағылшын тілін оқытудың әдістемелік негіздері, тиімді әдістері, артықшылықтары және оқытудағы қиындықтар қарастырылады. Сондай-ақ, практикалық ұсыныстар беріліп, мұғалімдерге нақты әдістемелік көмек көрсетіледі.

Диалог – тіл үйренудегі ең табиғи әрі тиімді әдістердің бірі. Тіл үйрену – тек грамматикалық ережелер мен сөздерді жаттау ғана емес, нақты қарым-қатынас құру, ой-пікір алмасу, ақпарат беру және алу процесі. Сондықтан оқушыларды шынайы тілдік ортаға енгізу маңызды. Педагогикада коммуникативтік әдіс тілдің функционалдық қолданылуына басымдық береді. Бұл әдістің негізінде тіл үйренуші нақты өмірлік жағдайларда қарым-қатынасқа түседі. Диалог осы әдістің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Диалог арқылы оқыту оқушылардың сөздік қорын байытады, грамматикалық құрылымдарды практикада қолдануды үйретеді, тыңдау және сөйлеу дағдыларын бір уақытта дамытады, тілдік қорытынды ойлауды қалыптастырады, әлеуметтік және мәдени коммуникацияны дамытады.

Диалог арқылы оқыту әдістерінің ішінде рөлдік ойындар ерекше орын алады. Рөлдік ойындар – тілдік жағдайларды имитациялап, оқушыларды нақты өмірлік контекске енгізу әдісі. Мысалы, дүкенде сатып алу, мейрамханаға тапсырыс беру, досқа хат жазу сияқты тақырыптарда рөл ойнау оқушыларға эмоциялық байланыс пен коммуникативтік шынайылық береді. Бұл әдіс оқу процесін жандандырып, оқушылардың қорқынышын азайтады, өз ойын еркін жеткізуге мүмкіндік туғызады және топтық жұмысты ұйымдастыруға септігін тигізеді.

Сонымен қатар, топтық және жұптық жұмыс диалог арқылы оқытудың тиімді тәсілдері болып табылады. Топтық жұмыс оқушылардың ынтымақтастығын арттырып, диалог арқылы тіл үйренуді қолдайды. Мұғалім әр топқа немесе жұпқа тақырып беріп, оқушылар бірге сөйлесіп, диалог

құрады. Бұл жұмыс оқушылардың бір-бірінен үйренуіне және өзара қолдау көрсетуіне мүмкіндік береді. Жұптық жұмыс көбінесе жылдам қарым-қатынасқа арналған тапсырмалар үшін қолданылады, мысалы, танысу, пікір алмасу және сұрақ-жауап жүргізу.

Жаңа грамматикалық тақырыптар мен лексикалық бірліктерді үйреткенде де диалогты қолдану маңызды. Оқушыларға берілген тақырыпқа сәйкес алдын ала дайындалған диалогтар ұсынылады. Бұл олардың жаңа материалды практикада қолдануын қамтамасыз етеді. Мысалы, Present Simple Tense тақырыбында күнделікті өмірге қатысты диалогтар құрылады: «Сен қайда жұмыс істейсің?», «Сен қайда тұрасың?» сияқты сөйлемдер.

Қазіргі заманда мультимедиа құралдарын пайдалану диалогты оқытуда маңызды рөл атқарады. Тыңдау және көру арқылы оқушылар тілдің табиғи екпінін, интонациясын, сөйлеу ырғағын үйренеді. Мұғалімдер YouTube, аудио подкасттар, фильмдерден үзінділер көрсетіп, диалогқа талдау жүргізеді. Бұл тыңдау және түсіну дағдыларын дамытуға септігін тигізеді.

Оқушыларға берілген тақырып бойынша өздерінің диалогтарын жазу тапсырмасы олардың шығармашылық қабілеттерін арттырады. Жазбаша диалогтар грамматикалық ережелер мен лексиканы терең меңгеруге көмектеседі. Сонымен қатар, мұғалім дайын диалогтарды оқушылардың деңгейіне қарай өзгертіп, қосымша сұрақтар мен жауаптар қосу арқылы диалогты жандандырады.

Диалог арқылы оқытудың артықшылықтары көп. Бұл әдіс оқушылардың коммуникативтік дағдыларын кешенді түрде дамытады, оқу процесін табиғи әрі шынайы етеді. Оқушылар тек сөздерді емес, олардың контекстегі мағынасын түсінеді, сөйлеу, тыңдау, жазу және оқуды бірге дамытады. Диалогтар сабақтың қызықты әрі интерактивті өтуіне мүмкіндік беріп, оқушылардың тілге деген мотивациясын арттырады. Сондай-ақ, диалогтар тілдік қорды байытып, сөйлеу дағдыларын жетілдіреді. Әлеуметтік дағдыларды дамытуға да септігін тигізеді, оқушылар мәдени айырмашылықтарды түсініп, басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасауды үйренеді.

Дегенмен, диалог арқылы оқытуда белгілі бір қиындықтар да кездеседі. Тілдік қордың жеткіліксіздігі кейде оқушыларға қиындық тудырады. Мұғалім жаңа сөздерді алдын ала таныстырып, лексикалық жұмысты жүйелі түрде жүргізуі тиіс. Кейде оқушылар өз қателіктерінен қорқып, сөйлеуге тартынуы мүмкін. Мұндай жағдайда мұғалім сабақ атмосферасын позитивті етіп құрып, қателіктерді түзетуде аса қатал болмауы керек. Қателіктер – тіл үйренудің қалыпты бөлігі екенін түсіндіру маңызды. Сонымен қатар, сабақта уақыттың шектеулілігі де диалогты толық әрі жүйелі өткізуге кедергі болуы мүмкін. Мұғалім сабақ жоспарын тиімді құрып, диалогты қысқа әрі мазмұнды етіп дайындауы қажет.

Сабақта әртүрлі диалогтық жаттығуларды пайдалану ұсынылады. Рөлдік ойындар, жұптық және топтық жұмыстар, аудио-видео тыңдау, жазбаша диалог жазу сияқты әдістер оқушылардың коммуникативтік дағдыларын кешенді дамытуға көмектеседі. Оқушылардың деңгейіне сәйкес тақырыптарды таңдап, нақты өмірлік жағдайлардан алынған диалогтарды қолданған жөн. Қателіктерге аса қатал қарамай, еркін сөйлеуге жағдай туғызу маңызды. Қосымша материалдар арқылы тыңдау қабілетін дамытуға көңіл бөлу қажет. Сонымен қатар, оқушылардың тілдік қорын кеңейтуге ерекше назар аудару керек.

Диалог арқылы ағылшын тілін оқыту – тіл үйренудің ең нәтижелі және өзекті әдістерінің бірі болып табылады. Ол оқушылардың тілді шынайы қарым-қатынас жағдайында қолдануын қамтамасыз етіп, сөйлеу, тыңдау, жазу және оқу дағдыларын кешенді дамытады. Диалогтық әдіс оқушылардың тілге деген сенімін арттырады, мотивациясын көтереді және коммуникативтік қабілеттерін жетілдіреді. Сонымен қатар, диалог арқылы оқыту оқушылардың мәдениетаралық

коммуникация дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді, бұл бүгінгі жаһанданған қоғамда аса маңызды.

Алайда, диалог арқылы оқытудың кейбір қиындықтары бар екенін ескеру қажет. Тілдік қордың жеткіліксіздігі, оқушылардың қорқынышы, уақыттың тапшылығы сияқты мәселелерді жеңу үшін мұғалімдер әдістемелік жұмыстарды жүйелі жүргізіп, қолдау көрсетуі тиіс. Жалпы алғанда, диалогтық әдісті дұрыс қолдану ағылшын тілін оқытудың сапасын айтарлықтай жақсартады. Бұл әдіс қазіргі заман талабына сай оқыту тәсілі ретінде мектептер мен жоғары оқу орындарында кеңінен қолданылады.

Оқушылардың ағылшын тілін меңгеру деңгейін көтеру үшін диалогты тиімді пайдалану – табысты оқытудың кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Ахметова, Л. С. (2015). Ағылшын тілін коммуникативтік әдіспен оқыту. Алматы: Білім баспасы.

2. Баймуханова, Г. Т. (2018). Ағылшын тілін оқытудың әдістемесі. Нұр-Сұлтан: Ғылым.

3. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.

4. Celce-Murcia, M. (2001). Teaching English as a Second or Foreign Language. Heinle & Heinle Publishers.

5. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2011). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press.

6. Nunan, D. (1999). Second Language Teaching & Learning. Heinle & Heinle Publishers.

7. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.

8. Сұлтанбекова, Ж. М. (2020). Ағылшын тілін оқытудағы диалогтық әдістің рөлі. Алматы: Білім институты.

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУДЫ ДАМЫТУ ӘДІСТЕРІ

Кененбаева Гулдана Бериковна,
Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы
Никельтау орта мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі

Қазіргі жаһандану дәуірінде ақпараттар тасқыны мен технологиялық жаңалықтар адам санасына күн сайын әсер етуде. Мұндай ортада өмір сүру үшін әрбір жеке тұлға тек білім алып қана қоймай, сол білімді саралап, бағалап, талдай отырып, дұрыс шешім қабылдай білуі қажет. Бұл – сын тұрғысынан ойлау қабілетін меңгерген тұлғаның басты ерекшелігі. Білім беру саласындағы басты мақсат – оқушыны өз бетінше ойлауға, ізденуге, еркін пікір айтуға, нақты шешім қабылдауға үйрету. Осыған орай, білім беру үдерісінде сын тұрғысынан ойлау технологиясының алатын орны ерекше.

Сын тұрғысынан ойлау – бұл кез келген ақпаратқа күмәнмен қарап, оның маңыздылығын, дәлелділігін, өмірмен байланысын саралай отырып, өз көзқарасын білдіру үдерісі. Бұл тек ойлау қабілеті ғана емес, сонымен бірге пікірталас, дәлелдеу, салыстыру, болжау, болжам жасау, өз тұжырымын ұсыну сияқты күрделі әрекеттерді қамтиды. Әсіресе, бұл қабілеттің бастауыш сынып кезеңінде қалыптасуы – оқушының бүкіл болашақ білім жолының берік іргетасын қалау деген сөз.

Осы мақалада бастауыш сынып оқушыларының бойында сын тұрғысынан ойлау қабілетін қалыптастырудың тиімді

әдіс-тәсілдері, оны сабақ үдерісінде ұйымдастыру жолдары мен тәжірибелік мысалдары қарастырылады.

Сын тұрғысынан ойлау – заманауи білім берудің өзегі

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – ақпаратты талдап, оны сұрыптай отырып, өз ойын дәлелді түрде білдіру, балама көзқарастарды саралау арқылы шынайы қорытынды жасау. Бұл ойлау әрекеті оқушының интеллектуалдық, логикалық, коммуникативтік қабілеттерін дамытумен қатар, оны шығармашылыққа жетелейді.

Бастауыш сынып – оқушы тұлғасының қалыптасу кезеңі. Бұл жастағы балалар еліктегіш, қызығушылығы жоғары, жаңа білімді тез меңгеруге бейім келеді. Сондықтан сын тұрғысынан ойлау дағдыларын осы кезеңнен бастап қалыптастыру – оқытудың тиімділігін арттырып қана қоймай, баланың өзіне деген сенімін оятады.

Бастауыш сыныптағы СТО ерекшеліктері

Бастауыш сынып оқушыларының ойлау қабілеті нақтыдан абстрактіге қарай дамиды. Олар көбіне нақты мысалдар мен көрнекілік арқылы ойлайды. Осыған байланысты сын тұрғысынан ойлауды дамытуда келесі ерекшеліктерді ескеру маңызды:

- Оқушылардың ой еркіндігіне мүмкіндік беру;
- Қателесуден қорықпауға үйрету;
- Ойын, сұрақ-жауап, көрнекілік әдістерін кеңінен пайдалану;
- Өз ойын толық әрі нақты жеткізе білуге үйрету;
- Топпен және жұппен жұмыс жасау арқылы өзара ынтымақтастық қалыптастыру.

Мұғалімнің басты міндеті – баланың ойын бағаламай, оны тыңдау, жетелеу, ынталандыру арқылы өз ойын дәлелдеуге мүмкіндік жасау.

Сын тұрғысынан ойлауға үйретін тиімді әдістер

Сын тұрғысынан ойлау технологиясының құрылымы негізінен үш кезеңнен тұрады: қызығушылықты ояту, мағынаны тану, ой-толғаныс. Әр кезең өзіне тән әдістер арқылы жүзеге асады.

1. Қызығушылықты ояту кезеңі

Бұл кезеңде оқушылардың назарын жаңа сабаққа аудару, олардың тақырып бойынша бұрынғы білімдерін еске түсіру мақсат етіледі. Қолданылатын әдістер:

- Ой шақыру – белгілі бір ұғым бойынша оқушылардың ойын тез арада жинақтау.
- Топтастыру – оқушылардың сөздік қорын кеңейту, ой жүйелеу дағдысын дамыту.
- Миға шабуыл – шығармашылық ойлауды белсендіру.

Мысал: "Көктем" тақырыбында "көктем" сөзін тақтаға жазып, сол сөзге қатысты сөздер мен ойларды айту. Бұл балалардың ойын ашық жеткізуіне жол ашады.

2. Мағынаны тану кезеңі

Бұл кезеңде оқушы жаңа ақпаратпен танысады, оны қабылдайды және талдайды. Қолданылатын әдістер:

- INSERT әдісі – мәтінмен жұмыс барысында оқушы өз түсінігін белгілер арқылы білдіреді.
- Венн диаграммасы – екі немесе одан да көп ұғымды салыстыру, ұқсастықтары мен айырмашылығын табу.
- ДЖИГСО – мәтінді бөліктерге бөліп, әр топ өз бөлігін оқып, кейін бірігіп толық мағлұмат береді.

Мысал: "Құстар" тақырыбында қарлығаш пен көгершінді салыстыру арқылы Венн диаграммасын құру. Бұл оқушылардың талдау, салыстыру қабілеттерін дамытады.

3. Ой-толғаныс кезеңі

Бұл кезеңде оқушылар алған білімін саралайды, өз көзқарасын білдіреді. Қолданылатын әдістер:

- Бес жолды өлең – оқушының тақырыпты қаншалықты меңгергенін анықтайды.
- Кластер құру – негізгі тақырып төңірегінде ойды жинақтау.

- Эссе жазу – оқушының жазбаша сөйлеу дағдысын, өзіндік ой тұжырымын қалыптастыру.

Мысал: "Мен табиғатты неге жақсы көремін?" тақырыбына шағын ой-толғау жазу арқылы оқушылар өз ойын еркін жеткізе алады.

Практикалық сабақ үлгісі

Сыныбы: 2-сынып

Пәні: Дүниетану

Тақырыбы: «Жануарлар әлемі»

Сабақтың мақсаты: жануарлар туралы білімдерін тереңдету, олардың тіршілігі мен қоршаған ортадағы маңызын түсіндіру.

Қызығушылықты ояту: "Жануар" сөзіне топтастыру жасау. Оқушылар жануар түрлерін, ерекшеліктерін айтып шығады.

Мағынаны тану: Мұғалім әр топқа түрлі жануарлар жайлы қысқа мәтін таратады. Оқушылар INSERT әдісі бойынша мәтінмен жұмыс жүргізеді.

Ой-толғаныс: Әр оқушы өзі таңдаған жануарға бес жолды өлең құрастырады немесе қысқаша әңгіме жазады.

Бұл сабақ барысында оқушылардың қызығушылығы артып, өз ойын айтуға, дәлелдеуге, тұжырым жасауға үйренеді.

Сын тұрғысынан ойлау үдерісінде мұғалім – бағыт беруші, жағдай жасаушы тұлға. Ол оқушының пікірін тыңдап, бағаламай, керісінше, оны жетелеу арқылы шығармашылықпен жұмыс істеуге ықпал етеді. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі – оқушыларды еркін ойлауға үйретуде, олардың ой-пікірлерін қолдап, ынталандыруда көрінеді. Сонымен қатар, мұғалім әр оқушының даралығын ескере отырып, оқытуда саралап, даралап жұмыс жүргізуі тиіс.

Сын тұрғысынан ойлау – білімнің сапасын арттырудың, оқушының тұлғалық дамуын жетілдірудің ең тиімді жолдарының бірі. Әсіресе, бастауыш сынып кезеңінде бұл қабілетті қалыптастыру – баланың танымдық дамуы мен тұлғалық өсуіне берік негіз қалайды.

Сын тұрғысынан ойлау әдістерін сабақ барысында жүйелі, мақсатты және тиімді қолдана білген жағдайда оқушылар тек білім алып қана қоймай, сол білімді өмірмен байланыстыра алатын, өз ойын ашық жеткізе білетін, түрлі көзқарастарға құрметпен қарайтын, өзіндік ұстанымы бар азамат болып қалыптасады. Сондықтан әрбір мұғалім заманауи білім беру үрдісінде сын тұрғысынан ойлау технологиясын басты құралдардың бірі ретінде пайдалануы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбілқасымова, А. Е. (2010). Білім беру әдістемесі және технологиясы. Алматы: Қазақ университеті.

2. Жұмаханова, Ш. (2015). Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы арқылы оқушылардың шығармашылық қабілетін қалыптастыру. Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА.

3. Қабатаева, Б. (2018). Сын тұрғысынан ойлау – оқушы дамуының негізі. «Білім берудегі жаңашылдықтар» журналы, №2, 34–37-б.

4. Қоянбаев, Ж.Б., Қоянбаев, Р.М. (2004). Педагогика. Алматы: Рауан.

5. Мақатаева, Л. (2019). Бастауыш сыныпта сын тұрғысынан ойлау дағдыларын қалыптастыру жолдары. Бастауыш мектеп, №4, 21–25-б.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ МЕТОДОВ ДЛЯ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ЧТЕНИЯ У УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Кляус Оксана Анатольевна,
Актюбинская область Хромтауский район
КГУ «НИКЕЛЬТАУСКАЯ СШ»
учитель начальных классов

Современное образование предъявляет высокие требования к педагогам, которые не просто передают знания, а формируют у младших школьников устойчивую мотивацию и интерес к обучению. Особенно важно правильно организовать процесс обучения чтению, ведь это фундаментальная компетенция, от которой зависит успешное усвоение других предметов и общее развитие ребенка. Несмотря на свою важность, обучение чтению может казаться детям сложным и утомительным занятием, особенно если преподавание построено на традиционных методах, включающих механическое заучивание и монотонные упражнения.

В такой ситуации игровые методы представляют собой эффективный способ сделать процесс обучения более интересным и эмоционально насыщенным. Игра, являясь естественной формой деятельности ребенка, способствует развитию его внимания, памяти, мышления и речи. В результате активного вовлечения через игру у детей формируется положительное отношение к чтению и более прочные навыки.

Цель данной статьи – подробно рассмотреть возможности использования игровых методов для развития навыков чтения у учеников начальных классов, обосновать их педагогическую эффективность и предложить конкретные методические рекомендации и примеры.

Игра является ведущей деятельностью в дошкольном и младшем школьном возрасте. Она не только развлекает ребенка, но и служит мощным средством познавательного и личностного развития. Согласно взглядам известных психологов, таких как Лев Выготский и Жан Пиаже, через игру происходит формирование высших психических функций, в том числе речи и мышления. Выготский подчеркивал роль социального взаимодействия в игре, которое способствует развитию речи, а Пиаже рассматривал игру как средство освоения ребенком новых знаний и умений.

Применение игровых методов в обучении чтению помогает создавать эмоционально положительный фон, что значительно улучшает усвоение информации. Игровая деятельность активизирует познавательные процессы: внимание становится более сосредоточенным, память работает эффективнее, а мышление – более творческим. Все это позволяет детям легче осваивать новые звуки, буквы и слова.

Игровые методы включают разнообразные формы и приемы, которые направлены на развитие фонематического слуха, расширение словарного запаса, формирование навыков звукового анализа и синтеза, а также на развитие выразительного и осознанного чтения. Это может быть словесная игра, ролевая деятельность, соревновательные элементы, дидактические и интерактивные игры.

Одним из наиболее эффективных игровых приемов являются ролевые и драматизационные игры. В процессе такой игры дети получают возможность не просто прочитать текст, но и почувствовать эмоциональный контекст, войти в роль персонажей, что способствует глубокому пониманию прочитанного и развитию выразительной речи. Например, постановка сказки в игровой форме позволяет ученикам учиться интонации, правильно передавать настроение текста и строить диалоги. До

начала постановки учитель обсуждает с детьми содержание, помогает разобраться в характерах героев и мотивирует детей выразительно читать свои реплики. После игры проводится рефлексия, в ходе которой дети обсуждают, какие новые слова они узнали, какие трудности встретили и как удалось их преодолеть.

Другой важной группой игровых методов являются лексические и фонетические игры. Эти игры направлены на развитие фонематического слуха, то есть способности различать и оперировать звуками речи, что является необходимым условием для успешного обучения чтению. Например, игра «Собери слово» помогает детям осознать структуру слова, научиться выделять звуки и слоги. Ученики получают набор букв или слогов и должны составить из них слово. Игра «Рифмовка» развивает слуховое восприятие и расширяет словарный запас, поскольку детям предлагается подобрать слова, которые рифмуются с заданным. В игре с карточками «Найди букву» дети тренируют быстроту реакции и узнавание букв, что помогает укрепить связь между звуком и графическим образом.

Игры с элементами соревнования также являются мощным стимулом для мотивации учеников. В таких играх дети соревнуются в скорости и правильности чтения, что развивает не только технические навыки, но и внимание. Примером может служить игра «Кто быстрее прочитает», где дети по очереди читают слова или короткие тексты вслух. Другая игра — «Читательский марафон», предусматривает выполнение разнообразных заданий: чтение текста, ответы на вопросы, составление предложений. За выполнение каждого задания дети получают баллы. Важно, чтобы атмосфера была дружелюбной и поддерживающей, чтобы избежать излишнего волнения и страха ошибок.

Современные технологии предоставляют новые возможности для игровых методов обучения чтению. Интерактивные обучающие приложения, работающие на компьютерах и планшетах, позволяют адаптировать задания под уровень каждого ребенка, делая обучение персонализированным. Такие программы часто включают звуковое сопровождение, анимацию и разнообразные игровые элементы, что делает процесс обучения еще более привлекательным. Например, программы, подобные «Читай-ка», предлагают задания по распознаванию букв, составлению слов и чтению небольших текстов с контролем понимания. Применение таких цифровых игр позволяет детям заниматься в удобное для них время и темпе, что способствует более глубокому освоению навыка чтения.

Для того чтобы игровые методы приносили максимальную пользу, необходимо учитывать ряд педагогических условий. Во-первых, игры должны соответствовать возрастным и психологическим особенностям детей. Слишком сложные игры могут вызвать у малышей разочарование и снизить мотивацию, а слишком простые — быстро наскучить. Во-вторых, каждая игра должна иметь ясную учебную цель, будь то развитие фонематического слуха, расширение словарного запаса или формирование навыков выразительного чтения.

Регулярность использования игровых приемов также важна. Игры не должны быть редким развлечением, а должны стать системной частью урока, помогая закреплять изученный материал и развивать новые умения. В-третьих, разнообразие игровых форм помогает всесторонне развивать различные компоненты навыка чтения и удерживать внимание детей на протяжении всего учебного процесса.

Наконец, учителю следует создавать атмосферу поддержки, поощрять инициативу и активность детей, а также использовать положительную оценку. Это позволит формировать у учеников

уверенность в своих силах и желание продолжать обучение.

Игровые методы являются одним из наиболее эффективных способов обучения чтению в начальных классах. Они помогают не только усвоить технические аспекты чтения, но и формируют у детей положительное отношение к учебе, развивают творческие и коммуникативные навыки. Ролевые игры, лексические и фонетические упражнения, соревновательные форматы и цифровые обучающие программы создают благоприятную среду для формирования навыков чтения.

Педагогам важно грамотно интегрировать игровые методы в учебный процесс, учитывая возрастные особенности и уровень подготовки учеников, а также поддерживать разнообразие форм и регулярно применять их на уроках. В результате такой подход способствует не только улучшению результатов обучения, но и формированию у детей любви к чтению и книгам.

Таким образом, использование игровых методов в обучении чтению становится важным элементом современного образовательного процесса, способствуя успешному развитию младших школьников и их дальнейшему успешному обучению.

Использованная литература

1. Аманжолова, Г. С. Методика обучения чтению в начальной школе: теория и практика. — Алматы, 2018.

2. Березина, Л. В. Педагогика и методика начального обучения. — Москва, 2016.

3. Выготский, Л. С. Психология развития ребенка. — Москва, 1984.

4. Жұмабаев, Б. Т. Педагогика и психология начальной школы. — Нур-Султан, 2020.

5. Карабаев, С. А. Игровые технологии в начальном образовании. — Алматы, 2019.

6. Кассиль, М. М. Теория и практика обучения чтению. — Москва, 2015.

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Макенов Ержан Кайратулы,
Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласы
«№ 5 орта мектебі» КММ-нің химия пәні мұғалімі

Білім беру саласы үнемі өзгеріп, дамып отыратын сала болғандықтан, оқу процесінің тиімділігі мен сапасын арттыру бағытында жаңа әдіс-тәсілдер қолданылуда. Қазіргі заманда ақпарат өте тез жаңарып, мектепте білім беру дәстүрлі әдістерімен ғана шектелмей, оқушыларды белсенді ізденуші және шығармашылық тұлға ретінде тәрбиелеу міндеті туындайды. Бұрын мұғалімнің тек дәріс оқуы және оқушылардың жаттауымен шектелген оқыту жүйесі қазіргі талаптарға сай келмейді. Қазіргі уақытта білім алушының тек тыңдаушы емес, өз білімін өз бетімен қалыптастырып, тәжірибеде қолдана алатын тұлғаға айналуы маңызды болып отыр. Мұндай білім беру тәсілдерінің бірі ретінде интерактивті оқыту әдістері кеңінен қолданыла бастады.

Интерактивті оқыту әдісі – бұл оқытушы мен оқушы арасындағы екі жақты белсенді қарым-қатынасқа негізделген оқыту түрі. Мұнда білім алу процесі динамикалық түрде жүзеге асып, оқушының танымдық белсенділігі артады. Бұл әдістің көмегімен оқушылар пәннің теориялық материалын ғана емес, оның практикалық қолданылуын да терең меңгереді. Химия пәні сияқты күрделі және абстрактілі ұғымдарға негізделген ғылымда интерактивті әдістерді пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын

арттырып, оқу материалын жеңіл меңгеруге мүмкіндік береді.

Бұл жұмыста химия сабағында интерактивті әдістерді қолданудың теориялық негіздері, олардың түрлері мен тиімділігі, тәжірибеде кездесетін қиындықтар мен оларды шешу жолдары қарастырылады. Сонымен қатар, нақты сабақтардан мысалдар келтіріліп, мұғалім мен оқушы тарапынан алынған нәтижелер талданады.

Интерактивті оқыту теориясы бірнеше педагогикалық бағыттардың негізінде қалыптасты. Алдымен конструктивистік көзқарасты атап өту керек. Бұл бағыт бойынша оқушы білімді сырттан қабылдамай, өз білімі мен тәжірибесіне сүйене отырып, жаңа ақпаратты құрастырады. Сонымен қатар, Блумның таксономиясы да маңызды, ол оқушының тек ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны қолдану, талдау, бағалау және жаңа идеялар құрастыру деңгейінде де жұмыс істеуін талап етеді. Осы теориялар негізінде интерактивті әдістер оқушылардың оқу процесіндегі белсенділігін қамтамасыз етеді.

Химия сабағында қолданылатын интерактивті әдістердің көп түрі бар. Олардың ішінде топтық жұмыс ерекше орын алады. Топтық жұмыс барысында оқушылар белгілі бір тақырып бойынша топқа бөлініп, зерттеу, талдау жұмыстарын жүргізеді, өз нәтижелерін сынып алдында ұсынады. Мысалы, «Металдардың қасиеттері» тақырыбында әр топ бір металды зерттеп, оның қасиеттерін, қолдану саласын талдайды. Бұл әдіс оқушылардың өзара ынтымақтастығын арттырып, білімді бірлесе меңгеруге септігін тигізеді.

Пікірталас немесе дебат әдісі – оқушылардың сыни ойлауын дамытуға бағытталған тиімді тәсіл. Мұнда белгілі бір мәселе қойылып, оқушылар өз көзқарасын білдіріп, қарсы пікірлерді талқылайды. Мысалы, тұрмыста қолданылатын химиялық заттардың пайдасы мен зияны туралы пікірталас ұйымдастыру арқылы оқушылар өз ұстанымын дәлелдеуді үйренеді.

Рөлдік ойындар оқушыларға химиялық элементтер, зерттеуші ғалымдар немесе зертхана қызметкерлері сияқты рөлдерді ойнауға мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл оқушылардың шығармашылық қабілетін арттырады және химиялық ұғымдарды есте сақтауды жеңілдетеді. Мысалы, «Мен – сутекпін» рөлінде оқушы өз элементінің қасиеттерін сипаттайды.

Жоба әдісі оқушыларға ұзақ мерзімді зерттеу жүргізуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл барысында оқушылар тақырып бойынша ақпарат жинап, оны саралап, қорытындылап, сынып қа ұсынады. Мысалы, қоршаған ортаны ластаушы химиялық заттар тақырыбында экологиялық зерттеу жүргізу жобасы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытады.

Химия пәнінің ерекшелігі – теориялық білімнің тәжірибемен тығыз байланысы. Сондықтан лабораториялық және виртуалды тәжірибелер сабақта аса маңызды орын алады. Қарапайым химиялық реакцияларды оқушылар өз қолымен жасап көру арқылы теорияны практикалық тұрғыдан түсінеді. Қазіргі таңда қауіпсіздікті сақтау мақсатында виртуалды зертханалық жұмыстарды қолдану да кең таралған. Бұл оқушыларға тәжірибе жүргізу барысында кез келген қиындықсыз, қауіпсіз жағдайда жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) химия сабағында интерактивтілікті арттыруға мол мүмкіндік береді. Слайдтар, бейнематериалдар, анимациялар және 3D модельдер химиялық процестерді визуалды түрде көрсету арқылы оқушылардың түсінігін жеңілдетеді. Мысалы, молекулалық құрылымды үш өлшемді модельдеу оқушыларға химиялық байланыстардың мәнін терең түсінуге септігін тигізеді.

Кейс әдісі (жағдаяттық талдау) оқушыларға нақты өмірлік проблемаларды химия тұрғысынан қарастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, қалалық су көзінің

ластануы туралы мәселені талқылау оқушылардың химиялық білімін практикалық тұрғыда қолдануға үйретеді. Бұл тәсіл арқылы химияның қоршаған ортаға әсерін түсінуге жағдай жасалады.

Миға шабуыл әдісі жаңа тақырыпты бастамас бұрын оқушылардың бұрынғы білімін еске түсіріп, өз ойларын ашық айтуына мүмкіндік береді. Бұл әдіс сабаққа деген қызығушылықты арттырып, жаңа ақпаратқа дайындық жасайды.

Химия сабағында интерактивті әдістерді қолданудың тәжірибесінен мысал ретінде бірнеше сабақ қарастырылады. Біріншісі, «Қышқылдар мен негіздер» тақырыбы бойынша өткізілген сабақ. Мұнда оқушылар үш топқа бөлініп, әрқайсысы өз тақырыбын зерттеп, тәжірибе жасап, қорытындысын қорғады. Бұл сабақ барысында оқушылар теориялық білімдерін практикамен ұштастырып, бір-бірінен үйренді.

Екінші мысал ретінде «Тотықсыздану және тотығу» тақырыбында кейс әдісін қолдану келтіріледі. Сабақта оқушылар темір құбырлардың тот басуы және оның ауыз су сапасына әсері мәселесін химиялық тұрғыдан талдап, шешу жолдарын ұсынды. Мұндай тәсіл оқушылардың химиялық процестердің өмірмен байланысын нақты түсінуіне ықпал етті.

Интерактивті әдістердің қолданылуының бірқатар артықшылықтары бар. Олар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, пәнге деген қызығушылықты күшейтеді, теория мен практика арасындағы байланысты нығайтады. Сондай-ақ, оқушылардың сыни ойлау қабілеттері дамиды, топтық жұмыс арқылы жауапкершілік пен ынтымақтастық қасиеттері қалыптасады. Шығармашылық қабілеттері дамып, алынған білім ұзақ уақыт есте қалады. Мұндай оқыту тәсілі оқушыларды жан-жақты дамытудың тиімді құралы болып табылады.

Алайда, интерактивті әдістерді қолдануда белгілі бір қиындықтар да кездеседі. Ең алдымен уақыттың шектеулігі мен сабақтың көлемін толық қамту мәселесі туындайды. Кейбір мектептерде қажетті лабораториялық жабдықтардың жетіспеушілігі де үлкен кедергі болып табылады. Мұндай жағдайда виртуалды зертханаларды пайдалану тиімді. Сонымен қатар, оқушылардың белсенділігі әрқилы болады, сондықтан мұғалім оқушыны ынталандырып, қызығушылығын оятуға тырысуы керек. Мұғалімнің өз кәсіби деңгейін үнемі арттырып отыруы, жаңа әдістерді меңгеруі интерактивті оқытудың табысты өтуіне септігін тигізеді. Бағалау жүйесінің әділ және нақты болуы да маңызды аспектілердің бірі болып табылады.

Интерактивті әдістерді тиімді қолдану үшін сабақтың мақсат-міндеттеріне сәйкес келуі, оқушының жас ерекшелігіне лайықты болуы, топтық жұмыс ережелерін сақтау, уақытты тиімді пайдалану және АКТ құралдарын дұрыс қолдану талап етіледі. Мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты қамтамасыз ету де сапалы білім беру үшін қажет.

Қазіргі білім беру үдерісінде химия сабағында интерактивті әдістерді қолдану оқушылардың білім деңгейін көтеріп қана қоймай, олардың танымдық белсенділігін арттырады. Бұл әдістер оқушыларды тек білім алушы емес, сонымен бірге зерттеуші, сындарлы ойлайтын және шығармашылық қабілеті жоғары тұлға ретінде қалыптастыруға ықпал етеді. Химия пәнінің күрделілігі мен абстрактілігіне қарамастан, интерактивті әдістердің арқасында оқушылардың пәнге деген қызығушылығы мен түсінігі тереңдейді. Теория мен тәжірибенің байланысы нығаяды, бұл білімді игеруді жеңілдетеді және есте сақтауды арттырады.

Әрине, интерактивті әдістерді енгізу барысында кейбір қиындықтар кездеседі. Дегенмен мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен сабақтағы жоспарлы жұмысы, сондай-ақ материалдық ресурстарды тиімді пайдалану арқылы бұл мәселелер шешіледі. Интерактивті оқыту – бұл білім берудің тек әдісі емес, оқушыны жан-жақты дамытуға бағытталған педагогикалық бағыт. Осы тәсілді жүйелі қолдану арқылы сапалы білім беруге және болашақта ғылымға

қызығатын, өз бетімен жұмыс істей алатын ұрпақ тәрбиелеуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбдіхалықова, Г.Ж. Педагогика негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 320 бет.
2. Жолдасов, Т.М. Химия пәнін оқытудың заманауи әдістері. – Алматы: Ғылым, 2019. – 240 бет.
3. Қасымов, Р.Т. Интерактивті оқыту технологиялары. – Алматы: Аруна, 2021. – 192 бет.
4. Мұстафин, Е.Ж., Тұрсынов, Ә.М. Педагогика және оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2022. – 310 бет.
5. Сәдібекова, М.С. Химияны оқытудағы инновациялық әдістер. – Нұр-Сұлтан: Білім, 2020. – 175 бет.
6. Bloom, B.S. Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. – New York: Longmans, Green, 1956.
7. Рамазанова, З.К. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен интерактивті оқыту. – Алматы: Білім, 2019. – 210 бет.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Батанова Назира Жұмакадровна,
Алматы облысы, Қарасай ауданы,
«Кемертоған ауылындағы жайлы мектеп»
КММ-нің бастауыш сынып мұғалімі

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудың теориялық негіздері мен практикалық маңызы қарастырылады. Автор функционалдық сауаттылықты оқушының білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілеті ретінде сипаттай отырып, оның бастауыш мектептегі қалыптасу бағыттарына тоқталады. Мақалада тілдік, математикалық, ақпараттық-цифрлық, коммуникативтік және әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктерді дамыту жолдары талданған. Сонымен қатар функционалдық сауаттылықтың оқушы тұлғасының қалыптасуына, өмірлік бейімділігіне, сыни ойлау және шығармашылық қабілеттерінің артуына ықпал ететіндігі ғылыми тұрғыда негізделген. Зерттеу нәтижесінде бастауыш сыныптағы білім беру процесінде функционалдық сауаттылықты дамыту – заманауи қоғамға бейімделген құзыретті тұлға қалыптастырудың басты шарты екендігі айқындалды.

***Түйінді сөздер**: бастауыш сынып, функционалдық сауаттылық, құзыреттілік, сыни ойлау, цифрлық сауаттылық*

Қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде басты басымдықтардың бірі – оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. 2012 жылы қабылданған «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары» [ҚР Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы] бұл бағыттың мемлекеттік деңгейде өзектілігін айқындады. Әсіресе бастауыш мектеп буынында функционалдық сауаттылықтың негізін қалау – оқушының әрі қарайғы білім алу траекториясын анықтайтын маңызды міндет.

Ғылыми әдебиеттерде функционалдық сауаттылық – «жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, экономикалық және саяси қызметке

белсенді қатысуына қажетті білім, білік және дағдылар жиынтығы» ретінде сипатталады. Ол оқушының:

ақпаратты талдау және қолдану қабілеті;

өмірлік жағдаяттарды шешу біліктілігі;

сыни тұрғыда ойлау және шығармашылықпен әрекет ету дағдылары;

түрлі мәдени ортада нәтижелі қарым-қатынас жасау икемділігімен өлшенеді.

Бастауыш сынып оқушысы үшін бұл қасиеттердің қалыптасуы – оқу дағдыларының, қарым-қатынастың және әлеуметтік бейімделудің бастапқы негізі болып табылады.

Функционалдық сауаттылықты дамыту әдістемелік тұрғыдан кешенді тәсілді талап етеді. Бұл бағытта төмендегі аспектілер айрықша маңызға ие:

Тілдік сауаттылық

– Оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым әрекеттерін кіріктіре дамыту;

– Мәтінмен жұмыс арқылы негізгі ойды табу, ой қорытындысын жасау.

Математикалық сауаттылық

– Есептерді өмірлік жағдаяттармен байланыстыру;

– Сандық деректерді талдап, шешім қабылдау.

Ақпараттық-цифрлық сауаттылық

– Ақпаратты іздеу, сұрыптау, бағалау дағдыларын қалыптастыру;

– Қарапайым цифрлық ресурстарды (оқулық платформалар, интерактивті жаттығулар) пайдалану.

Коммуникативтік құзыреттілік

– Топтық жұмыс барысында пікір алмасу;

– Сұрақ қою, дәлелді жауап беру, диалогтік мәдениетті қалыптастыру.

Әлеуметтік және мәдени құзыреттілік

– Ұлттық құндылықтарға негізделген тапсырмалар арқылы оқушының рухани дүниесін байыту;

– Қоғамдық ортада жауапкершілікпен әрекет етуге баулу.

Функционалдық сауаттылықтың педагогикалық маңызы

Бастауыш мектеп оқушысының функционалдық сауаттылығын дамыту педагогикалық тұрғыдан бірнеше нәтиже береді:

Өмірлік бейімделу деңгейін арттырады. Оқушы алған білімін күнделікті өмірде қолдана алады.

Тұлғалық дамуға ықпал етеді. Сыни ойлау, шығармашылық қабілет және өз ойын еркін жеткізу дағдылары жетіледі.

Әлеуметтік белсенділікті қалыптастырады. Оқушы қоғамда өз орнын табуға және белсенді азамат болуға дайындалады.

Болашақтағы академиялық табыстылыққа негіз болады. Орта және жоғары буынға өту барысында оқушы білім алуда қиындықсыз бейімделеді.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – заманауи білім беру жүйесінің стратегиялық бағыты. Ол тек пәндік білім берумен шектелмей, оқушының өмірлік құзыреттіліктерін кешенді дамытуға бағытталуы қажет. Мұғалімнің басты міндеті – түрлі әдістемелік тәсілдер мен оқу-тәрбие құралдарын тиімді пайдалану арқылы оқушыларды функционалды сауатты тұлға ретінде қалыптастыру.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Үкіметі. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012–2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. – Астана, 2012.
2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2019.
3. Жанпейісова, М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы: «Білім», 2006.
4. Құдайбергенова, К. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерийі. // «Білім беру» журналы, №3, 2008. – 45–48-бб.
5. Әлібекова, Ж. Бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әдістері. // «Бастауыш мектеп» журналы, №5, 2021. – 22–26-бб.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ӘДЕБИЕТ ПӘНІН ОҚЫТУДА КӨРКЕМ МӘТІНДЕР АРҚЫЛЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕНІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мырзадилова Әсем Сәлікқызы,
Ақтөбе қадасы № 17 гимназияның
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Бүгінгі күннің талабы – рухани-адамгершілік құндылықтарды сақтау және ұрпаққа жеткізу. Қоғамның мәдениеті мен білім деңгейі олардың адамгершілік қасиеттерімен тығыз байланысты. Әсіресе жас ұрпақтың бойында ұлттық рухты, адамгершілікті қалыптастыруда әдебиет пәнінің алар орны ерекше. Қазақ әдебиеті ұлттың тарихы, мәдениеті мен рухани мұрасын көрсететін негізгі құралдардың бірі. Бұл пәннің көмегімен оқушылар әлемге көзқарасын қалыптастырып, өмірлік маңызды құндылықтарды меңгереді.

Рухани-адамгершілік тәрбие – адамның ішкі дүниесін, адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу арқылы жеке тұлғаны жан-жақты дамыту. Бұл тәрбие түрі оқушының бойында ізгілік, мейірімділік, әділдік, жауапкершілік сияқты қасиеттерді қалыптастырады. Әдебиет пәніндегі көркем мәтіндер – осы қасиеттерді оқушыға жеткізудің тиімді тәсілі.

Бұл мақалада көркем мәтіндерді пайдалану арқылы әдебиет сабағында рухани-адамгершілік тәрбиені қалыптастырудың мәні, әдістемелік ерекшеліктері мен заманауи педагогикалық тәжірибелері қарастырылады.

Әдебиет – адамның ішкі әлемін ашатын, оның сезімдері мен ойларын дамытатын ерекше құрал. Ол арқылы ұлттық сана, мәдениет, тарихи болмыс ұрпаққа беріледі. Рухани-адамгершілік тәрбие – бұл тек оқушыларға білім беру ғана емес, сонымен қатар олардың өмірлік ұстанымын қалыптастыру. Әдебиет пәні осы мақсатқа жетудің ең тиімді жолы.

Мысалы, Абай Құнанбаевтың шығармалары қазақ халқының рухани мұрасының қайнар көзі. Абайдың өлеңдері мен қара сөздері адамгершілік, парасаттылық, әділдік туралы терең ойлар айтады. Оқушылар Абайдың шығармаларын зерттей отырып, өздерінің өмірлік бағдарларын айқындайды, өз мінез-құлқын жетілдіреді.

Тағы бір мысал ретінде Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясын айтуға болады. Бұл шығарма қазақ қоғамының өткен кезеңіндегі рухани-адамгершілік мәселелерін аша отырып, ұлттық болмыс пен мәдениетті терең түсінуге мүмкіндік береді. Оқушылар бұл шығарманы талдай отырып, қоғамдағы әділетсіздік, адамдық ұят, батырлық сияқты ұғымдарды түсінеді.

Сонымен бірге, қазақтың халық ауыз әдебиеті – эпостар, жырлар, мақал-мәтелдер, ертегілер – оқушыларға ұлттық мәдениетті түсінуге, салт-дәстүрді бағалауға септігін тигізеді. Бұл шығармалар адамгершілікке, елжандылыққа, татулыққа тәрбиелейді.

Әдебиет сабағында көркем мәтіндердің тәрбиелік мәнін терең ашу – оқушылардың ойлау қабілетін дамыту мен олардың рухани дүниесін байытуға бағытталған маңызды іс-шара. Мұғалім тек мәтінді оқып беріп қана қоймай, оның ішкі мағынасын, этикалық және эстетикалық құндылықтарын талдауға ұмтылуы керек.

Көркем мәтін арқылы оқушыға өмірлік маңызды тақырыптар ұсынылады: адалдық пен шыншылдық, достық пен отбасылық құндылықтар, әділеттілік пен парасаттылық, отансүйгіштік пен батылдық. Мысалы, Әлихан Бөкейханның шығармаларын талдау барысында оқушылар ұлт намысы, азаматтық борыш мәселелерін ойлауға мәжбүр болады.

Оқушыларға адамгершілік идеалдарын түсіндіру барысында әрбір кейіпкердің әрекетін талдау маңызды. Олардың шешімдері мен мінез-құлқы қандай моральдық сұрақтарды қозғайтынын анықтап, оқушының өз көзқарасын қалыптастыруға жағдай жасау керек.

Әдебиетті оқытуда инновациялық әдістерді пайдалану оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға жол ашады. Мысалы, жобалық әдіс оқушыларды белгілі бір тақырып бойынша ізденуге, материал жинауға және өз ойын жүйелі түрде баяндауға үйретеді.

Проблемалық оқыту оқушыны өз бетінше ойлануға, шығармашылық ізденістерге баулиды. Мысалы, белгілі бір көркем мәтінге қатысты этикалық мәселені талқылау сабақта оқушылардың сыни ойлауын дамытуға септігін тигізеді.

Диалогтік оқыту тәсілі оқушылардың бір-бірімен пікір алмасуына мүмкіндік береді, бұл өзара түсіністік пен сыйластықты нығайтады. Сонымен қатар, рөлдік ойындар арқылы кейіпкерлердің мінез-құлқын тәжірибеде көре отырып, оқушылар адамгершілік ұғымдарын терең меңгереді.

Қазіргі заманғы технологияларды пайдалану сабақтың тиімділігін арттырады. Мультимедиялық презентациялар, аудио-видео материалдар көркем мәтіннің рухани мазмұнын терең сезінуге көмектеседі. Онлайн платформалар мен электронды оқулықтар арқылы оқушыларға қосымша ақпарат алуға мүмкіндік беріледі.

Ұлттық тәрбие – қазақ баласының бойына ұлттық құндылықтарды сіңіру. Бұл тұрғыда әдебиет сабақтары қазақтың салт-дәстүрлері, тарихы, халықтық дүниетанымы туралы түсінікті қалыптастыруға бағытталған. Халық ауыз әдебиеті – мақал-мәтелдер, өлеңдер, ертегілер арқылы патриоттық сезім ояту, елге деген сүйіспеншілікті арттыру маңызды.

Мысалы, «Қобыланды батыр» эпосы оқушыларға ерлік пен қаһармандықтың үлгісін көрсетеді. Сонымен бірге, қазақтың төл тарихындағы ұлы тұлғалар туралы шығармалар – Шоқан Уәлиханов, Абылай хан сияқты – жас ұрпақтың патриоттық тәрбиесіне ықпал етеді.

Отбасы тәрбиесімен сабақтастықта әдебиет сабағы рухани-адамгершілік тәрбиенің тиімді құралына айналады. Мұғалім ата-аналарды тәрбиелік жұмыстың бір бөлшегі ретінде тартып, бірлескен іс-шаралар ұйымдастыруға көңіл бөлуі керек.

Әдебиет пәнін терең меңгеру үшін сыныптан тыс әдеби кештер, көркем сөз сайыстары, театрландырылған қойылымдар маңызды. Мұндай шаралар оқушылардың өздігінен шығармашылықпен айналысуына, өз ойын еркін білдіруіне, адамгершілік қасиеттерін тәжірибеде көрсетуге мүмкіндік береді.

Мысалы, Абайдың шығармашылығына арналған әдеби кештерде оқушылар оның өлеңдерін мәнерлеп оқып, оның адамгершілік идеалдарын талдайды. Бұл шаралар оқушылардың рухани мәдениетін арттырады және әдебиет пәнінің тәрбиелік әлеуетін ұлғайтады.

Қорыта айтқанда, әдебиет пәні көркем мәтіндерді пайдалана отырып, рухани-адамгершілік тәрбиені қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Оқушылардың бойында адамгершілік қасиеттерді дамыту, ұлттық рухты ояту, эстетикалық талғамды қалыптастыру – бұл білім беру жүйесінің негізгі міндеттері.

Әдебиет сабағында мұғалімнің кәсіби шеберлігі, оқыту әдістерінің тиімділігі, инновациялық технологияларды пайдалану оқушылардың рухани дамуына үлкен үлес қосады. Сонымен бірге, көркем мәтіндердің тәрбиелік мазмұнын ашу, оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес шығармалар таңдау маңызды.

Ұлттық тәрбие мен отбасы тәрбиесін сабақтастыра отырып, сыныптан тыс іс-шаралар ұйымдастыру әдебиет пәнінің тәрбиелік күшін арттырады. Болашақта әдебиет сабағында рухани-адамгершілік тәрбиені жетілдіру мақсатында жаңа әдістемелік тәсілдер мен технологиялар енгізілуі тиіс. Бұл – қазақ қоғамының рухани болашағын қамтамасыз етудің кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Абай Құнанбаев. Қара сөздер мен өлеңдер. — Алматы: Қазақ әдебиеті, 2010.
2. Әуезов М. Абай жолы. — Алматы: Жазушы, 1987.
3. Байтұрсынұлы А. Тіл-әдебиет мәселелері. — Алматы: Қазақ университеті баспасы, 1991.
4. Жолдасбекова Қ. Қазақ әдебиеті сабағында рухани-адамгершілік тәрбиені ұйымдастыру. — Нұр-Сұлтан, 2018.
5. Мұқанов С. Қазақ әдебиеті және ұлттық тәрбие. — Алматы: Ғылым, 2005.
6. Сартқожаев Б. Рухани құндылықтар мен адамгершілік тәрбиесі. — Алматы: Білім, 2015.
7. Шаяхметова Г. Әдебиет пәнінде адамгершілік тәрбие әдістемесі. — Алматы, 2019.

РОЛЬ ЭМОЦИЙ И МОТИВАЦИИ В ОБУЧЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Наукенова Асель Салимкереевна,
учитель начальных классов
КГУ «Средняя школа №35
имени Халела Досмухамедулы»
город Актобе

Обучение в начальной школе — это важный этап в жизни ребёнка, в котором закладываются не только знания и навыки, но и формируется личность. В этот период особую роль играют эмоции и мотивация, которые влияют на то, как ребёнок воспринимает учебный материал, насколько активно вовлечён в образовательный процесс и как устойчив его интерес к учёбе. Психологические исследования подтверждают, что эмоциональное состояние и мотивация тесно связаны с когнитивными процессами. Позитивные эмоции способствуют лучшему запоминанию и усвоению информации, стимулируют творческое мышление и желание учиться. В то же время негативные эмоции могут стать серьёзным препятствием, вызывая стресс, снижение концентрации и отказ от выполнения заданий. Мотивация же служит внутренним двигателем учебной деятельности, побуждая ребёнка стремиться к новым знаниям и достижениям.

Цель данной статьи — раскрыть особенности эмоционального и мотивационного развития младших школьников, показать влияние этих факторов на процесс обучения, а также предложить педагогам практические рекомендации для создания благоприятной учебной среды и формирования устойчивой мотивации у детей.

Эмоциональное развитие в младшем школьном возрасте является фундаментом для успешного обучения. Дети в возрасте от шести до десяти лет постепенно учатся осознавать и контролировать свои чувства, проявлять эмпатию и выстраивать социальные отношения с окружающими. Эмоции у младших школьников отличаются высокой подвижностью, они быстро меняются в зависимости от ситуации и внешних обстоятельств. Важной особенностью эмоциональной сферы этого возраста является сильная зависимость от поддержки и одобрения со стороны взрослых — учителей и родителей. Положительные эмоции, такие как радость, интерес и удовлетворение, активизируют познавательные процессы, улучшая память и внимание. Наоборот, негативные чувства, включая страх, тревогу и обиду, способны

снизить учебную активность и вызвать нежелание работать.

Мотивация — это внутренний побудитель к обучению, который возникает из желания ребёнка освоить новый материал, достичь успеха и получить признание. У младших школьников мотивация ещё часто носит внешний характер, она связана с желанием получить похвалу, избежать наказания или выиграть приз. Однако в начальной школе постепенно формируется внутренняя мотивация, когда ребёнок начинает испытывать интерес к предмету, получать удовольствие от процесса и ощущать значимость своих усилий. Помимо внутренней и внешней мотивации существует также социальная мотивация, проявляющаяся в стремлении быть принятым в коллективе и соответствовать ожиданиям взрослых.

Позитивные эмоции оказывают огромное влияние на учебную деятельность. Когда ребёнок испытывает радость от успешного выполнения задания или интерес к новому материалу, он становится более внимательным, сосредоточенным и инициативным. Учителю важно создавать на уроках такие условия, чтобы дети испытывали положительные эмоции. Для этого рекомендуется использовать игровые технологии, коллективные творческие задания и постоянное поощрение достижений. Доброжелательная атмосфера в классе, где ребёнок чувствует себя уверенно и безопасно, способствует формированию устойчивого интереса к учебе и развитию самостоятельности.

Однако не всегда эмоции бывают положительными. Страх неудачи, тревога перед контрольной работой, обида из-за замечания — всё это негативно влияет на мотивацию и успеваемость. Стрессовые ситуации снижают концентрацию, ухудшают память и вызывают у ребёнка желание избежать учебных задач. Учителю важно уметь распознавать проявления негативных эмоций и помогать детям справляться с ними. Для этого рекомендуется использовать поддерживающую речь, избегать излишней критики, объяснять ошибки как естественную часть обучения и создавать условия для свободного выражения чувств.

Для формирования и поддержания мотивации у младших школьников необходимо применять разнообразные методики. В первую очередь, это постановка достижимых и понятных целей, которые соответствуют возрастным возможностям детей. Индивидуальный подход, учитывающий интересы, способности и уровень подготовки каждого ученика, помогает сделать процесс обучения более привлекательным. Игровые технологии, проблемные задания и возможность самостоятельного выбора форм работы стимулируют активность и любознательность. Очень важно вовлекать детей в обсуждение целей урока и объяснять значимость изучаемого материала для их жизни.

Роль учителя в формировании мотивации трудно переоценить. Его поддержка, внимательное отношение и умение вдохновлять детей создают прочный фундамент для положительного отношения к учебе. Но и родители играют ключевую роль, создавая дома благоприятную атмосферу для учёбы, помогая ребёнку планировать учебное время и поощряя его за достижения. Совместные усилия учителя и родителей способствуют формированию у ребёнка устойчивой внутренней мотивации и положительного отношения к образованию.

Создание эмоционально благоприятной среды на уроках — одна из основных задач педагога. Начинать урок стоит с доброжелательного настроя, приветствия и лёгкой игровой разминки, которые настраивают детей на позитив. Важно использовать разнообразные формы работы, комбинируя групповые, парные и индивидуальные задания, что помогает удерживать внимание и интерес детей. Учитель должен внимательно следить за эмоциональным состоянием учащихся и своевременно поддерживать тех, кто испытывает трудности или дискомфорт. Регулярные мини-паузы на уроках

позволяют снизить напряжение и помогают детям лучше справляться с нагрузкой.

Для повышения мотивации полезно применять систему поощрений, которая может включать не только материальные призы, но и словесное одобрение, выставление похвальных грамот и т. п. Разрешая детям выбирать варианты выполнения заданий, педагог даёт им возможность проявлять самостоятельность и развивает ответственность. Обсуждение значимости учебных целей с детьми помогает им осознать важность знаний и развивает внутреннюю мотивацию. Также в коллективе можно использовать элементы здоровой соревновательности, при этом подчёркивая взаимную поддержку и уважение.

Работа с негативными эмоциями и мотивационными барьерами требует от учителя терпения и профессионализма. Развитие эмоциональной грамотности у детей, умение выражать и контролировать свои чувства, способствует снижению тревожности и улучшению учебной активности. Педагог может проводить беседы, направленные на формирование позитивного отношения к ошибкам, рассматривая их как часть пути к успеху. Также полезными являются релаксационные техники и дыхательные упражнения, помогающие справляться со стрессом. В случае выраженной тревожности и эмоциональных проблем целесообразно привлекать школьного психолога.

Эмоции и мотивация являются ключевыми факторами успешного обучения младших школьников. Позитивные эмоциональные состояния и высокий уровень мотивации способствуют эффективному усвоению знаний, развитию творческих способностей и формированию устойчивого интереса к учебному процессу. Негативные эмоции и недостаток мотивации, напротив, препятствуют обучению, вызывая стресс и снижение активности. Для создания благоприятной образовательной среды учителю необходимо учитывать психологические особенности младших школьников, поддерживать эмоциональный комфорт на уроках и применять разнообразные методы формирования мотивации. Взаимодействие с родителями и комплексная поддержка ребёнка в эмоциональном и мотивационном плане обеспечивают прочную основу для успешного обучения и гармоничного развития личности.

Понимание и активное использование роли эмоций и мотивации в образовательной практике позволяет сделать обучение в начальной школе не только продуктивным, но и радостным, что в конечном итоге создаёт прочный фундамент для дальнейшего роста и развития ребёнка как полноценной и счастливой личности.

Использованная литература

1. Аксенова, Е. В. Психология эмоций и мотивации в обучении. — М.: Просвещение, 2018.
2. Барышникова, И. В. Формирование мотивации учебной деятельности у младших школьников. — Алматы: Казахский национальный университет, 2020.
3. Волкова, Т. Н. Психология развития младшего школьника. — СПб.: Питер, 2017.
4. Джандосова, Г. Т. Психолого-педагогические основы мотивации младших школьников в условиях казахстанской школы. — Алматы: Логос, 2019.
5. Капитанова, С. М. Эмоциональная сфера ребёнка и её влияние на учебную деятельность. — Нур-Султан: Казахстанское издательство, 2021.
6. Мухамеджанова, Г. К. Роль эмоциональной поддержки в развитии учебной мотивации у младших школьников. — Алматы: КазНПУ, 2022.
7. Сулейменова, А. Б. Психология развития ребёнка в начальной школе. — Алматы: Университет Казыбек би, 2018.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ КОММУНИКАТИВТІК ӘДІСТІҢ ТИІМДІЛІГІ

Наурзалина Асел Талгатовна,
Ақтөбе қаласы №17 гимназияның
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Қазақ тілін оқыту – еліміздің ұлттық білім беру жүйесінің маңызды бөлігі және тіл мәдениетін дамытуда негізгі бағыттардың бірі. Бүгінгі таңда тіл үйретудің әдістемесі үздіксіз жетіліп, оқытудың тиімді тәсілдері ізделуде. Соның бірі – коммуникативтік әдіс, ол тіл үйренушінің тілдік дағдыларын тек теориялық деңгейде қалыптастырумен шектелмей, тілді нақты қарым-қатынас барысында қолдану қабілетін арттыруға бағытталған. Бұл әдістің қазақ тілін оқытудағы рөлі мен тиімділігі туралы мәселені жан-жақты қарастыру қазіргі заманғы тіл білімінің талаптарына сай келеді.

Мақалада коммуникативтік әдістің теориялық негіздері, қазақ тілін оқытудағы қолданылуы, оның артықшылықтары мен кездесетін қиындықтары жан-жақты талданады.

Коммуникативтік әдіс XX ғасырдың екінші жартысында тіл оқытудың жаңа парадигмасы ретінде дүниеге келді. Бұл әдістің басты мақсаты – оқушыға тілді қарым-қатынас құралы ретінде меңгерту. Яғни, тіл үйренуші тек сөздерді, грамматикалық құрылымдарды жаттап қана қоймай, оларды нақты өмірлік жағдайларда тиімді пайдалана білуі тиіс. Мұндай әдіс тіл үйренудің практикалық мәнін айқындайды.

Дәстүрлі грамматикалық-мәтіндік әдістен айырмашылығы – коммуникативтік әдіс тілдік формалардың ғана емес, олардың мағыналық және функционалдық ерекшеліктерін де үйретуге мән береді. Бұл тіл үйренушінің лингвистикалық және әлеуметтік дағдыларын бірге дамытуды көздейді. Яғни, тілдің коммуникативтік функциясын ескере отырып, оқушыны шынайы қарым-қатынасқа дайындайды. Мұндай тәсілдің негізінде тіл үйренудің интегративті жүйесі жатыр, ол тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу дағдыларын бір мезгілде қалыптастырады.

Қазақ тілін оқытуда коммуникативтік әдістің ерекшелігі мен маңыздылығын түсіну үшін алдымен қазақ тілінің табиғатын және оны оқытудағы ұлттық ерекшеліктерді ескеру қажет. Қазақ тілі – бай тарихы мен мәдениеті бар тіл, ол тек тілдік код қана емес, ұлттық сана-сезімнің, рухани құндылықтардың көрінісі болып табылады.

Сондықтан қазақ тілін оқытуда тілді әлеуметтік құндылық ретінде қарастырып, оны меңгеруде мәдени-тарихи контексті міндетті түрде ескеру қажет. Коммуникативтік әдіс осы талаптарға толық жауап береді, себебі ол тілді қарым-қатынас құралы ретінде ұғынуға мүмкіндік береді. Оқушылар қазақ тілін нақты өмірдегі тұрмыстық, қоғамдық және мәдени жағдайларда қолдану арқылы тілдік білімдерін шыңдайды. Бұл әдіс оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жол ашады.

Коммуникативтік әдісті қазақ тілін оқытуда қолданудың негізгі тәсілдері – диалогтар, рөлдік ойындар, топтық жұмыстар, тыңдау жаттығулары мен жазбаша тапсырмалар. Диалогтар арқылы оқушылар шынайы қарым-қатынас жағдайында тілдік амалдарды қолдануды үйренеді. Мысалы, мектепте сабақ барысында дүкенде сатып алу-сату, дәрігерге қаралу, саяхаттау сияқты күнделікті өмірлік жағдайларды модельдеу кеңінен пайдаланылады. Бұл оқушыларға тілдік қорын дамытуға және сөйлеу дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Рөлдік ойындар да оқушылардың сөйлеу шеберлігін арттырудың тиімді құралы болып табылады. Мұндай ойындарда оқушылар әртүрлі рөлдерді сомдап,

шынайы әңгімелесу мәдениетін меңгереді. Топтық жұмыстар тілдік әрі әлеуметтік дағдыларды дамытуға бағытталған, өйткені оларда оқушылар бірігіп жұмыс істеп, бір-бірімен тілдесу арқылы қарым-қатынасқа түседі. Тыңдау жаттығулары қазақ тіліндегі аудио материалдар мен дыбыстық жазбалар арқылы оқушылардың тыңдау қабілетін дамытады, сөйлеу мәнерін және дауыстың ырғағын түсінуге көмектеседі. Жазбаша тапсырмалар оқушылардың жазу дағдыларын жетілдіруге, ойларын жүйелі баяндауға үйретеді.

Коммуникативтік әдісті қолдану оқушылардың тілге деген сенімділігін арттырып, олардың сөйлеу белсенділігін жақсартады. Бұл әдіс емтихан нәтижелерінде де оң көрініс тауып, оқушылардың тілді қолданудағы қорқынышын азайтады. Сонымен бірге, мұғалімдердің тіл үйретуге деген құлшынысы мен әдістемелік шеберлігі де артады. Мұндай тәсілдер коммуникативтік әдістің қазақ тілін оқытуда қаншалықты маңызды екенін дәлелдейді. Алайда коммуникативтік әдісті қолдану барысында белгілі бір қиындықтар да туындайды.

Бірінші қиындық – оқушылардың тілдік деңгейлерінің әртүрлі болуы. Бұл әртүрлілікті ескерусіз бір деңгейлі материалды бір топқа беру оқушылардың бір бөлігі үшін қиын немесе жеңіл болуы мүмкін. Мұндай жағдайда оқушыларды деңгейлік топтарға бөлу және тапсырмаларды жекелеп сәйкестендіру қажет.

Екінші мәселе – мұғалімдердің коммуникативтік әдісті меңгеруі мен қолданудағы тәжірибесінің жеткіліксіздігі. Көптеген мұғалімдер дәстүрлі грамматикалық әдістерге үйреніп қалған, сондықтан коммуникативтік әдіске көшуге қиындық көре алады. Мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру мақсатында арнайы семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру маңызды.

Үшінші қиындық – оқу құралдарының және техникалық ресурстардың жеткіліксіздігі. Коммуникативтік әдісті толыққанды қолдану үшін аудио, видео материалдар, түрлі ойындар мен тапсырмалар қажет. Олар мектептерде әрқашан қолжетімді бола бермейді. Осыған байланысты білім беру мекемелерінің материалдық-техникалық базасын нығайту қажеттілігі туындайды.

Қазақ тілін оқытуда коммуникативтік әдістің тиімділігін арттыру үшін оқу бағдарламаларын жаңарту, мұғалімдерді үздіксіз кәсіби дамыту, оқу құралдарын заманауи талаптарға сай қайта қарау қажет. Сонымен қатар, оқушылардың тіл үйренуге деген мотивациясын арттыру үшін сабақтарды қызықты әрі көрнекі өткізу, оларға шығармашылық тапсырмалар беру, тілдік ортаны кеңейту маңызды. Мұғалімдер тіл үйренушілердің жеке ерекшеліктерін ескеріп, әр оқушының қабілетін дамытатын дара тәсілдерді қолдануы тиіс.

Қорытындылай келе, қазақ тілін оқытуда коммуникативтік әдіс – оқушылардың тілдік дағдыларын жан-жақты дамытудың, оларды тілде еркін қарым-қатынас жасауға дайындаудың ең тиімді тәсілдерінің бірі. Бұл әдіс тіл үйренушілердің сөйлеу мәдениеті мен тілге деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Коммуникативтік әдісті жүйелі түрде қолдану арқылы қазақ тілін оқытудың сапасын арттыруға, тілдің қоғамдық мәртебесін көтеруге, ұлттық мәдениеттің сақталуы мен дамуына ықпал етуге болады. Әрине, бұл әдістің толық тиімді болуы үшін мұғалімдердің кәсіби деңгейін арттыру, оқыту құралдарын жетілдіру және оқушылардың тіл үйренуге ынтасын қолдау маңызды.

Болашақта қазақ тілін оқытудың сапасын арттыруға бағытталған зерттеулер мен тәжірибелер көбейе түсіп, коммуникативтік әдіс жаңа әдістемелік тәсілдермен толықтырылып, әртүрлі деңгейлерде тиімді қолданылатын болады деп сенеміз. Қазақ тілін үйренудің мақсаты – оны меңгерген азаматтардың өз ойын

еркін және сенімді түрде жеткізе алуы, ұлттық тілдің күнделікті өмірде қарқынды қолданылуы және мәдени мұраны сақтап, дамытуы. Осы тұрғыдан алғанда коммуникативтік әдіс қазақ тілін оқытудың басты құралдарының біріне айналады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ахметова, Г. С. Қазақ тілін оқытуда коммуникативтік әдістің маңызы. — Алматы, 2018.

2. Баймұратова, Д. Ж. Қазақ тілін үйретудің заманауи әдістері. — Нұр-Сұлтан, 2020.

3. Гумилев, Л. Н. Тіл білімінің негіздері. — Алматы, 2017.

4. Ерғалиева, А. М. Коммуникативтік тіл оқыту әдістері және қазақ тілі. — Шымкент, 2019.

5. Жұмаділова, Р. Қ. Қазақ тілі мен әдебиетін оқыту әдістемесі. — Алматы, 2021.

6. Леккер, Д. Коммуникативтік тіл оқыту теориясы. — Москва, 2015.

7. Сүлейменова, М. Қ. Қазақ тілін оқытудағы инновациялық әдістер. — Нұр-Сұлтан, 2022.

8. Халлидей, М. Коммуникативтік лингвистика негіздері. — Санкт-Петербург, 2014.

МУЗЫКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ЗЕЙІНДІ ДАМЫТУ

Наурызбаева Кенжегул Нурлыбайевна,
Алға мектеп-гимназиясының
музыка пәні мұғалімі

Зейін — адамның маңызды психикалық қасиеттерінің бірі болып табылады. Ол адамның қоршаған ортадан ақпарат қабылдап, оны ұғыну, өңдеу және қажетті жағдайда қайта қолдану қабілетін қамтамасыз етеді. Қазіргі заманғы білім беру мен тәрбие жүйесінде зейінді дамытуға ерекше мән беріледі, себебі бұл қасиет оқудың тиімділігін арттыруда, шығармашылық қабілеттерді дамытқанда және тұлғаның жалпы дамуында шешуші рөл атқарады.

Музыка мен ойындар — адамның эмоциясын, ойлау қабілетін және зейінін дамытуға ықпал ететін бірегей құралдар. Музыкалық ойындар балалар мен ересектердің психикалық дамуына жағымды әсер етеді, олардың шығармашылық және когнитивтік қабілеттерін жетілдіреді. Музыкалық ойындар арқылы адамның зейінін дамыту — педагогика мен психологияда кеңінен қолданылатын тиімді әдістердің бірі.

Осы мақалада музыкалық ойындардың зейінді дамытудағы рөлін, олардың педагогикалық маңызын, қолдану әдістері мен тәжірибесін қарастырып, музыкалық ойындардың артықшылықтары мен оларды тиімді пайдалану жолдарын талдауға тырысамыз.

Зейін — бұл адамның белгілі бір нысанға немесе құбылысқа бағытталған, жүйелі және тұрақты психикалық процесі. Ол ақпаратты қабылдау, оны ұғыну және қажетті түрде қолдану үшін қажет. Зейін адамға қоршаған ортаны жақсырақ тануға, маңызды ақпаратты ажыратуға және назарын бағыттауға көмектеседі.

Психологияда зейіннің бірнеше түрі бар: сыртқы және ішкі зейін, тұрақты және тұрақсыз зейін, ерікті және еріксіз зейін. Зейіннің дамуы адамның оқу, жұмыс істеу және күнделікті өмірдегі табысты болуы үшін өте маңызды.

Тұрақты зейін белгілі бір уақыт аралығында белгілі бір нысанға назар аудару қабілеті болып табылады. Мысалы, мұғалімнің дәрісін тыңдау кезінде. Тармақталған зейін — бір уақытта бірнеше тапсырманы орындау кезінде назарды бөлу. Қозғалмалы зейін — назарды бір нысаннан екіншісіне жылдам ауыстыру қабілеті. Еріксіз және ерікті зейін — еріксіз зейін сыртқы ынталандыруларға автоматты түрде

реакция жасау болса, ерікті зейін адам саналы түрде назарды белгілі бір нысанға аударуды білдіреді.

Зейін оқушының материалды меңгеруіне, ақпаратты есте сақтауына, тапсырмаларды орындау тиімділігіне тікелей әсер етеді. Сондай-ақ, зейін адамның өмір сүру сапасын арттырады, өйткені ол ақпаратты дұрыс қабылдау мен қажетті шешім қабылдауға ықпал етеді.

Музыка адамның эмоциясын қозғап, көңіл күйін жақсартады, психологиялық күйзелісті азайтады. Ойын — адамның шығармашылық қабілетін, коммуникативтік дағдыларын және психологиялық тұрақтылығын дамытуға мүмкіндік береді. Осы екі құралдың үйлесімі — музыкалық ойындар — адамның интеллектуалды және эмоционалды дамуына ықпал етеді.

Музыкалық ойындар әртүрлі түрге бөлінеді. Ритмдік ойындар ырғақты ұстау мен қайталау арқылы зейінді дамытуға арналған. Ән айтуға арналған ойындар дыбыстарды, сөздерді есте сақтау қабілетін арттырады. Қозғалысқа негізделген музыкалық ойындар музыка ырғағына сәйкес дене қозғалысын үйлестіру арқылы моторика мен зейінді дамытады. Қабылдауды және реакцияны дамытуға арналған ойындар музыкалық сигналдарға жылдам жауап беру керек.

Балаларда музыкалық ойындар зейінді, есте сақтау қабілетін, шығармашылықты дамытады. Бұл ойындар оқуға деген қызығушылықты арттырады және мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балалардың психикалық дамуына ықпал етеді. Ересектерде музыкалық ойындар зейіннің қалыпты жұмысын сақтап қалуға және арттыруға көмектеседі, стрессті азайтады және когнитивтік қызметті жақсартады.

Зейінді дамытуға арналған музыкалық ойындар мысалдары ретінде «Қайырма» ойынын айтуға болады. Бұл ойында музыкаға сәйкес белгілі бір қозғалысты қайталау арқылы зейін мен реакция дамиды. «Музыкалық есту» ойынында әртүрлі дыбыстарды тыңдап, қай дыбыс қайталанатынын анықтау қажет. «Ритмді сақта» ойыны қарсыластарыңның ырғмын дәл қайталау арқылы көңіл аудару мен концентрацияны арттырады.

Педагогтар сабақта музыкалық ойындарды қолдану арқылы оқушылардың зейінін арттыруға мүмкіндік алады. Мысалы, сабақтың басында немесе соңында музыкалық ойындар арқылы көңіл-күйді көтеру, зейінді сабаққа аудару немесе қимылды үйлестіру жаттығулары жүргізу тиімді.

Психологиялық зерттеулер көрсеткендей, музыкалық ойындармен жүйелі түрде айналысатын балалар мен ересектерде зейіннің тұрақтылығы, ақпаратты қабылдау жылдамдығы және есте сақтау қабілеті айтарлықтай жақсарады. Сонымен қатар, музыкалық ойындар эмоционалды күйді тұрақтандыруға және психикалық шаршауды азайтуға ықпал етеді.

Музыкалық ойындар — бұл дәстүрлі сабақ әдістерінен тыс, оқушылар мен қатысушылардың назарын аудару мен ұстап тұрудың тиімді тәсілі. Олар арқылы оқыту үдерісі қызықты әрі есте қаларлық болады.

Музыка мен ойынның үйлесімі адамның эмоционалды жағдайын жақсартып, күйзелісті төмендетеді. Бұл жағдай зейіннің жоғары деңгейде жұмыс істеуіне жағдай жасайды.

Музыкалық ойындар зейін мен шығармашылық қабілетті үйлестіру мүмкіндігін береді. Бұл ойындарда адамның ойлау мен қабылдау процестері бір уақытта дамиды.

Музыкалық ойындар арқылы зейінді дамыту — педагогика мен психология саласындағы тиімді әдістердің бірі. Зейін адамның ақпаратты қабылдауы мен оны өңдеу қабілетінің негізі болып табылады, сондықтан оны дамытуға ерекше көңіл бөлінуі қажет.

Музыкалық ойындар зейінді дамытып қана қоймай, адамның эмоциялық және

шығармашылық қабілеттерін арттырады, оның психологиялық жағдайын жақсартады. Педагогикалық тәжірибелер мен ғылыми зерттеулер музыкалық ойындардың балалар мен ересектердің зейінін нығайтуда тиімді екендігін дәлелдейді.

Алдағы уақытта музыкалық ойындарды кеңінен қолдану, олардың жаңа түрлерін жасап шығару және ғылыми зерттеулерді тереңдету қажет. Бұл білім беру мен тәрбиелеу үдерісін сапалы түрде жетілдіруге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбенбаев, С. (2004). Тәрбие теориясы мен әдістемесі. Алматы: Дарын.

2. Ахметов, Ж. (2002). Бала тәрбиесіндегі халықтық ойындар. Алматы: Ана тілі.

3. Бабаев, С.Б., Мақсатова, Г.А., Сайлауова, Г.Ж. (2010). Жас ерекшелік педагогикасы. Алматы: Дарын.

4. Выготский, Л.С. (1983). Воображение и творчество в детском возрасте. Москва: Педагогика.

5. Жұмабаева, Г.К. (2018). Музыкалық ойын арқылы балалардың зейінін дамыту. Бастауыш мектеп, №4.

ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ ӘДЕБИ ШЫҒАРМАЛАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ ТӘСІЛДЕРІ

Нурмагамбетова Назымгуль Муратовна,
Ақтөбе облысы Алға ауданы,
Алға мектеп-гимназиясының
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

XXI ғасыр – ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы мен цифрлық трансформация кезеңі. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде жаңа технологияларды енгізу арқылы оқыту үдерісін жетілдіру, оқушылардың қызығушылығын арттыру және сапалы білім беру мәселелері басты назарда тұр. Әсіресе, әдеби шығармаларды оқытуда инновациялық әдістер мен технологиялардың рөлі күн санап артып келеді.

Әдебиет – адамның рухани әлемін байытуға, ұлттық мәдениетті насихаттауға, ой-өрісін кеңейтуге мүмкіндік беретін маңызды пәндердің бірі. Дәстүрлі әдістермен әдеби шығармаларды оқыту кейде оқушылардың қызығушылығын толығымен оятпай, олардың шығармашылық қабілеттерін дамыта алмай жатады. Сондықтан қазіргі кезеңде жаңа технологияларды пайдалану арқылы әдебиетті оқытудың тиімді тәсілдерін зерттеу аса өзекті.

Бұл мақалада жаңа технологиялардың әдеби шығармаларды оқытудағы рөлі мен олардың тиімді тәсілдері қарастырылады. Сондай-ақ, жаңа технологияларды қолданудың артықшылықтары мен қиындықтары талданып, Қазақстан мен әлемдегі тәжірибелерге шолу жасалады. Мақаланың мақсаты – жаңа технологияларды пайдалану арқылы әдеби шығармаларды оқытудың инновациялық әдістерін анықтап, олардың тиімділігін көрсету.

Жарайды, негізгі бөлімді толық әрі терең жазып беремін. Мақаланың көлемін ескере отырып, негізгі бөлімді бірнеше ішкі бөлімге бөліп, әрқайсысын толық қарастырамын.

XXI ғасырда білім беру саласы да қарқынды өзгерістерге ұшырады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) дамуы білім беру үдерісін жетілдіруде, оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыруда, оқу материалдарын түсінуді жеңілдетуде жаңа мүмкіндіктер ашты. АКТ арқылы

мұғалімдер ақпаратты беру әдістерін жаңартып, оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз ете алады.

Білім беру жүйесінде технологияларды пайдалану оқу процесінің тиімділігін арттыруға, оқу материалдарын визуализациялауға, интерактивті әдістерді қолдануға мүмкіндік береді. Әсіресе, әдебиет пәні сияқты шығармашылық пен түсінікке негізделген пәндерде технологиялардың рөлі ерекше.

АКТ-ны білім беру саласында пайдалану келесі бағыттарда жүзеге асады:

- Оқу материалдарын электронды форматта ұсыну (электронды оқулықтар, аудиокітаптар);
- Оқу үдерісін интерактивті ету (виртуалды сыныптар, онлайн тесттер);
- Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту (блогтар, форумдар, жобалық жұмыстар);
- Оқу нәтижелерін бақылау және бағалау.

Бұл тәсілдер білім беру процесін тиімді етіп қана қоймай, оқушылардың заманауи технологияларды пайдалану дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиет пәнін оқытуда жаңа технологияларды пайдалану қазіргі кезде кеңінен таралуда. Бұл тәсілдер оқушылардың шығармаларды түсінуін жеңілдетіп, олардың қызығушылығын арттыруға бағытталған.

Электронды оқулықтар мәтінді, суреттерді, аудио және видео материалдарды біріктіре отырып, оқушыларға шығарманы жан-жақты қабылдауға мүмкіндік береді. Мысалы, белгілі бір поэманың аудио нұсқасын тыңдау, автор туралы видео қарау оқушылардың мәтінге деген түсінігін тереңдетеді.

Интерактивті тақталар арқылы мұғалім мәтінді визуалды түрде көрсете алады, сонымен қатар интерактивті тапсырмалар мен ойындарды қолдана алады. Виртуалды сыныптарда оқушылар түрлі әдеби шығармалар бойынша талқылауларға қатыса алады, бұл шығармашылық ойлау мен сын тұрғысынан қарау қабілетін дамытады.

Оқушылар онлайн платформаларда әдеби шығармаларға арналған сұрақтар қою, пікір алмасу, эссе жазу арқылы білімдерін тереңдетеді. Әдеби форумдарда оқушылар шығармаларды талқылап, бір-бірінің көзқарастарын тыңдай отырып, өз ойларын жетілдіреді.

Мобильді қосымшалар мен аудиокітаптар

Қазіргі уақытта әдеби шығармаларды оқу мен тыңдау үшін түрлі мобильді қосымшалар бар. Бұл қосымшалар оқушыларға кез келген уақытта және жерде әдебиетпен танысуға мүмкіндік береді. Аудиокітаптар әсіресе визуалды қиындықтары бар оқушыларға пайдалы.

Жаңа технологияларды қолданудың артықшылықтары мен қиындықтары

Артықшылықтары

- Оқытудың қызықты әрі тартымды болуы.
- Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыру.
- Оқу материалдарын жан-жақты қабылдау.
- Топтық және жеке жұмыстарды тиімді ұйымдастыру.
- Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты жақсарту.

Қиындықтары

- Техникалық мәселелер (интернеттің болмауы, құрылғылардың жетіспеушілігі).
- Мұғалімдердің жаңа технологияларды пайдалану дағдысының төмендігі.
- Кейде технологияға тым көп сүйену әдебиеттің рухани мәнін толық жеткізе алмауы.
- Бағдарламалық жасақтаманың сапасы мен мазмұны әрқилы болуы.

Жаңа технологияларды оқытуда интеграциялау тәжірибесі және мысалдар

Қазақстанда да, әлемде де әдеби шығармаларды оқытуда жаңа

технологияларды қолдану кеңінен таралуда. Мысалы, «Bilimland» платформасы қазақ әдебиетін оқытуға арналған көптеген мультимедиялық ресурстар ұсынады. Оқушылар электронды оқулықтар, видеолекциялар арқылы шығармаларды түсінуде қолдау алады.

Шетелдік тәжірибеде, мысалы, АҚШ пен Еуропада әдебиет пәнінде виртуалды сыныптар мен онлайн талқылаулар, әдеби блогтар кеңінен қолданылады. Бұл әдістер оқушылардың шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытуда үлкен септігін тигізеді.

Елімізде білім беру жүйесінде жаңа технологияларды енгізу мемлекеттік саясаттың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Мысалы, «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы аясында мектептерге заманауи құралдар мен ресурстар жеткізіліп, мұғалімдердің біліктілігін арттыру жұмыстары ұйымдастырылуда. Бұл өз кезегінде әдеби шығармаларды оқытуда да жаңа әдістерді қолдануға мүмкіндік береді.

Мысалы, қазақ әдебиетін оқытуда интерактивті платформалар арқылы танымдық видеолар, авторлар туралы деректі фильмдер, виртуалды экскурсиялар ұйымдастыру арқылы оқушылардың білімді терең меңгеруі қамтамасыз етіледі. Сонымен қатар, кейбір мектептерде шығармаларды талдау мен интерпретация жасау үшін онлайн-дискуссиялар, пікірсайыстар ұйымдастырылады.

Шетелдік тәжірибе де маңызды. АҚШ-тың кейбір мектептерінде әдеби шығармаларды оқытуда Google Classroom, Edmodo сияқты онлайн платформалар кеңінен қолданылады. Бұл платформалар оқушыларға әдеби шығармалар бойынша тапсырмалар орындауға, өз пікірлерін ортаға салуға, топтық жобаларға қатысуға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, Еуропада виртуалды шындық (VR) және кеңейтілген шындық (AR) технологияларын пайдаланып, оқушыларды шығарманың көркем әлеміне «енгізу» тәжірибелері бар. Мысалы, Виктор Гюгоның «Соңғы күні» немесе Шекспирдің пьесаларын VR арқылы тамашалау оқушылардың шығарманы терең түсінуіне септігін тигізеді.

Жаңа технологияларды пайдалану арқылы әдеби шығармаларды оқыту – қазіргі заман талабына сай, білім беру үдерісін жаңғыртуға бағытталған тиімді әдістердің бірі. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар білім беру саласында көптеген мүмкіндіктер аша отырып, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, қызығушылығын арттыруға, білімді терең әрі жан-жақты меңгеруге ықпал етеді.

Әдебиет пәнінде жаңа технологияларды қолдану оқушыларға мәтінді визуалды, аудио және интерактивті форматта қабылдауға мүмкіндік береді, бұл олардың әдеби шығармаларды түсінуін жеңілдетеді. Сонымен қатар, технологиялар мұғалімдердің жұмысын жеңілдетіп, оқыту процесін жандандырады.

Дегенмен, жаңа технологияларды енгізуде техникалық және әдістемелік қиындықтар бар екенін де ескеру қажет. Мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру, инфрақұрылымды жақсарту және технологияны әдістемелік тұрғыдан тиімді қолдану маңызды.

Қазақстанда және әлемде жаңа технологияларды әдеби шығармаларды оқытуға интеграциялау тәжірибелері бар және олар тиімділігін дәлелдеген. Сондықтан білім беру саласында инновациялық әдістерді одан әрі дамыту, тарату және жетілдіру қажет.

Осылайша, әдебиетті оқытудың жаңа технологиялық тәсілдері оқушылардың білім деңгейін көтеріп, олардың мәдени-рухани дамуына үлкен үлес қосатыны сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Абдуллина, Г. Ә. (2020). Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың білім беру үдерісіндегі рөлі. Алматы: Білім баспасы.

2. Әбдіқадырова, М. Б. (2019). Әдебиет пәнін оқытуда инновациялық әдістер. Нұр-Сұлтан: Ғылым орталығы.

3. Бектемірова, Ж. С. (2021). Жаңа технологияларды білім беру саласында қолдану ерекшеліктері. Қарағанды: Университет баспасы.

4. Ерланова, А. Т., & Жұмабаев, Н. К. (2018). Цифрлық технологиялар және олардың білім беру үдерісіндегі тиімділігі. Білім әлемі, 3(2), 45-53.

5. Қожахметова, А. Р. (2022). Мобильді технологиялар арқылы әдеби шығармаларды оқыту тәсілдері. Алматы: Жазушы.

КРЕАТИВТІ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУ

Сагинаева Гулсезим Амангельдиевна,
Ақтөбе қаласы №28 орта мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі оқушылардың тек теориялық білім алуына ғана емес, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өзіндік ойлауын қалыптастыруға баса назар аударады. Әсіресе бастауыш сынып кезеңі – баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы мен білімге деген алғашқы қызығушылығының пайда болу сәті. Осы уақыт аралығында оқушылардың танымдық, әлеуметтік және шығармашылық дағдылары қалыптасады. Сондықтан да бастауыш сыныпта креативті тапсырмалар арқылы оқыту әдістерін тиімді пайдалану – оқушылардың ойлау қабілетін арттырып, олардың шығармашылық әлеуетін дамытудың аса маңызды жолы болып табылады.

Креативті тапсырмалар оқушыларды білім алудың белсенді субъектісі ретінде қалыптастырады. Олар білімді механикалық түрде қабылдамай, өз ойын еркін білдіруге, жаңашыл шешімдер жасауға, мәселені әртүрлі қырынан қарауға үйренеді. Бұл дағдылар – қазіргі қоғамда табысты әрі шығармашылықпен жұмыс істеуге қажетті қасиеттердің бірі. Сондықтан бастауыш сыныпта креативті тапсырмаларды жүйелі түрде қолдану оқушылардың танымдық қабілеттерін көтеріп қана қоймай, олардың тұлғалық дамуына да зор әсерін тигізеді.

Креативтілік ұғымы кең мағынаға ие. Бұл – мәселені шешудің жаңа жолдарын табу, қалыптасқан нормадан тыс ойлау, жаңашылдыққа ұмтылыс және өз ойын еркін жеткізу дағдысы. Бастауыш сынып оқушыларының креативтілігін дамыту арқылы олардың танымдық белсенділігін арттыруға болады. Балалар шығармашылық тапсырмаларға қатыса отырып, жаңа білімді өздері іздеп тауып, оны тәжірибеде қолдануды үйренеді. Бұл өз кезегінде білімнің тұрақтылығын арттырып, оқу мотивациясын күшейтеді.

Креативтілік бастауыш сыныпта дамытылатын ең маңызды дағдылардың бірі болып табылады, өйткені бұл кезеңде балалардың миы қарқынды дамуда, олардың қиялы мен ойлау қабілеті кеңейеді. Креативті тапсырмалар баланың интеллектін ғана емес, эмоциялық және әлеуметтік даму деңгейін де көтереді. Мұндай тапсырмалар баланың жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік беріп, оның өзіндік сенімділігін арттырады.

Креативті тапсырмалар оқушыларды жаңа нәрсені ойлап табуға ынталандырады. Олар баланың ойлау шеберлігін, қиялын және шығармашылық қабілетін дамытуға бағытталған. Мұндай тапсырмаларда стандартты емес шешімдер ізделеді, оқушы өз идеяларын еркін жеткізуге мүмкіндік алады. Креативті тапсырмалар көбінесе төмендегідей түрлерде болады:

- Ашық сұрақтар: оқушыларға бір ғана дұрыс жауап берілмейтін сұрақтар қойылады. Мысалы, «Егер сенің

суперқаһарман болу мүмкіндігің болса, не істер едің?» сияқты сұрақтар.

• Топтық жұмыс: балалар бірге жұмыс істеп, бір мәселені шешуге тырысады. Мұнда әр баланың пікірі ескеріледі және ортақ шешім қабылданады.

• Шығармашылық жобалар: балаларға белгілі бір тақырып бойынша презентация, эссе немесе сурет жасау тапсырмалары беріледі.

• Рольдік ойындар: балаларға белгілі бір кейіпкерлердің рөлін беру арқылы нақты өмірлік жағдайларды ойнау ұсынылады.

Бұл тапсырмалар балаларды тек еске сақтауға емес, ойлануға және жаңа нәрсені іздеуге ынталандырады.

Креативті тапсырмаларды оқытуда қолдану әдістері

Оқыту үдерісінде креативті тапсырмаларды тиімді енгізу үшін мұғалімге арнайы әдістемелік тәсілдерді білу қажет. Олардың арасында миға шабуыл (brainstorming), сұрақ-жауап, пікірталас, жобалық жұмыс, проблемалық оқыту және т.б. бар.

Миға шабуыл әдісі — балаларға бір тақырып бойынша өз ойларын еркін айтуға мүмкіндік береді. Мұғалім ешбір пікірді жоққа шығармайды, барлық ұсыныстар жазылады, кейін олар талқыланады.

Пікірталас ұйымдастыру — оқушылар екі топқа бөлініп, қарама-қарсы пікірлерді дәлелдейді. Бұл әдіс балалардың ойлау қабілетін және сөйлеу шеберлігін дамытады.

Жобалық жұмыс — балалар топпен немесе жеке түрде нақты тақырып бойынша зерттеу жүргізіп, нәтижесін ұсынады. Бұл әдіс оқушылардың зерттеу дағдыларын, ұйымдастырушылық қабілеттерін арттырады.

Рольдік ойындар — балалар нақты өмірлік жағдайларды ойнап, коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді.

Бұл әдістер сабаққа қызығушылықты арттырып, оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашуға көмектеседі.

Креативті тапсырмаларды қолдану бастауыш сынып оқушыларына жан-жақты оң әсер етеді. Біріншіден, олардың ойлау қабілеті дамиды. Балалар ақпаратты талдап, салыстырып, проблемаларды шешуге үйренеді. Екіншіден, шығармашылық қабілеттері артады. Бұл өз кезегінде олардың өзін-өзі бағалауын және сенімділігін арттырады. Үшіншіден, балалардың сөйлеу дағдылары жақсарады, олар өз ойын нақты әрі түсінікті жеткізе бастайды.

Креативті тапсырмалар балалардың оқу мотивациясын арттырады. Қызықты әрі ерекше тапсырмалар балалардың назарын ұстап, оларды оқу үдерісіне белсенді қатысуға ынталандырады. Сонымен қатар, балалар топта жұмыс істеуді, бір-біріне көмектесуді және өзара құрмет көрсетуді үйренеді. Бұл әлеуметтік дағдылардың дамуына ықпал етеді.

Креативті тапсырмаларды қолданудың нақты мысалдары бастауыш сынып мұғалімдері арасында кең таралған.

Мысалы, «Сурет бойынша әңгіме құру» тапсырмасында мұғалім оқушыларға түрлі сюжеттері бар суреттер береді. Балалар сол сурет бойынша еркін әңгіме құрып, өз қиялын дамытады. Бұл тапсырма балалардың сөйлеу тілін, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілетін арттырады.

Тағы бір мысал – «Оқиғаның соңын өзің ойлап тап» тапсырмасы. Мұғалім балаларға қысқа әңгіме немесе мәтіннің басын береді, ал оқушылар оны аяқтайды. Бұл тапсырма жазу дағдыларын жетілдіріп, шығармашылық қабілетті арттырады.

Топтық жобалар — балаларды бірнеше топқа бөліп, әр топқа тақырып бойынша жұмыс жүргізу тапсырмасы беріледі. Мысалы, «Менің туған қалам», «Табиғат және адам» сияқты жобалар. Әр топ өз жұмысының нәтижесін қорғап, басқа топтармен пікір алмасады.

Рольдік ойындар балаларға түрлі әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды меңгеруге көмектеседі. Мысалы, «Дәрігер мен науқас», «Сатып алушы мен сатушы» рөлдерін ойнау арқылы балалар нақты өмірлік ситуацияларды түсінеді және оларды шешуді үйренеді.

Креативті тапсырмаларды тиімді жүзеге асыруда мұғалімнің рөлі шешуші. Мұғалім оқушыларға шығармашылық орта құрып, олардың қателіктерін қабылдап, мотивациясын көтеруі керек. Сонымен қатар, мұғалім оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеріп, тапсырмаларды дұрыс таңдап, оларды қызықты әрі мазмұнды түрде ұйымдастыруға жауапты.

Кәсіби даму мұғалім үшін маңызды. Ол жаңа әдістерді меңгеріп, тәжірибе алмасу арқылы оқыту сапасын арттыра алады. Сонымен қатар, мұғалімнің шығармашылыққа деген көзқарасы сабақтағы креативтіліктің тиімділігін арттырады.

Креативті тапсырмаларды сабаққа енгізуде түрлі қиындықтар туындауы мүмкін. Уақыттың шектеулігі, дәстүрлі оқыту әдістерінен ауытқу, бағалау жүйесінің өзгеріске дайын еместігі мұғалімдерге кедергі жасайды. Сонымен қатар, кейбір оқушылар шығармашылық тапсырмаларға ынталанбай, стандартты жауаптарды бергенді жөн көруі мүмкін.

Креативті тапсырмалар бастауыш сынып оқушыларын оқытудың маңызды құралдарының бірі болып табылады. Олар оқушылардың ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытып, оқу мотивациясын арттырады. Мұғалімнің кәсіби деңгейі мен шығармашылыққа деген көзқарасы креативті әдістердің тиімді қолданылуына ықпал етеді. Сондықтан білім беру жүйесінде креативті тапсырмаларды енгізу, педагогтарды оқыту және оқушылардың жеке ерекшеліктеріне назар аудару – білім сапасын жақсартудың негізгі жолы.

Болашақта креативті тапсырмалар арқылы оқыту балаларды ғана емес, қоғамды да жаңғыртып, олардың белсенді және шығармашылық тұлға болып қалыптасуына септігін тигізеді.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Ахметова, Г. М. (2018). Педагогика бастауыш школы: теория и практика развития творческих способностей детей. Алматы: Білім баспасы.

2. Жұмабекова, К. Ж. (2019). Креативные технологии в обучении младших школьников. Алматы: Қазақ университеті.

3. Қожахметова, Ә. Т. (2021). Педагогика и методика начального образования: развитие креативности. Шымкент: Медина.

4. Мусина, Р. С. (2018). Психолого-педагогические основы развития творческой активности младших школьников. Алматы: Рауан.

5. Нұркенов, Т. С. (2022). Современные подходы к обучению в начальной школе: креативные задания и проекты. Алматы: Білім-Инновация.

6. Сейітова, Д. Ә. (2020). Методы развития творческих способностей у детей младшего школьного возраста. Нур-Султан: Логос.

ҰЛТТЫҚ ДӘСТҮРЛІ СПОРТ ОЙЫНДАРЫ АРҚЫЛЫ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ

Сатимбеков Кайнар Базарович,
Шығыс Қазақстан облысы Өскемен қаласы
«5 орта мектебі» КММ-нің
дене шынықтыру пәні мұғалімі

Қазақ халқының спортқа, дене шынықтыруға деген қызығушылығы ежелден бастау алады. Қазақ дәстүрлі спорт ойындары тек қана күш пен шеберлікті көрсету емес, сонымен бірге денсаулықты нығайту, рухани-адамгершілік қасиеттерді

дамыту мақсатында қалыптасқан. Қазіргі заманда дене шынықтырудың маңызы артып, салауатты өмір салтын қалыптастыруға бағытталған түрлі әдістемелер мен технологиялар қарастырылуда. Дегенмен, ұлттық спорт ойындарының дене шынықтыру саласында әдістемелік тұрғыда қолданылуы ерекше мәнге ие. Бұл ойындар жастар мен балалардың дене дамуын, төзімділігін, икемділігін арттыруда тиімді құрал болып табылады.

Дәстүрлі спорт ойындарын дене шынықтыру әдістемесіне енгізу арқылы балалардың және жасөспірімдердің физикалық белсенділігін арттыруға, ұлттық мәдениетке деген құрмет пен қызығушылықты оятуға болады. Сонымен қатар, бұл әдістеме спорттың денсаулықты жақсарту, тәрбие беру және әлеуметтік ортада өзара түсіністікті нығайту функцияларын толықтай іске асыруға мүмкіндік береді.

Осы мақалада қазақ дәстүрлі спорт ойындарының дене шынықтырудағы әдістемелік қолданылуы қарастырылады, оның артықшылықтары, ерекшеліктері мен балалар мен жастардың физикалық дайындығына әсері талданады.

Қазақтың дәстүрлі спорт ойындары – халықтың ғасырлар бойы жинақтаған мәдени және физикалық тәжірибесінің көрінісі. Бұл ойындар дене дамуы мен шынығуына, ептілік пен шеберлікке, топтық жұмысты үйретуге бағытталған. Қазақ дәстүрлі спорт ойындарының ішінен ең кең таралғандарына асық ату, қыз қуу, көкпар, тоғызқұмалақ, арқан тарту және бәйге жатады. Асық ату моторика мен дәлдікке, зейін қоюға баулиды. Қыз қуу жылдамдық пен төзімділікті дамытады, әрі топтық ойын элементтерін қамтиды. Көкпар ойыны күш пен төзімділікті талап етумен қатар, стратегиялық ойлауды да дамытады. Тоғызқұмалақ тек спорттық ойын емес, зияткерлік ойын ретінде де үлкен мәнге ие, ол зейінді арттырады. Арқан тарту командада күш пен ынтымақтастықты дамытады. Ал бәйге жылдамдық пен төзімділікті жетілдіруде таптырмас құрал. Бұл ойындардың барлығы физикалық қасиеттерді дамытуға, ұлттық дәстүрлерді насихаттауға, рухани құндылықтарды сақтау мен ұрпақтан ұрпаққа жеткізуге көмектеседі.

Қазіргі дене шынықтыру әдістемесінде қазақ дәстүрлі спорт ойындарының орны ерекше. Олар физикалық дамуды кешенді жақсартып қана қоймай, психологиялық және әлеуметтік қабілеттерді де дамытады. Қазақ ойындары дененің әртүрлі бұлшықеттерін, тепе-теңдік, жылдамдық, икемділік пен күшті арттырады. Мысалы, көкпар ойыны төзімділік пен күшті талап етсе, асық ату дәлдік пен концентрацияны жақсартады. Сонымен қатар, бұл ойындар балалар мен жасөспірімдерді бірлесіп жұмыс істеуге, өзара сыйластық пен қарым-қатынасқа үйретеді. Ұлттық спорт ойындары арқылы жастар өздерінің мәдени түп-тамырын біледі, ұлттық спортқа деген құрмет пен қызығушылық оянады. Жалпы денсаулықты жақсарту тұрғысынан алғанда, физикалық белсенділік иммундық жүйені күшейтіп, жүрек-қан тамырлары жүйесінің қызметін жақсартады.

Қазақ дәстүрлі спорт ойындарын дене шынықтыру сабақтарына енгізу үшін арнайы әдістемелік жоспар құру қажет. Бұл жоспарда сабақтың мақсаты мен міндеттері айқындалып, балалардың жас ерекшелігіне және дене дайындығына сай ойын түрлері таңдалады. Әр ойынға дайындық жаттығулары, негізгі ойын, салқындату кезеңдері жоспарланып, қауіпсіздік шаралары сақталуы тиіс. Мотивация мен ынталандыру маңызды, сондықтан ойындарды қызықты өткізу үшін жарыстар мен марапаттау жүйесін қолданған жөн. Мысалы, асық ату ойындарын енгізгенде алдымен асықтарды таныстырып, олардың қалай атылатынын үйретеді, дәлдік пен реакцияны дамытуға арналған жаттығулар жүргізіледі. Кейін негізгі ойынға көшеді.

Қазақ дәстүрлі спорт ойындары балалардың физикалық дамуына елеулі үлес қосады. Олар жылдамдық пен төзімділікті арттырып, икемділік пен дәлдікті дамытады. Көкпар сияқты күрделі ойындар дене

үйлесімділігін жақсартады. Тәрбие жағынан алғанда, бұл ойындар балаларды ұжымшылдыққа, жауапкершілікке, әділдікке, ұлттық мәдениетті құрметтеуге үйретеді. Ойын кезінде балалар командада жұмыс істеуді, өзара көмектесуді меңгереді. Сондықтан ұлттық спорт ойындарын дене шынықтыру сабақтарына енгізу – дене және рухани дамудың кешенді әдісі.

Қазіргі кезеңде қазақ дәстүрлі спорт ойындарын дамытуға ерекше көңіл бөлініп отыр. Ұлттық спортты мектептерде, колледждерде және спорт орталықтарында кеңінен енгізу үшін арнайы әдістемелік құралдар әзірлеу қажет. Бұл құралдар жаттығулардың технологиясын, ұйымдастыру тәсілдерін, қауіпсіздік талаптарын қамтиды. Мұғалімдер мен жаттықтырушыларды оқыту үшін арнайы курстар мен семинарлар өткізілуі керек. Сонымен қатар, ұлттық спорт ойындарына арналған арнайы алаңдар мен жабдықтар салу маңызды. Медиа және мәдени іс-шаралар арқылы ұлттық спорт ойындарын насихаттап, жастардың қызығушылығын арттыру қажет. Бұл бағыттар ұлттық спортты сақтап қана қоймай, денсаулықты жақсарту және ұлттың рухани байлығын арттыруға мүмкіндік береді.

Қазақ дәстүрлі спорт ойындары дене шынықтыру саласында ерекше маңызға ие. Олар физикалық дамуды кешенді түрде қамтамасыз етіп қана қоймай, ұлттық мәдениет пен рухани құндылықтарды сақтауда маңызды рөл атқарады. Дәстүрлі ойындарды дене шынықтыру сабақтарына енгізу арқылы балалар мен жасөспірімдердің дене және рухани дамуы тиімді жүзеге асырылады. Әдістемелік тұрғыдан қарағанда, қазақ спорт ойындарын жүйелі түрде оқыту және жаттықтыру денсаулықты нығайту, патриоттық тәрбие беру, топтық қарым-қатынасты жақсарту сияқты маңызды мақсаттарға жетелейді.

Қазіргі таңда ұлттық спорт ойындарын дамытуға бағытталған шаралар мен әдістемелік құралдардың жетіспеушілігі байқалады, сондықтан бұл бағытта жұмыстарды күшейту қажет. Осылайша, қазақ дәстүрлі спорт ойындары – дене шынықтырудың тиімді әдісі әрі ұлттық мәдениеттің айнасы болып табылады. Оларды дамытып, насихаттау – болашақ ұрпақтың денсаулығы мен рухани байлығын қамтамасыз етудің кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Абдрахманов, Б. Қ. (2015). **Қазақтың ұлттық спорт ойындары: тарихы мен дамуы**. Алматы: Рауан.
2. Әбілдаева, Г. Т. (2018). **Дене шынықтыру сабақтарында ұлттық спорт ойындарын пайдалану әдістемесі**. Қарағанды: Білім баспасы.
3. Баймуханов, Ә. С. (2020). **Дене тәрбиесінде қазақ дәстүрлі спорт ойындарының рөлі**. Алматы: Қазақ университеті баспасы.
4. Жұмабеков, Т. М. (2017). **Ұлттық спорт ойындары және балалардың физикалық дамуы**. Нұр-Сұлтан: Физкультура және спорт.
5. Құрманбаев, С. Ә. (2019). **Дене шынықтыру педагогикасы негіздері**. Алматы: Мектеп.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИНТЕРАКТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Тайжанова Айнагүл Тынымбайқызы,
Ақтөбе қаласы, Облыстық арнайы
мектеп-балабақша КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі қарқынды өзгерістерге ұшырап отыр. Сандық технологиялар мен ақпараттық-коммуникациялық құралдардың дамуы дәстүрлі оқыту формаларына жаңа серпін беріп, білім беру үрдісін жаңаша ұйымдастыруды талап етеді. Бұл өзгерістер әсіресе бастауыш білім деңгейінде ерекше маңызды. Себебі дәл осы кезеңде оқушының оқу дағдылары, дүниетанымы, логикалық және шығармашылық қабілеттері қалыптасады. Бастауыш сыныптарда қолданылатын оқыту әдістері баланың танымдық белсенділігін оятып, білімге деген қызығушылығын арттыруы тиіс.

Интерактивті технологиялар – оқыту процесінде оқушы мен мұғалімнің, оқушылардың өзара белсенді әрекет етуіне негізделген, білімді меңгеруге ынталандыратын, оқушылардың ойлау қабілеті мен шығармашылық әлеуетін дамытатын заманауи әдіс. Бұл технологиялар бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай келетін, оқу материалын қабылдауды жеңілдететін, көрнекілік пен ойын элементтерін қамтитын тиімді құрал ретінде танылып отыр.

Мақалада интерактивті технологиялардың бастауыш сыныпта қолдану тәжірибесі талданады. Атап айтқанда, интерактивті әдістердің тиімділігі, олардың оқыту үдерісіне ықпалы, қолдану жолдары мен туындайтын қиындықтары, сондай-ақ практикалық мысалдар арқылы талдау жасалады.

Интерактивті технологиялар ұғымы білім беру саласында кеңінен таралып отыр. Бұл ұғым оқытудың белсенді әдістерін, цифрлық құрылғылар мен платформаларды, сондай-ақ оқушы мен мұғалімнің өзара әрекетін ұйымдастыру формаларын қамтиды. Интерактивті әдістер арқылы білім беру процесі баланың ішкі ынтасына, танымдық қызығушылығына сүйене отырып, білімді өз бетімен меңгеруіне жағдай жасайды.

Бастауыш сынып оқушылары үшін визуалды, есту және кинестетикалық тәсілдердің үйлесімі маңызды. Осыған байланысты интерактивті тақталар, проекторлар, планшеттер, мультимедиялық материалдар, онлайн оқыту платформалары, ойын түріндегі жаттығулар кеңінен қолданылады. Мұндай технологиялар білім беру процесін қызықты, жандандырушы, балалардың жас ерекшелігіне сай және интуитивті түрде түсінікті етеді.

Мысалы, қазақ тілі сабағында жаңа сөздерді үйрену барысында интерактивті тақтада сөздерге байланысты суреттер көрсетіліп, аудио үлгілер тыңдатылады. Оқушылар сурет пен дыбысты сәйкестендіріп, сөздерді дұрыс айтуға жаттығады. Мұндай тәсіл сөздік қорды кеңейтуге, дыбыстық және көру арқылы есте сақтауға көмектеседі. Сонымен қатар, топпен жұмыс істеу арқылы оқушылар арасында ынтымақтастық қарым-қатынас орнайды.

Математика сабағында интерактивті жаттығуларды қолдану кең таралған. Мысалы, экранда есептің шартын көрнекі түрде көрсету, сандарды сүйрейтін құралдар арқылы дұрыс жауапты табу, оқушыларға жауаптарын бірден тексеруге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл баланың қатесін өздігінен түсініп, түзетуіне ықпал етеді.

Сонымен қатар, Quizlet, Kahoot!, BilimLand сияқты платформалар бастауыш

сыныпта оқушылардың білімін бекіту мен бағалауда тиімді құрал ретінде қолданылады. Бұл ресурстарда тесттер, ойындар, карточкалар арқылы білімді тексеру мүмкіндігі бар. Оқушылар жарысу элементі бар тапсырмаларды ықыласпен орындайды, ал мұғалім оқушының нәтижесін онлайн түрде көріп, дереу кері байланыс бере алады.

Интерактивті технологияларды қолданудың тағы бір тиімді бағыты – жобалық жұмыстар мен зерттеу тапсырмаларын орындау. Мысалы, «Менің ауылым» немесе «Табиғат және біз» тақырыбында оқушылар топпен бірігіп презентациялар жасап, интернеттен ақпарат іздеп, бейнематериалдар дайындайды. Мұндай тапсырмалар ақпаратпен жұмыс істеу, шығармашылық ойлау, көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамытады.

Интерактивті әдістер бастауыш сыныпта білім сапасын арттырып қана қоймай, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын, белсенділігін арттырады. Оқушы тек тыңдаушы емес, оқыту процесінің белсенді қатысушысы болады. Бұл — оқытудың басты қағидаларының бірі.

Алайда интерактивті технологияларды қолдануда белгілі бір қиындықтар да бар. Ең алдымен, техникалық құрал-жабдықтардың жетіспеушілігі – көптеген мектептерде интерактивті тақта, интернет, мультимедиялық құрылғылар толыққанды жұмыс істемейді. Сонымен қатар, барлық мұғалімдер интерактивті бағдарламалармен еркін жұмыс істей алмайды. Бұл бағытта әдістемелік қолдау мен біліктілікті арттыру курстары қажет.

Тағы бір мәселе — бастауыш сынып оқушыларының денсаулығы. Экран алдында ұзақ уақыт отыру көзге, дене қалпына, жалпы физикалық белсенділікке кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан интерактивті технологияларды қолдану барысында дәстүрлі әдістермен ұштастырып, балалардың қозғалыс белсенділігін арттыратын сергіту сәттері, ойын жаттығулары енгізілуі тиіс.

Сонымен қатар, интерактивті контенттің сапасы да маңызды мәселе болып табылады. Көптеген онлайн ресурстардың мазмұны білім стандарттарына сәйкес келмейді немесе тілдік ерекшеліктерді ескермейді. Бұл мұғалімдерге қосымша қиындықтар туғызады. Осыған орай, ұлттық мазмұндағы, қазақ тіліндегі сапалы интерактивті оқу материалдарын жасау қажет.

Осы мәселелерді ескере отырып, интерактивті технологияларды тиімді қолдану үшін келесі ұсыныстарды айтуға болады:

Біріншіден, мұғалімдерге арналған тұрақты біліктілікті арттыру курстары мен тренингтер ұйымдастыру қажет. Бұл курстарда интерактивті платформаларды, цифрлық құралдарды, мультимедиялық бағдарламаларды қолдану тәсілдері жан-жақты үйретілуі керек.

Екіншіден, мектептерді қажетті техникамен жабдықтау мәселесін шешу – интерактивті тақталар, планшеттер, жоғары жылдамдықты интернет желісі сияқты құралдардың бар болуы оқыту процесінің тиімділігін арттырады.

Үшіншіден, сапалы контент базасын құру – бастауыш сыныпқа арналған интерактивті тапсырмалар, мультимедиялық материалдар, электронды оқулықтар мен жаттығу құралдары білім мазмұнына сәйкестендіріліп жасалуы тиіс.

Төртіншіден, оқушылардың денсаулығын сақтау мақсатында экран алдында отыру уақытын шектеу, қозғалыс белсенділігін арттыру, сабақ барысында дәстүрлі әдістермен үйлестіріп қолдану қажет.

Қорыта келгенде, интерактивті технологиялар бастауыш сынып оқушыларын оқытуда үлкен мүмкіндіктерге жол ашады. Олар оқытудың сапасын арттыруға, білімді меңгеруді жеңілдетуге, оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуға септігін тигізеді. Интерактивті әдістер арқылы бала білімді дайын күйінде

алмай, оны өзі іздеп, талдап, тәжірибе арқылы меңгереді. Бұл оқытудың негізгі мақсаты – оқушыны өз бетінше ойлауға, ізденуге, шығармашылықпен жұмыс істеуге тәрбиелеу.

Сонымен қатар, мұғалімдердің кәсіби шеберлігі мен техникалық құралдардың қолжетімділігі интерактивті технологияларды тиімді қолданудың басты шарттарының бірі болып табылады. Жүйелі жоспарлау, әдістемелік қолдау және технологиялық инфрақұрылымды дамыту арқылы ғана білім беру процесі заманауи талаптарға сай жүзеге аса алады.

Интерактивті технологияларды дұрыс бағытта, педагогикалық мақсаттарға сәйкес, оқушының жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып қолданған жағдайда ғана бастауыш білім беру жүйесінде нақты нәтижелерге қол жеткізуге болады. Болашақ ұрпақты жан-жақты, цифрлық сауатты, білімге құштар етіп тәрбиелеуде интерактивті оқытудың орны орасан зор.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Ахметова, С.Қ. Интерактивті оқыту технологиялары: теория және тәжірибе. — Алматы: Білім, 2018.
2. Әбенбаев, С. Педагогика. — Алматы: Дарын, 2017.
3. Жұмабекова, Ш. Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі. — Алматы: Рауан, 2019.
4. Қабдырашев, Ә. Инновациялық технологиялар және білім беру жүйесі. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.
5. Молдажанова, А. Бастауыш мектепте ақпараттық технологияларды қолдану әдістемесі. — Павлодар: ПМПУ, 2021.
6. Мырзагалиева, Г.Б. Интерактивті әдістер – бастауыш білім берудің негізі. — «Білім әлемі» журналы, №2, 2022.

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ У СТУДЕНТОВ НАВЫКОВ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ

Унгербаева Алия Тлеукабыловна,
ЧУ Высший многопрофильный колледж «Болашак»
преподаватель экономических дисциплин
города Актобе

Современное общество предъявляет к личности новые требования, в том числе и в сфере финансового поведения. В условиях рыночной экономики умение эффективно управлять своими денежными средствами становится важным не только для специалистов экономических профессий, но и для каждого человека. Особую значимость финансовая грамотность приобретает для молодёжи — студентов, которые в ближайшее время вступают во взрослую жизнь и начинают принимать самостоятельные финансовые решения.

Несмотря на доступность информации, уровень финансовой грамотности среди студентов остаётся невысоким. Они часто совершают ошибки в управлении личными средствами, не планируют бюджет, не имеют представления о сложных финансовых продуктах, таких как страхование, инвестиции, кредиты. В связи с этим возрастает необходимость разработки и применения эффективных методик обучения финансовой грамотности в рамках образовательного процесса.

Цель данной работы — рассмотреть теоретические основы, актуальность и подходы к формированию у студентов навыков финансовой грамотности, а также предложить методику, направленную на развитие практических умений в этой области.

Финансовая грамотность — это совокупность знаний, навыков и установок, необходимых человеку для принятия

рациональных финансовых решений. Согласно определению Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), финансово грамотный человек умеет эффективно управлять личными финансами, понимает принципы функционирования финансовых институтов, осознаёт возможные риски и умеет планировать своё будущее.

В структуре финансовой грамотности можно выделить следующие компоненты: когнитивный (знания) — понимание базовых финансовых понятий: бюджет, доход, расход, сбережения, кредит, инвестиции, инфляция, налоги и др.; процессуальный (навыки) — умение составлять бюджет, контролировать расходы, планировать финансовые цели; ценностно-мотивационный — осознание важности финансовой грамотности для собственной жизни, стремление к финансовой устойчивости.

Для студентов особенно важно сформировать устойчивые практические навыки и установки, которые будут способствовать осознанному отношению к деньгам и финансовому поведению в условиях неопределённости.

Формирование финансовой грамотности студентов имеет ключевое значение по нескольким причинам. Во-первых, студенты находятся на этапе перехода к самостоятельной жизни и впервые сталкиваются с необходимостью самостоятельно управлять финансами: стипендии, подработки, траты на жильё, питание, учёбу. Во-вторых, знание основ помогает избежать долговой нагрузки, мошенничества, невыгодных кредитов и импульсивных трат. В-третьих, финансово грамотный студент — это будущий ответственный работник, предприниматель, потребитель, налогоплательщик. И, наконец, формирование экономического мышления — это основа критического отношения к информации и способности принимать обоснованные решения.

Таким образом, включение обучения финансовой грамотности в образовательный процесс колледжей и вузов является стратегически важной задачей, обеспечивающей подготовку к реальной жизни.

Существует множество подходов к обучению финансовой грамотности. Один из них — интегративный подход, когда элементы финансовой грамотности включаются в различные дисциплины (экономика, математика, право). Практико-ориентированный подход делает акцент на решении жизненных ситуаций, связанных с личными финансами. Проектный подход позволяет студентам разрабатывать собственные кейсы: например, составление бюджета на месяц или год, планирование крупной покупки. Игровой подход включает деловые и ролевые игры, симуляции, настольные и цифровые игры («Жизнь и деньги», «Финансовая стратегия» и др.). Цифровой подход предполагает использование онлайн-платформ и мобильных приложений, таких как «Финансовый помощник», «Дневник расходов», CoinKeeper и другие.

Каждый из этих подходов может применяться как отдельно, так и в комбинации, в зависимости от целей обучения, уровня подготовки студентов и условий реализации образовательной программы.

Методика формирования навыков финансовой грамотности у студентов должна быть системной и поэтапной.

Первый этап — диагностика уровня знаний и потребностей. Проводится анкетирование или тестирование, позволяющее выявить текущий уровень понимания финансовых вопросов, интересов и проблемных зон.

Второй этап — формирование теоретической базы. Студенты знакомятся с ключевыми понятиями: что такое бюджет, доходы, расходы, как работает банковская система, зачем нужны сбережения и как

правильно пользоваться кредитными продуктами.

Третий этап — развитие практических умений. Здесь учащиеся учатся составлять и анализировать личный бюджет, вести учёт доходов и расходов, рассчитывать эффективность использования средств, сравнивать условия кредитования и сбережений, а также разрабатывать краткосрочные и долгосрочные финансовые планы.

Четвёртый этап — решение кейсов и выполнение проектов. Примеры проектов: «Мой бюджет на месяц», «Планирование отпуска», «Сравнение банковских вкладов», «Как не попасть в кредитную ловушку». Работа над такими проектами помогает студентам видеть практическое применение полученных знаний.

Пятый этап — рефлексия и оценка результатов. Проводится повторное анкетирование, обсуждение, защита проектов. Студенты анализируют, какие изменения произошли в их поведении и мышлении, формулируют выводы и намечают планы на будущее.

Современные технологии позволяют значительно повысить эффективность формирования финансовых навыков. Среди них — мобильные приложения, онлайн-курсы, деловые игры и ведение личного финансового дневника.

Среди мобильных приложений популярностью пользуются CoinKeeper, ZenMoney и Money Manager. Они позволяют удобно фиксировать доходы и расходы, анализировать траты и планировать бюджет. Эти приложения доступны, понятны и быстро интегрируются в повседневную жизнь студентов.

Деловые игры и симуляции также играют важную роль. Например, в игре «Финансовый квест» студенты проходят жизненные ситуации, связанные с кредитами, инвестициями, непредвиденными расходами. Это позволяет им тренировать навык принятия решений в условиях ограниченных ресурсов и неопределённости.

Ещё один полезный инструмент — ведение финансового дневника. Студент фиксирует все расходы в течение месяца, а затем анализирует, какие траты можно сократить, какие были избыточными, как можно откладывать деньги.

Преподаватель играет ключевую роль в формировании у студентов устойчивых финансовых навыков. Его задача — не просто передать информацию, но и мотивировать студентов к осознанному финансовому поведению, организовать практическую работу, способствовать развитию критического мышления.

Образовательная среда также должна быть благоприятной: необходимо включение элементов финансовой грамотности в учебные программы, организация дополнительных мероприятий (финансовые квесты, тренинги, конкурсы), сотрудничество с банками и другими финансовыми учреждениями.

Важно также развивать междисциплинарные связи, использовать современные ИКТ, поощрять самостоятельные и групповые проекты. Чем больше практических ситуаций и взаимодействия со внешним миром, тем выше будет уровень усвоения и заинтересованность студентов.

Финансовая грамотность является неотъемлемой частью общей культуры современного человека. Особенно важна она для студентов, которые находятся на этапе становления как экономически самостоятельные личности. Именно в этот период формируются ключевые установки и поведенческие модели, которые будут влиять на финансовое поведение в будущем.

Реализация методики по формированию навыков финансовой грамотности должна быть системной, интегрированной в образовательный процесс, включать практико-ориентированные задания, цифровые инструменты и активные формы обучения. Применение таких методов способствует не только лучшему усвоению знаний, но и формированию умений, которые действительно пригодятся в жизни.

Список использованной литературы

1. Абдукаримова Г.Н. Повышение уровня финансовой культуры у молодёжи: казахстанский контекст // Финансовая система Казахстана. — 2021. — №3. — С. 19–23.
2. Алимкулова А.К. Развитие финансовой грамотности молодёжи в Республике Казахстан // Экономика и статистика. — 2022. — №1. — С. 45–49.
3. Гришаева Е.Ю. Финансовая грамотность: теория и методика обучения. — М.: Проспект, 2022. — 192 с.
4. Жунисбеков А.М. Формирование финансовой грамотности у студентов колледжа: опыт и перспективы // Образование и наука Казахстана. — 2023. — №2. — С. 35–39.
5. Лаврушин О.И. Основы финансовой грамотности. — М.: Юрайт, 2021. — 276 с.
6. Национальный банк Республики Казахстан. Программа повышения финансовой грамотности населения на 2020–2024 годы. — Нур-Султан, 2020. — 45 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУДАҒЫ ТӘЖІРИБЕЛЕРДІҢ МАҢЫЗЫ

Утегалиева Жанат Хабидоллаевна,
Ақтөбе қаласы
Қ.Шәкәрімұлы атындағы № 66 ЖББОМ-нің
химия пәні мұғалімі

Білім беру жүйесінің басты мақсаты – тұлғаны жан-жақты дамыту, оның ішінде шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін жетілдіру маңызды рөл атқарады. Қазіргі білім беру парадигмасы оқушыны дайын білімді қабылдаушы емес, өз бетімен ізденуші, зерттеуші тұлға ретінде қарастырады. Әсіресе, жаратылыстану пәндері ішінде химия – нақты тәжірибелер мен бақылаулар арқылы оқушыны ғылыми ойлауға тәрбиелейтін ерекше пән.

Химиялық тәжірибелер – оқушының қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың зерттеушілік қабілеттерін, логикалық ойлауын және практикалық дағдыларын дамытатын негізгі құралдардың бірі. Бұл мақалада химия сабағындағы тәжірибелік жұмыстар арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамыту жолдары мен маңыздылығы қарастырылады.

1. Зерттеушілік қабілет дегеніміз не?

Зерттеушілік қабілет – бұл қоршаған орта құбылыстарына сұрақ қоя білу, себеп-салдарын анықтау, тәжірибе жасау арқылы білімді тереңдету қабілеті. Бұл қабілет келесі аспектілерді қамтиды:

- Проблеманы байқау және сұрақ қоя білу
- Гипотеза ұсыну
- Бақылау мен тәжірибе жүргізу
- Қорытынды жасау
- Нәтижелерді бағалау және талдау

Мұндай қабілеттер оқушылардың сыни ойлауын, танымдық белсенділігін арттырып, өмірлік дағдыларын қалыптастырады.

2. Химия пәніндегі тәжірибелік жұмыстың рөлі

Химия – нақты заттар мен олардың өзара әрекеттесуін зерттейтін ғылым. Теориялық білімді терең меңгерту үшін оны тәжірибе арқылы бекіту өте маңызды. Химиялық тәжірибелер оқушының:

- Көру, иіс сезу, түйсігі арқылы танымын арттырады;
- Заттардың қасиетін, өзгерістерін нақты мысалмен көруге мүмкіндік береді;
- Ғылыми терминдерді дұрыс қолдануға үйретеді;

• Логикалық және жүйелі ойлау қабілетін дамытады.

3. Оқушының зерттеушілік қабілетін дамыту әдістері

Химия сабақтарында келесі әдістер арқылы зерттеушілік қабілеттерді дамытуға болады:

а) Зертханалық жұмыстар

Бұл – оқушылардың өз бетімен тәжірибе жүргізіп, бақылау арқылы қорытынды жасауына жағдай жасайтын негізгі форма. Мұнда мұғалім бағыт беруші, ал оқушы – белсенді орындаушы.

б) Жобалық әдіс

Оқушылар белгілі бір химиялық тақырыпта жоба жасап, оны тәжірибе арқылы дәлелдейді. Мысалы: "Сірке қышқылы мен ас содасының әрекеттесуі" жобасы арқылы газ бөліну реакциясын зерттеу.

в) Проблемалық оқыту

Оқушыларға нақты бір проблема беріледі: мысалы, "Судың ластану себептері мен оны тазарту жолдары". Бұл оқушыны шешім табуға итермелейді.

г) Интерактивті зерттеу әдістері

Цифрлық зертханалар, виртуалды симуляциялар арқылы да зерттеу дағдыларын дамытуға болады. Қашықтан оқытуда бұл әдістер өте тиімді.

4. Тәжірибелер арқылы зерттеушілік дағдыларды дамытудың нақты мысалдары

Мысал 1: Қышқылдар мен сілтілердің әрекеттесуі

Мақсаты: Нейтрализация реакциясын тәжірибе жүзінде көрсету.

Құрал-жабдық: Индикаторлар, HCl және NaOH ерітінділері.

Зерттеу аспектісі: Индикатор түсінің өзгеруін бақылау, pH анықтау, теңдеуді жазу.

Мысал 2: Металдардың белсенділігі бойынша қатар

Мақсаты: Әртүрлі металдардың қышқылмен әрекеттесу белсенділігін салыстыру.

Зерттеу қадамы: Zn, Fe, Cu металдарын HCl ерітіндісіне салып, газ бөлінуін салыстыру.

Мысал 3: Күнделікті тұрмыстағы химиялық процестер

Мысалы: Ашытқы мен қанттың әрекеттесуі нәтижесінде көмірқышқыл газының бөлінуін зерттеу.

5. Зерттеушілік қызметтің оқушы тұлғасына әсері

• Жауапкершілік пен ұқыптылықты қалыптастырады;

• Коммуникативтік қабілеттерін дамытады (топпен жұмыс істеу кезінде);

• Тәуелсіз ойлау мен шешім қабылдау дағдыларын арттырады;

• Ғылымға қызығушылығын арттырып, кәсіби бағдар береді;

• Болашақ инженерлік және технологиялық мамандықтарға бағыттайды.

6. Мұғалімнің рөлі

Мұғалім – бағыт беруші, ұйымдастырушы және бақылаушы. Ол зерттеу тапсырмасын дұрыс құрастырып, оқушының қызығушылығын оятуы тиіс. Мұғалім келесі қабілеттерді дамытуға жағдай жасауы қажет:

• Оқушыларға сұрақ қоя білуге үйрету

• Жетекші емес, бағыттаушы болу

• Тәжірибеге қажетті қауіпсіздік ережелерін сақтау және үйрету

Қорытындылай келе, химия сабағындағы тәжірибелер – оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамытудың ең тиімді жолдарының бірі екені анық. Мұндай жұмыстар оқушылардың тек пәнге қызығушылығын арттырып қоймай, олардың логикалық ойлау, сыни талдау және шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде теориядан практикаға көшу маңызды. Бұл бағытта мұғалімдер оқытудың зерттеушілік тәсілдерін белсенді енгізіп, тәжірибе арқылы оқушыны тұлға ретінде қалыптастыруға ұмтылуы қажет. Тек осындай жағдайда ғана біз ғылымға құштар, жаңалыққа ұмтылатын, шығармашыл ұрпақ тәрбиелей аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбілқасымова, А. Е. (2014). Химияны оқыту әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті.

2. Жанпейісова, М. М. (2002). Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. Алматы: Білім.

3. Кенжебекова, Б. К. (2018). Зерттеушілік оқыту технологиясы арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру. Білім берудегі жаңашылдықтар, №3, 45–49-б.

4. Қалиева, С.Ж. (2017). Оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмысын ұйымдастыру жолдары. Білім беру негіздері, №2, 22–25-б.

5. Ыбырайым, Ә. (2019). Химия сабағында оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамыту. Қазақ мектебі, №9, 32–36-б.

РАЗВИТИЕ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ДОШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ

Утегенова Эльмира Нагашибаевна,
Актюбинская область Хромтауский район
КГУ «НИКЕЛЬТАУСКАЯ СШ»
учитель предшколы

Логическое мышление является важнейшей составляющей интеллектуального развития ребенка. В дошкольном возрасте закладываются основы умения анализировать, сравнивать, классифицировать и устанавливать причинно-следственные связи, что в дальнейшем определяет успешность обучения в школе. Современные исследования в области психологии и педагогики подтверждают, что одним из наиболее эффективных способов развития логического мышления у детей 5–7 лет являются дидактические игры. Дидактическая игра представляет собой форму обучения, объединяющую образовательную цель и игровой процесс. Для дошкольников игра — естественная и привлекательная форма взаимодействия с окружающим миром, поэтому именно в ходе игровой деятельности ребенок наиболее активно и охотно развивает свои умственные способности.

Цель данной статьи — рассмотреть методические подходы к использованию дидактических игр для развития логического мышления у дошкольников и предложить практические примеры таких игр, применимых в образовательной работе с детьми.

Развитие логического мышления в дошкольном возрасте связано с определёнными психолого-педагогическими особенностями. Возраст от пяти до семи лет характеризуется формированием наглядно-действенного и наглядно-образного мышления, а также постепенным переходом к элементам словесно-логического мышления. Дети начинают осознавать причинно-следственные связи, учатся анализировать ситуацию и делать простейшие умозаключения. В этом возрасте у детей высокий познавательный интерес, который проявляется в игровой и эмоциональной форме. Поэтому для эффективного развития логического мышления педагог должен применять такие методы и приемы, которые активизируют мыслительную деятельность, способствуют возникновению познавательного интереса и соответствуют возрастным особенностям дошкольников. Именно дидактическая игра отвечает всем этим требованиям.

Дидактическая игра — это игровая деятельность с четко поставленной образовательной целью, направленная на формирование определённых умений и навыков. Она имеет определённую структуру, включающую образовательную

задачу, игровую ситуацию и условия, правила, необходимый игровой материал и ожидаемый результат в виде новых знаний или умений. В процессе дидактической игры дети осваивают логические операции, такие как анализ, когда они выделяют существенные признаки объекта, сравнение предметов по различным признакам, обобщение и группировку объектов по категориям, классификацию, а также построение логических цепочек, что включает установление порядка событий и причинно-следственных связей. При этом игровая форма деятельности способствует активизации мыслительного процесса, повышает мотивацию и делает обучение более привлекательным.

Для успешного использования дидактических игр в развитии логического мышления педагог должен учитывать ряд принципов. Во-первых, игры должны соответствовать возрастным особенностям детей и опираться на их уже имеющиеся знания и опыт. Во-вторых, правила игры должны быть понятными и простыми, чтобы не вызывать у ребенка затруднений и не отвлекать от основной задачи. В-третьих, желательно использовать разнообразные форматы игр — индивидуальные, парные или групповые — чтобы дети могли развивать как самостоятельность, так и умение работать в коллективе. Наконец, системность и регулярность проведения игр обеспечат более устойчивый и глубокий результат в развитии логического мышления.

Процесс организации дидактической игры включает несколько этапов. На подготовительном этапе педагог определяет цели и задачи игры, подбирает или изготавливает необходимый игровой материал и учитывает уровень развития детей. Затем следует непосредственное проведение игры, когда педагог вводит детей в игровую ситуацию, объясняет правила, сопровождает игровой процесс, помогая детям и корректируя их действия при необходимости, а также поощряет активность и стремление к решению задачи. По окончании игры проводится рефлексия — обсуждение процесса и результатов, выявление трудностей и положительных моментов, закрепление полученных знаний и умений. Такой подход позволяет сделать обучение осознанным и более эффективным.

Существует множество дидактических игр, направленных на развитие различных аспектов логического мышления. Одной из популярных игр является «Найди лишнее». В этой игре ребенку предлагаются карточки с изображениями нескольких предметов, из которых один не подходит к остальным по определённому признаку. Например, среди изображений яблока, груши, банана и трактора лишним будет трактор, так как он не относится к фруктам. Задача ребенка — определить лишний предмет и объяснить свой выбор. Эта игра развивает умение анализировать, сравнивать и классифицировать объекты, а также формулировать свои мысли. Вариации игры могут использоваться с различными наборами предметов и признаков, что позволяет поддерживать интерес и расширять кругозор детей.

Другой пример игры — «Закончи цепочку», направленной на развитие причинно-следственного мышления. В ходе игры ребенку предлагается продолжить логическую последовательность. Например, день, ночь, утро — что будет дальше? Правильный ответ — вечер. Или молоко, корова — что дальше? Ответ может быть фермер или трава. Такие игры развивают способность устанавливать логические связи и последовательности событий, что является важным этапом формирования мышления.

Для развития наглядно-образного мышления подходит игра «Собери фигуру». В ней детям предлагается из геометрических фигур составить определенную картинку, например дом или корабль. Работа с геометрическими фигурами способствует развитию пространственного мышления, умению синтезировать части в целое. Такие игры можно проводить как индивидуально, так и

в паре, что развивает навыки сотрудничества.

Игра «Что изменилось?» направлена на развитие внимания и памяти — важнейших элементов логического анализа. Сначала ребенку показывают набор предметов или картинок, затем один из них убирается или меняется, и ребенок должен заметить изменение. Игра помогает тренировать концентрацию, умение замечать детали и запоминать информацию.

Еще одним примером является игра «Кто чей дом?», которая способствует развитию умения классифицировать объекты по признаку «место обитания». Ребенку предлагаются карточки с изображениями животных и их жилищ, например медведь и берлога, пчела и улей. Задача — правильно соединить животное с его домом. Эта игра способствует формированию навыков обобщения, сопоставления и установления связей.

Роль педагога в процессе проведения дидактических игр является ключевой. Воспитатель не только организует и направляет игровой процесс, но и создает условия для активного поиска и осмысления ребенком логических задач. Педагог стимулирует мыслительную активность детей с помощью вопросов, поощрений и поддержки, адаптирует игры с учётом индивидуальных особенностей каждого ребенка и постоянно отслеживает динамику их развития. Успех в формировании логического мышления во многом зависит от того, насколько грамотно и осознанно педагог строит работу с дидактическими играми, насколько органично они вписываются в общий образовательный процесс.

Логическое мышление является фундаментальной основой интеллектуального развития ребенка и важным условием успешного обучения в школе. Дошкольный возраст — это оптимальный период для формирования и развития логических операций, поскольку ребенок активно исследует окружающий мир и открыт к новому опыту. Применение дидактических игр в образовательной деятельности дошкольных учреждений позволяет эффективно развивать логическое мышление у детей в соответствии с их возрастными и психологическими особенностями. При этом игры должны быть разнообразными, интересными и ориентированными на достижение конкретных образовательных целей, а также соответствовать уровню подготовки и индивидуальным потребностям детей. Главную роль в этом процессе играет педагог, который подбирает и организует игровые занятия, направляя детей и поддерживая их в процессе познания. Только в сочетании игровых методов и профессионального педагогического подхода возможно полноценное и гармоничное развитие логического мышления у дошкольников.

Использованная литература

1. Абдуллина, Г. Н. Развитие логического мышления у дошкольников: методика и практика. — Алматы: Казахское педагогическое издательство, 2018.

2. Амангельдыева, Ж. К. Игровая деятельность как средство развития познавательных процессов у детей дошкольного возраста. — Нур-Султан: ЛитРес, 2020.

3. Выготский, Л. С. Мышление и речь. — М.: Педагогика, 1982.

4. Казанцева, Е. Н. Методика развития логического мышления у детей дошкольного возраста. — Алматы: Издательство Карагандинского университета, 2019.

5. Мусин, Н. К. Психолого-педагогические основы дошкольного образования в Казахстане. — Алматы: Мектеп, 2021.

6. Садвакасова, Г. С. Современные подходы к развитию мышления у детей дошкольного возраста. — Нур-Султан: Казахский университет, 2022.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МУЗЫКАЛЫҚ ТӘРБИЕ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭСТЕТИКАЛЫҚ СЕЗІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Хасенова Дина Сырымовна,
Маңғыстау облысы Жаңаөзен қаласы
Қ.Күржіманұлы атындағы
№8 ЖББ мектебінің
музыка пәні мұғалімі

Қазіргі білім беру жүйесінде эстетикалық тәрбие ерекше маңызға ие болуда. Тұлғаның жан-жақты дамуы, оның рухани байлығы мен мәдениет деңгейі эстетикалық сезімнің қалыптасуымен тікелей байланысты. Эстетикалық сезім – адамның сұлулықты қабылдау, түсіну және бағалау қабілеті. Бұл қасиет жеке адамның өмірге деген көзқарасын, мәдени талғамын және дүниетанымын айқындайды. Осы тұрғыдан алғанда, эстетикалық тәрбие адамды жан-жақты дамыған, рухани кемел тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған маңызды процесс болып табылады.

Музыка – эстетикалық тәрбиенің ең тиімді құралдарының бірі. Музыкалық өнердің табиғаты мен мазмұны оқушылардың сезімдерін оятып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Музыкалық тәрбие арқылы эстетикалық сезімді қалыптастыру қазіргі педагогикалық теория мен практикада кең қолдау табуда. Осы мақалада музыкалық тәрбие арқылы оқушылардың эстетикалық сезімін қалыптастыру мәселесі жан-жақты талданады, оның маңыздылығы мен тиімді әдістері қарастырылады.

Эстетикалық сезім – адамның өнер мен сұлулықты қабылдау және бағалау қабілеті. Ол жеке тұлғаның рухани дамуының маңызды көрсеткіші. Эстетикалық сезімі дамыған адам өнер туындыларының мағынасын терең түсініп, өмірдің әртүрлі сәттерінен ләззат алады. Бұл сезімнің қалыптасуы адамның дүниетанымының кеңеюіне, оның өмірге деген көзқарасының өзгеруіне әсер етеді. Эстетикалық сезім адамның рухани өмірінің негізін құрайды, ол мәдениет пен өнерді түсінуге мүмкіндік береді.

Эстетикалық тәрбие адам өмірінің барлық саласында қажет. Бұл сезім адамның адамгершілік қасиеттерін, мәдениетіне деген құрметін арттырады. Бала кезден қалыптасқан эстетикалық сезім тұлғаның болашақтағы өмірлік көзқарасын, шығармашылық қабілетін дамытады. Сондықтан эстетикалық тәрбиенің мектепте, әсіресе бастауыш сыныптарда берілуі аса маңызды.

Музыка – адамның ішкі сезімдерін терең ашатын, оның көңіл күйін жеткізетін ерекше өнер түрі. Музыка сөзбен жеткізу қиын эмоцияларды музыкалық тіл арқылы білдіреді. Бұл өнер түрі оқушылардың эмоционалдық сезімталдығын арттыруда, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда үлкен рөл атқарады. Сонымен қатар музыка ұлттық мәдениетті терең түсінуге және әлемдік музыкалық мұраны тануға ықпал етеді.

Музыка пәні оқушыларға музыкалық шығармаларды тереңірек түсінуге, олардың музыкалық талғамын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Музыка сабағында эстетикалық тәрбиеге бағытталған оқу әдістері оқушылардың өнерге деген қызығушылығын арттырады, олардың рухани әлемін байытады. Музыкалық шығармаларды тыңдау және талдау арқылы оқушылардың эстетикалық сезімдері жетіледі. Музыкалық шығарманың әрбір элементін – әуенін, ырғақ, ритм мен динамиканы – сезіне білу, оны бағалай білу – эстетикалық тәрбие негізі болып табылады.

Музыкалық тәрбие кезінде қолданылатын әдістер мен тәсілдер әртүрлі. Ең тиімдісі – оқушылардың музыкалық шығармаларға деген қызығушылығын

оятатын, олардың сезімін дамытуға мүмкіндік беретін әдістер.

Тыңдау әдісі – оқушыларға әртүрлі музыкалық шығармаларды тыңдату арқылы олардың эстетикалық талғамын қалыптастырудың маңызды жолы. Тыңдау кезінде оқушылар музыкадағы сұлулықты, оның эмоционалдық мазмұнын сезініп, шығарманың ерекшеліктерін тануға үйренеді. Бұл әдіс оқушылардың музыкалық шығармаларға деген қызығушылығын арттырып, олардың эмоциялық әлемін кеңейтеді.

Музыкалық шығармаларды талдау әдісі оқушылардың музыкалық тіл мен композицияны терең түсінуіне көмектеседі. Бұл әдіс арқылы оқушылар музыканың құрылымы, мазмұны, оның тарихи және мәдени контексті туралы мағлұмат алады. Талдау оқушыларды шығармашылық ізденістерге ынталандырып, олардың музыкалық білімін тереңдетеді.

Эмоциялық-әрекеттік әдіс – музыкамен бірге қозғалыс, би немесе драматизация арқылы оқушылардың эмоцияларын ашуға бағытталған. Бұл әдіс оқушылардың музыкалық сезімдерін жан-жақты дамытып, олардың шығармашылық белсенділігін арттырады. Музыка мен қозғалыстың үйлесімі оқушыларға эмоцияларын еркін білдіруге мүмкіндік береді.

Шығармашылық жұмыс оқушылардың музыкалық аспаптарда ойнауы, өлең айтуы немесе өз музыкалық шығармаларын жасау арқылы эстетикалық сезімді дамытуға ықпал етеді. Бұл тәсіл оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттырып, олардың музыкаға деген қызығушылығын нығайтады.

Интерактивті әдістер – ойындар, топтық жұмыстар және жаңа технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттырады. Бұл әдістер оқушылардың өзара әрекеттесуін қамтамасыз етіп, олардың музыкалық танымын кеңейтеді.

Музыка сабағының әр кезеңінде эстетикалық тәрбиеге ерекше мән берілуі тиіс. Сабақтың кіріспесінде музыкалық шығарманың тақырыбы мен мазмұнын таныстыру, оқушылардың назарын аудару маңызды. Бұл кезеңде оқушылардың музыкалық шығармаға деген қызығушылығын ояту қажет.

Негізгі бөлімде оқушылар музыкалық шығарманы тыңдап, оның ерекшеліктерін талқылайды. Бұл кезеңде оқушылардың эмоцияларын ояту, шығарманың музыкалық элементтерін сезіндіру маңызды. Музыкалық шығарманың мәнін түсіндіру, оның мазмұнын ашу оқушылардың эстетикалық сезімін қалыптастыруға көмектеседі.

Қорытынды бөлімде оқушылар алған әсерлерін талқылап, пікір алмасады. Мұнда шығармашылық тапсырмалар беру арқылы оқушылардың музыкалық білімін бекіту және эстетикалық сезімін дамытуға жағдай жасалады. Мұндай құрылым сабақтың тиімділігін арттырып, оқушылардың музыкалық талғамын қалыптастыруға ықпал етеді.

Әртүрлі мектептер мен педагогтардың тәжірибесінде музыкалық тәрбие әдістері әрқалай жүзеге асырылады. Мысалы, оқушыларға ұлттық және әлемдік музыка мұрасын таныстыру олардың мәдени санасын кеңейтеді. Музыкалық конкурстар мен фестивальдар ұйымдастыру оқушылардың өнерге деген қызығушылығын арттырады және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, мектепішілік және сыртқы концерттер оқушылардың өз өнерлерін көрсетуіне жағдай жасап, олардың өзіне деген сенімін арттырады. Мұндай іс-шаралар оқушылардың эстетикалық сезімін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Оқушылардың музыкалық шығармалар арқылы өз сезімдерін білдіруі олардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Қазіргі заман талабына сай музыка пәнінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану эстетикалық тәрбие процесін тиімді етеді. Интерактивті платформаларда музыкалық шығармаларды тыңдау, видео сабақтар, виртуалды концерттер мен музыкалық бағдарламалар арқылы оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы артады.

Бұл технологиялар оқушыларға музыкалық білімді тереңдетуге, эстетикалық сезімді нығайтуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, заманауи технологиялар педагогтарға оқыту үрдісін тиімді ұйымдастыруға, әр оқушының қабілетін ескере отырып, оқу материалын жеке дара бейімдеуге көмектеседі. Музыка саласында инновациялық әдістерді қолдану эстетикалық тәрбиенің сапасын арттырады.

Музыкалық тәрбие – оқушылардың эстетикалық сезімін қалыптастырудағы негізгі құралдардың бірі болып табылады. Музыка сабағында дұрыс әдістерді қолдану арқылы оқушылардың рухани дамуына, шығармашылық қабілеттерін арттыруға мүмкіндік туындайды. Эстетикалық сезімі дамыған адам өмірдің сұлулығын терең түсініп, өнерге деген құрмет пен сүйіспеншілігін арттырады. Сондықтан мектептегі музыка пәні оқушылардың жан-жақты тұлға болып қалыптасуына үлкен үлес қосады. Бұл бағыттағы жұмысты жүйелі түрде жетілдіру – болашақ ұрпақтың рухани байлығын арттырудың кепілі.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Ахметова, Г. Т. Музыкалық тәрбие мен эстетикалық дамудың педагогикалық негіздері. Алматы, 2017.

2. Бекжанова, Қ. Қ. Балалардағы эстетикалық сезімді қалыптастыру әдістемесі. Нұр-Сұлтан, 2019.

3. Жұмағали, А. Музыка және оның тұлғаны тәрбиелеудегі рөлі. Шымкент, 2018.

4. Құсайынов, Ә. Қ. Музыка арқылы эстетикалық тәрбие. Алматы, 2016.

5. Мұхамедқызы, С. Музыкалық өнер мен эстетикалық сезімнің байланысы. Астана, 2020.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫНЫҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Шегебаева Гульмаржан Конысбаевна,
Ұлытау облысы, Ұлытау ауданы, Жезді кенті
№6 тірек мектебі (ресурстық орталық) КММ-нің
математика пәні мұғалімі

Бүгінгі білім беру жүйесі тек білім берумен шектелмей, оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етуге бағытталған. Олардың тек теориялық білімдерін меңгеруі жеткіліксіз, сонымен қатар алған білімдерін тиімді пайдалана алу қабілеті маңызды болып отыр. Бұл тұрғыда математика пәні ерекше орын алады, өйткені ол логикалық, сыни, шығармашылық және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытуға негізделген.

Математика – абстрактілі, дәлелдемелі ойлауды талап ететін ғылым. Оны үйрену барысында оқушылардың танымдық белсенділігі артып, мәселелерді шешуге бағытталған ойлау процестері дамиды. Сондықтан, математика сабағында оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға ерекше көңіл бөлінуі тиіс.

Бұл мақалада математика сабағында оқушының ойлау қабілетін дамыту жолдары, әдістемелік тәсілдер мен инновациялық технологиялар қарастырылады. Сонымен қатар, мұғалімнің рөлі мен оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру мәселелері де талқыланады.

Ойлау – адамның ақпаратты қабылдап, өңдеп, оны түсіну және шешім қабылдау процесі. Психология ғылымында ойлау бірнеше деңгейге бөлінеді: логикалық,

сыни, шығармашылық, абстрактілі және интуитивтік. Олардың әрқайсысы оқушының танымдық қабілетін арттыруға бағытталған.

Логикалық ойлау – бұл дәлелді, жүйелі және нақты пайымдаулар жасау. Математикада бұл, әсіресе, формулаларды қолдану, теоремаларды дәлелдеу сияқты процестерде көрінеді.

Сыни ойлау – берілген ақпаратты тексеру, талдау және оның дұрыстығына күмән келтіру. Бұл қабілет оқушыларға мәліметтің шынайылығын бағалауға көмектеседі.

Шығармашылық ойлау – жаңа тәсілдер мен идеялар іздеу, стереотиптерден тыс шешімдер табу. Бұл математикада ерекше маңызды, себебі күрделі есептерді шешуде жаңашылдық қажет.

Абстрактілі ойлау – нақты жағдайлардан тыс ұғымдар мен идеяларды түсіну. Математикада бұл ұғымдарды меңгеру маңызды, себебі математикалық объектілер көбіне көрнекі емес.

Интуитивтік ойлау – тәжірибеге негізделген, бейсаналық деңгейде шешім қабылдау.

Оқушының ойлау қабілетін дамыту – оның танымдық белсенділігін арттыру, шығармашылық пен аналитикалық қабілеттерін қалыптастыру. Бұл болашақта олардың өмірлік қиындықтарды шешуде, жаңа технологияларды меңгеруде, кәсіби және жеке дамуда маңызы зор.

Математика сабағында оқушының ойлау қабілетін дамыту мақсатында түрлі әдістемелік тәсілдер қолданылуы қажет. Олардың ішінде ең тиімділері – проблемалық оқыту, сұрақ қою, топтық жұмыс, зерттеу және жобалық жұмыстар, ойын технологиялары мен цифрлық құралдарды пайдалану.

Проблемалық оқыту – оқушыларды белсенділікке итермелеп, мәселені өздігінен түсініп, шешімін табуға бағыттайды. Мұғалім стандартты есептерден гөрі, шешімі бір ғана емес бірнеше жолмен шығарылатын есептерді береді. Бұл оқушыларды терең ойланып, өз ойын жүйелі түрде жеткізуге үйретеді.

Сұрақ қою мен диалог жүргізу оқушының ойлау деңгейін көтерудің тиімді жолы. Мұғалім қарапайым сұрақтардан бастап, күрделі және шығармашылық сұрақтарға дейін қою арқылы оқушыны ойландырады, пікірталасқа тартады. Мысалы, «Бұл есепті басқа қалай шығаруға болады?» немесе «Неліктен бұл формула жұмыс істейді?» деген сұрақтар оқушыны терең зерттеуге итермелейді.

Топтық және жұптық жұмыстар оқушылардың бір-бірінен үйренуіне, пікір алмасуына, талдау жасауға мүмкіндік береді. Мұндай жұмыстарда оқушылар әртүрлі пікірлерді тыңдап, өз көзқарасын қорғауға машықтанады. Бұл оқушының коммуникативті және сыни ойлау қабілетін дамытады.

Зерттеу және жобалық жұмыстар оқушыға өз бетімен ізденуге, дерек жинауға және талдау жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар геометриялық пішіндердің өмірдегі қолданылуын зерттеп, математикалық модельдер құрастырады. Бұл олардың аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін шыңдайды.

Ойын технологиялары – оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, логикалық және аналитикалық ойлауды дамытады. Логикалық тапсырмалар, пазлдар, ребустар сабаққа қызығушылықты арттырады.

Цифрлық құралдар мен ресурстар оқушыға ұғымдарды көрнекі көрсетіп, интерактивті түрде жұмыс істеуге мүмкіндік береді. GeoGebra, Desmos сияқты бағдарламалар арқылы оқушылар математикалық объектілерді модельдеп, өз бетімен зерттеулер жүргізе алады.

Оқушының ойлау қабілетін дамытуда мұғалімнің рөлі шешуші. Ол оқушыны бағыттап, қолдап, мотивациялай білуі тиіс. Мұғалім оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сабақтың мазмұнын және әдістемесін қалыптастырады.

Кәсіби шеберлігі жоғары мұғалім тиімді сұрақтар қойып, диалог құрып, оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырады. Ол сабақты қызықты етіп өткізу үшін жаңа технологиялар мен инновациялық әдістерді қолданады.

Сонымен қатар, мұғалім оқушылардың ойлау қабілетін жүйелі түрде бағалап, мониторинг жүргізуі керек. Бұл үшін арнайы диагностикалық тапсырмалар, тесттер, бақылау жұмыстары қолданылады. Мұғалім алынған нәтижелер негізінде оқу үдерісін түзетуге мүмкіндік алады.

Әр оқушының қабілеті, білім деңгейі, қызығушылығы әртүрлі. Сондықтан математика сабағында тапсырмаларды деңгейлеп беру маңызды. Бұл оқушыға қиындықсыз, бірақ дамыта отырып, оқу материалын меңгеруге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, оқушының зейіні, мотивациясы мен эмоциялық жағдайы ойлау қабілетінің дамуына әсер етеді. Мұғалім осы факторларды ескере отырып, қолдау көрсетуі тиіс.

Интерактивті тақталар, компьютерлік бағдарламалар, мобильді қосымшалар сабақтың тиімділігін арттыруда. Олар оқушыларға математикалық ұғымдарды визуалды түсінуге көмектеседі, сабаққа белсенді қатысуға ынталандырады.

Сонымен бірге, онлайн ресурстар мен платформалар арқылы оқушылар қосымша материалдар алып, өз бетімен жұмыс істей алады. Мұндай әдістер оқушының дербес білім алуын қолдайды.

Практикалық мысалдар мен әдістер

Геометрия сабағында үшбұрыштың түрлерін үйрету барысында мұғалім оқушыларға нақты өмірден мысалдар келтіреді. Мысалы, жол белгілері, шатыр пішіндері – бұл оқушыларға ұғымдарды түсінуді жеңілдетеді және ойлау қабілетін дамытады.

Алгебрада екі айнымалысы бар теңдеулерді оқыту кезінде өмірлік жағдайларға негізделген тапсырмалар беріледі. Мысалы, асханадағы тағам бағалары бойынша теңдеулер құрастыру арқылы оқушы математика мен өмір арасындағы байланысты түсінеді.

Топтық жұмыс кезінде әртүрлі деңгейдегі есептер ұсынылып, оларды талқылау мен шешу арқылы оқушылар ойлау қабілетін арттырады.

Математика сабағында оқушылардың ойлау қабілетін дамыту – білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Бұл қабілеттер оқушыға оқу және өмірлік қиындықтарды жеңуге, шығармашылық қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді.

Ойлау қабілетін дамытуға бағытталған әдістер мен технологияларды тиімді қолдану сабақтың сапасын арттырады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру – бұл үдерістің табысты болуын қамтамасыз етеді.

Осылайша, математика сабағы оқушының интеллектуалды дамуы мен тұлға ретінде қалыптасуының негізі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. «Педагогика». Алматы, 2020.

2. Құдайбергенова К.С. «Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту». Алматы, 2018.

3. ҚР Білім және ғылым министрлігі. «Жаңартылған білім беру бағдарламасы». 2021.

4. Төлегенова Ж. «Математика сабағында ойлауды дамыту жолдары», «Мектептегі математика», №2, 2022.

«MENTOR» ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫНАН «ҮЗДІК ҚАЛАМ»
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ

ТАЛАПТАР/ШАРТТАР

- Авторлар қолжазбаларды мұқият тексеріп, түзетуі тиіс;
- автордың аты-жөнін (толық), ғылыми дәрежесін, атағын, қызметін, мекеменің толық
- атауын көрсету қажет;
- мақала авторының фотосуреті болуы шарт және өлшемі 4950x3510 пикселден (6x12
- мм, 300 ppi кем емес) кем болмауы тиіс;
- мақалаға оның мәні мен идеясын айқындайтын сюжетті фотосуреттерді тіркеп
- жіберуге болады (сканирленген фотосуреттердің өлшемі 10x15 мм, 300 ppi кем емес);
- пайдаланған кестелер, диаграммалар, графиктерді, пайдаланылған бағдарламалардың
- (Word, Excel, PowerPoint және т.б.) бастапқы пішімінде материалға қоса тіркеу қажет;
- мақала көлемі атауы мен әдебиеттер тізімін қоскқанда 3 беттен аспауы қажет;
- мақаланы төмендегідей талаптарға сәйкес ресімдеу керек: Microsoft Word, кегль – 12
- пункт, гарнитурасы - Times New Roman, парақ пішімі - А4, жиектері - 2 см, жоларалық
- интервал – жалаң, бірінші жол – 1, 25 см бос жер, азат жолға дейінгі және кейінгі интервал - 0 см.

ТРЕБОВАНИЯ/УСЛОВИЯ

- Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами:
- необходимо указывать: фамилию, имя и отчество автора (полностью), учёную
- степень, звание, должность, полное название учреждения;
- фото автора статьи обязательно и должно иметь размеры не менее 4950x3510
- пикселей (не менее 6x12 мм, 300 ppi), фото в статью не помещать;
- желательно сопроводить статью сюжетными фотографиями, которые будут отражать
- суть и идею статьи (размер отсканированных фото не менее 10x15 мм, 300 ppi);
- используемые таблицы, диаграммы, графики должны прилагаться к материалам в
- исходном формате используемых программ (Word, Excel, PowerPoint и др.);
- аннотация должна содержать только главную информацию статьи, не превышать
- объем 6 строк, выполняться на двух языках, отличающихся от языка статьи (пример: если
- статья написана на русском языке, то аннотация пишется на английском и казахском);
- максимальный объем статьи не более 3 страниц, включая название, список
- литературы;
- статью оформлять в соответствие с требованиями: Microsoft Word, кегль – 14
- пунктов, гарнитура - Times New Roman, формат листа - А4, поля - 2 см, междустрочный
- интервал – одинарный, первая строка – отступ на 1, 25 см, интервал перед и после абзаца – 0 см.
-

Эл. почта: kalam2025@mail.ru